

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiæ Concilii Tridentini Liber Decimvsquvintvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11665

HISTORIÆ CONCILLII TRIDENTINI LIBER DECIMVSQVINTVS.

ARGVMENTVM.

QUEDIENTIA Pontifici exhibitā ab Antonio Borbonio & à Ioanna Albretia eius coniuge, tamquam à Rege ac Regina Nauarre; quod Hispania Regi inuisum. Diploma indicti Concilij in Galliam per Nichettum Abbatem à Pontifice missum. Obitus illic Francisci II. & Caroli IX. successio, atque idcirco administrationis mutatio. Antonij potentia: studia erga ipsum ab Hispanis adhibita. Varia sibi-que aduersantes in Hispanis Gallisque difficultates de Diplomate. Commendonus in Germaniam Nuntius missus: quæ ab eo ac Desino Nuntio agitata cum Cesare. Eorum accessus, petente Cesare, ad conuentum Protestantium Naumburgi, & eius euenta. Tractationes habitæ à Commendono cum Septemuiro Brandenburgico, aliisque Principibus hereticis & Catholicis in Inferiori Germania. Eius missio ad Danie Regem, à quo postea exclusus. Missio Martinengi ad Angliæ Reginam, & Canobij ad Moscum; sed alteri negatum colloquium, alteri transitus. Res ab Episcopo Conuicomenensi, Pontificio Nuntio, Heluetiis proposita, & ad eas responsa. Cardinales Mantuanus & Puteus Concilij Legati electi. Purpuratorum creatio à Pontifice habita, & in ea memorabile quiddam de Veneto Oratore Amulio. Tres ex cooptatis nuper Cardinalibus, hoc est, Seripandus, Osius, & Simonetta, Concilij Legatis adiecti.

Nous

Novus Erfordiae Protestantium conventus, eorumque molimina
 in Catholicos & Austriacos. Commendonus destinatus ad Sueciae
 Regem, à quo tabulas securitatis accipit; sed ab eius colloquio ca-
 su impeditus. Quales fuerint Daniae ac Sueciae Reges quos memo-
 ravimus. Proposita à Delfino Nuntio variis Protestantium civi-
 tatibus in Germania Superiori, earumque responsa. Clam agitata
 cum illo à Zanchio ac Sturmio. Deliberata, ac tandem decreta
 à Caesare, Gallis, & Hispanis Diplomatis de celebrando Conci-
 lio acceptio. Professio Tridentum administratorum, & Cardina-
 lum Mantuani ac Seripandi. Aduentus illuc complurium Antisti-
 tum Italicorum, atque exterorum, Noua Religionis discrimina
 in Gallia, & Ferrariensis Cardinalis illuc legatus. Aduentus
 Tridentum Legati Osij, & postea Simonettae, & iussa Pontificis
 à Simonetta delata. Altempsius Cardinalis eidem legationi desi-
 gnatus. Dissensiones exorta, & compositae, de habitu Episcoporum,
 & de superiori subsellio Primatum. Noua in Gallia tur-
 ba, Religionis causa Colloquium Poissiacense inter Doctores Catho-
 licos & hereticos. Gesta à Legato. Criminationes in ipsum, eius-
 que purgatio. Exitus ibi noui conventus. Consilium aperiendi
 Concilij, & causa eius retardandi vsque ad 18. Ianuarij. Vehe-
 mentia Hispanorum, vt illicò declararetur, Concilium esse praece-
 dentis Synodi continuationem, & quo pacto temperata. Ritus
 communes Congregationum, & Sessionum, & quibus Oratores
 excepti sunt. Decreta constituta in congressu pro prima Sessione.
 Obiecta postea à quibusdam Hispanorum verbis illis primi De-
 creti, proponentibus Legatis. Acta in prima Sessione. Aduentus
 Oratorum Ferdinandi tum vt Caesaris tum vt Pannoniae Regis,
 simulque Oratoris Lusitani. Controuersia tum inter Oratores, tum
 inter ipsos Cardinales ac Patriarchas de Sede digniore, & quo
 pacto composita. Patrum consilia pro secunda Sessione, de confi-
 ciendo damnatorum librorum elencho; de interpellandis iis quo-
 rum id intererat, de inuitandis per publicam securitatis fidem hæ-
 reticis. Ad hoc postremum iniecta difficultates ab Hispaniensibus

ac Lusitanis. Postulata Casarianorum Oratorum, præsertim ad protrahendas dogmatum Fidei sanctiones. Variæ de hoc sententiæ, ac responsio ipsis reddita. Lis de Concilij inscriptione. Secunda Sessio, excitataque ibi turbatio, ac sedata, ob emulationem Oratorum Lusitaniæ & Pannoniæ. Decreta constituta. Varia Suavis errata, quæ narrantis quæ ratiocinantis, sparsim variis in locis confutata, ac præcipuè de prohibitione librorum.

CAPVT PRIMVM.

Obedientia Pontifici exhibita ab Antonio & à Ioanna, Nauarræ Rege ac Regina, eaque Hispanis molesta. Nichettus Abbas in Galliam missus cum indictæ Synodi Diplomate. Mors Francisci Secundi Regis, & successio eius fratris Caroli Noni pupilli. Borboniorum in rerum administratione potentia. Hispanorum studia ad Regem Nauarræ mitigandum. Gallorum de Diplomate sensus.

1560.

1561.

¶ 14. Decembris, ex Diario Magistri cærimoniarum.

¶ Litteris

Regis, 30. Ianuarij 1561. vt in epist. Amulij ad Senatam, 22. Februarij.

POST secundam à promulgato Diplomate hebdomadam, obedientiam^a Pontifici exhibuit Orator Antonij Nauarræ Regis. Id spem auxit expeditionis Concilij ex parte Gallorum: sed simul aliquid nubium obduxit erga Pontificem animis Hispanorum, qui vt Antonio illius regni possessionem adimebant, ita eiusdem titulum pernegabant. Ad id, narrationesque subsequentes intelligendas, operæpretium est, ea de re aliquid distinctius hic exponere. ^b Inter Principes è regia Gallorum stirpe hic primus erat, sicuti diximus, & ad id tempus hæreticæ factionis studiosus; ad quam rapiebatur violentiâ & vtilitate duorum capitum sibi maximè coniunctorum, fratris Condæi, de quo quantum satis est in hoc genere narrauimus, & vxoris Ioannæ Albretiæ, feminae plusquam virilis, & aptioris leuiri ferociæ, quàm coniugis mansuetudini.

Orta hæc fuerat ex Margarita Valesia, sorore Francisci Primi Gallorum Regis, & Caluini patrona, de qua scriptum alibi, & ex Henrico Albretto, Rege Nauarræ, sed Rege potius nomine, quàm dominatu. Etenim cum Iulius II. Pontifex anathema solemniter eui brasset in Ioannem Henrici parentem, concessâ quibuslibet facultate illius ditionis sibi acquirendæ, Ferdinandus Hispaniæ Rex, cognouit.

cognomento Catholicus, arreptâ opportunitate, maiorem potio-
remque Navarrae partem, quæ trans Pyrenæos est, adeoque citra
Iberiae fines, occupavit. Hinc & Margaritæ propter viri iura, &
Ioannæ propter sua, insedit animo lethale odium in Pontificem &
Hispanum, cum & sacris vnius, & profanis alterius armis ereptam
sibi coronam perdolerent. Idcirco feroci animo sese adnectebant
iis seditionibus, quibus auctoritas alterius, alteriusque potentia op-
pugnabantur. Itaque postrema coniunctio affinitatis inter Gallum
Hispanumque Regem contractæ, atque auxilia confestim post pa-
rentis obitum aduersus turbatores ab Hispano oblata, & à Re-
gina ad eos deterrendos promulgata, eò magis Ioannam extimula-
runt ad virum inflammandum in regimen præfens, quippe in foede-
ratum cum aduersario. Sed Antonius tanto incendio par fomes non
erat. Is ingenio mitis, ac postremò deterritus captiuitate fratris
Condæi, quæ ex criminatione proditoris paulò antè contigerat,
à præcipiti se consilio cohibebat, malebatque, reconciliatâ sibi be-
neuolentiâ Pontificis, ac Regis Galliarum, per obedientiam alteri in
rebus sacris, alteri in profanis debitam, per ciuiles industrias sibi
conquirere illis fauentibus aut recuperationem aut compensatio-
nem regni deperditi: adeò vt vxorem impulerit, vt secum scriberet
ad Pontificem, eique solemnem obedientiam redderet tam-
quam Catholica, eiusque obsequens filia. Missusque ad id præstan-
dum fuit Orator vtriusque Petrus Albrelius, eorum consanguineus;
sed consuetam orationem habuit ^d Marcus Antonius Muretus, na-
talibus Gallus, & iam annos plurimos in Romana Academia lector,
qui piâ vberique eloquentiâ dixit, Antonium & Ioannam, duobus
quali riuis, ab eodem capite manantibus, originem ducere à Ludo-
uico Nono Gallorum Rege, ob eximiam sanctitatem in altaribus
ab Ecclesia inuocato: præter alia egregia facinora ab aliis eorum ma-
ioribus edita, à Sanctio Nauarrorum Rege, Castellæ regnum, iam
à triginta barbarorum Regibus occupatum, fuisse libertati restitutum,
deuictis fortè magis quàm numeroso exercitu ingentibus bar-
barorum copiis, eorumque ductore Smaragdo suâ manu obrunca-
to, nullâ postea aliâ prædâ sibi acceptâ inter immensas opes gem-
masque, à victis hostibus reportatas, præter, sicut ipse per generosam
facietiam dixit, illam gemmam, iacentem videlicet Smaragdum; re-
liquis verò spoliis vel in templorum ornatum, vel in præmia mili-
tatum distributis: atque ad rei memoriam, gemmam Smaragdum, co-
gnominem interfecto Duci, Regis suis Insignis inseruit. Eorum no-
mine Pontificem, tamquam Dei Vicarium, & Ecclesiæ Præsidem,

1560.

1561.

^e Vide inter
alios Stra-
dam in lib. 3.
decad. 1.

^d Inter Ora-
tiones Mu-
reti, sexta.

1560. veneratus est: eundem commendauit, ob susceptum consilium
 1561. nouas hæreses extirpandi, restituendique disciplinam Concilij ope-
 râ: ipsum ad id prosequendum hortatus est, pollicitus quidquid
 auxilij à Rege ac Regina præstari posset.

e Vide Spon-
 danum an-
 no 1560.
 num. 20. &
 21.

Dum hæc Romæ gerebantur, inopinatò accidit obitus adole-
 scentis Regis Galliarum die quintâ Decembris: qui obitus magnam re-
 gimini catastropham attulit, nec minorem Religioni minabatur.
 Cùm enim Sceptro succederet eius frater Carolus Nonus, tunc de-
 cennis, præfuit rerum administrationi secundum regni leges, tam-
 quam supremum Regis locum tenens, Navarra Rex, ob regij san-
 guinis propinquitatem; cum eo coniuncta parens Regina, filij tu-
 telam gerens, mulier quàm capax tam tenax potentiarum, statim ef-
 fecere, vt Parisiensis Consilij decreto solueretur Condæus, qui vi-
 uente Francisco Rege in dies securi destinabatur: & quantum au-
 ctoritatis tum ipsi tum Castilionensibus eorum fœderatis commu-
 nicatum est, tantum Guisibus subtractum.

Altera timebatur catastrophæ, Hugonottis propitia. Quare ea de
 re sollicitus, & studio Religionis & politiarum causâ, Episcopus Atreba-
 tentis, qui in administrando proximo ac turbulento Belgio primas
 exercebat partes iussu Philippi Regis, sub Gubernatrice Margarita
 Parmensi, studuit nouum Galliarum Locum tenentem, vt vocant, fu-
 moso spei lacte confopire, & per Cantonettum, qui Atrebatensis fra-
 ter erat, & Orator Philippi Parisiis, negotium obeundum curauit
 de concedenda Antonio, loco iuris in Nauarram, ad eius vxoris
 spectantis, insula Sardinia, quæ regnum amplius ac feracius erat,
 sed non æquè necessarium Philippo ac Nauarra, quâ tamquam
 coniuncto sibi membro non poterat sine vulnere Hispania mutilari.
 Dein verò ad hoc negotium continuandum vsus est Atrebatensis
 operâ Sanctacrucij, qui per ea tempora, vti dictum est, ex Hispania
 transiit in Galliam, adeoque potuit hic referre mentem Philippi
 Regis, illic sibi coram ab eo patefactam. Is cum falsas comperisset
 suspiciones, conceptas scriptasque ab aliquo alio quopiam mini-
 stro, aduersus sinceram Reginarum Religionem, certò deprehendit, Ca-
 tharinæ brachium esse imbecillum, perinde atque animum panti-
 dum, vbi Antonius ipsi repugnaret. Quamobrem omnem lapidem
 mouit, vt persuaderet Antonio, armorum vsum, Hugonottorum-
 que amicitiam non idonea, quin noxia ipsi futura ad Nauarram re-
 cuperandam à Philippo, Rege præpotenti ac religiosissimo, & cui
 tum subditi, tum alij Catholici Religionis studio ingentes opes sup-
 peditassent. Vnicam patere viam, si nimirum ipse veteri Religioni
 adha-

f Vita sæpe
 citata San-
 ctacrucij
 Cardinalis.

adhæreret, ac Regis animum pacis amantem sibi per negotium conciliaret. Qua in re Nuntius suam operam admouit Bernardo Fresnedæ Franciscano, qui Philippo Regi à confessionibus erat, intimusque familiaris, à quo responsum spem bonam promittens accepit. Addit aliquis scriptor, in Romanam Religionem eiusque Caput male affectus, adeoque in eo probatus Suauis, fuisse quoque propositum Antonio, ut diuortium faceret ab hæretica coniuge, duceretque uxorem relictam Francisci Secundi viduam, Scotiæ Reginam, quæ sibi quoque tribuebat memoratum iam Anglici diadematis ius; & opitulantis Galliâ, Hispaniâ, & Pontifice, magnæ se Britannæ Regem constitueret: adeoque hac sibi honorificâ laruâ destinatâ, incepisse alienum à vera uxore animum præ se ferre. Verùm hæc mera commenta. Etenim Famianus Strada^s, qui testatur, perlectas à se fuisse litteras omnes vicissim redditas ab Episcopo Atrebatensi, eiusque fratre Cantonetto super eo negotio, pro certo affirmat, ne vestigium quidem à se deprehensum de hoc proposito diuortio: quod in comperto erat (quantum spectat ad vinculum) secundum Ecclesiæ dogmata fieri non posse per quantamcumque auctoritatem, post habitam matrimonij copulam, tametsi vxor hæretica sit.

Planè cum Gallia cœpit administrari hac Antonij præfecturâ, eò peruenit 17. Decembris Nichertus S. Gildasij Abbas, qui Ferrariensi Cardinali à secretis erat^b, missus celeriter cum iudicij Concilij Diplomate à Pontifice, de Francisci Regis morte nondum concilio. Ac primò quidem indictæ Synodi nuntium vniuersè ingens excepit lætitiâ, par nimirum^c diuturno desiderio, quo eam expetierant medicinam suis domesticis morbis. Dein obseruatis in Diplomate verbis illis, *suspensione sublatâ*; quæ verba, Synodum præteritam implicitè comprobantia, spem adinebant nouatores futuram comprobaturos, adeoque Germanos Catholicos eam accepturos, uti quorum præcipuum consilium erat, discordantes nationes ad concordiam reuocare, difficultas super his à regis ministris excitata est. Eâ re à Gualtero Nuntio ægri animi sensu compertâ (nondum enim Sanctacrucius aduenerat) eius quoque auctores idem detexit, inter quos nonnulli erant ex eo Ecclesiastico ordine^k, qui ut cum Pontifice maximè coniunctus est dignitate, ita pariter maximè coniunctus esse deberet voluntate; tametsi inter eos Turtonius Cardinalis dignum Principem illius Collegij se gessisset. Aulæ ministris respondit generatim Nuntius pro acceptis Romæ documentis; Ea verba diserte necessaria fuisse. Si venirent Protestantes,

1560.

1561.

g Lib. 3 Decadis primæ.

b Apparet ex multis litteris Ferrariensis Cardinalis, citandis.

i Litteræ Gualterij Nuntij ad Nuntios Germaniæ, 24. Decembris 1560. apud Burghesios.

k Constat ex dicta epistola, & ex altera, quâ respondetur epistolæ Osiij Nuntij, 18. Martij 1561.

stantes, illos auditum eisq̄ue satisfactum iri quoad fieri posset ac deceret.

Gallici ministri, quos diximus, quamquam fuissent extrinsecus interpretati eam responsionem in rem suam, vltra quam illius significatio patiebatur, tamen cum intrinsecus speciosa sonantem, nihilq̄ue certi continentem eam agnoscerent, illi minimè acquiescunt, sed à pupillo Rege ad Oratorem suum Romam scribendum curarunt die postremo Decembris in hanc sententiam¹: Suos Consiliarios, verbis Diplomatis expensis, in difficultatem offendisse, non quidem quòd spectabat ad Regem, sed quòd ad Cæsarem Ordinesq̄ue Catholicos Germaniæ, quibuscum concorditer se gerere Rex cupiebat, quandoquidem absque illorum consensu Synodus non efficax & solida, sed eneruis & ad speciem euasura erat. Difficultatem in eo sitam esse, quòd quamuis inscriptio esset, *De indelicata Synodo*; tamen in Diplomatis sententiam ea particula irreplebat, *sublatà suspensione*; quæ particula insinuabat, esse pro certis ponendam, quæ iam Tridenti peracta fuerant, & super iis Protestantes iterum nequaquam audiendos, adeoque habendum esse Concilium exoptatæ concordæ infructuosum, tametsi postea Nuntius Regi aliter coràm significasset. Imponebat igitur Oratori, vt obseruaret quid agerent ministri Cæsaris, eorumq̄ue consilium exploraret, antequam de re verba faceret cum Pontifice; quemadmodum interim Rex Episcopo Rhedonensi, Oratori suo apud Cæsarem, scribebat, vt Cæsarem certiore redderet de sua cum ipso coniuncta voluntate super ea re. Quare si Diploma pro eo ac tunc sonabat Cæsariani acciperent: ipse pariter plenè acceptaret, sin minus, & iidem memoratæ particulæ mutationem deposcerent, suas etiam cum illis postulationes ardentè confociaret, quòd id à Pontifice consequeretur: ipsi verò poneret ob oculos, si Diploma in ea quæ constructum erat forma relinqueretur, euenturum fuisse, vt Protestantes aut ipsum reformari, aut denuò formari postularent, vnde triticæ ac moræ iniicerentur: ampliùs autem cunctandum non esse, ob imminentià pericula, maiora etiam quàm ab ipso Oratore concipi possent. Quapropter nisi Pontifex per Oecumenicam Synodum operi manum admoueret, Regem coactum iri ad rebus consulendum per Synodum propriam nationis, adeò ipsi Pontifici odiosam. Regem interea, quòd suum animum promptum Pontifici palam faceret, & cuncta parata suppeterent, demandasse per suas litteras Episcopis Galliæ, vt præstò essent ad Concilium adeundum. Postremò querebatur: Cum Rex demortuus, eius frater, tantum fru-

In quadam epistola, in libro Gallico, aliàs citato, cui titulus est, *Littera missa à Christianissimis ad ipsorum Oratores, de Concilio Tridentino.*

Historia
Concilii
Tridentini
pars II

1560
1561
SIV
8

dij huiusmodi operi contulisset, tamen in diplomate solius Cæsaris disertam mentionem fieri, illum verò sub communi vocabulo Regum Christianorum obuolui. Id non ex incuria, sed de industria contigisse, ne is primo post Cæsarem loco nominaretur; quod Regi nimis molestum acciderat: ac proinde Orator ea de re conquereretur acriter, ne in posterum similis prætermisio fieret, neque Rex Galliarum eâ prærogatiuâ, sibi Dei munere concessâ, spoliaretur.

7 Hæc obiecta sunt diplomati à Gallis: in quo illud certè emolumenti fuit, quòd cum ij priùs consensum Principum Protestantium exquisissent, nunc iisdem Cæsaris & reliquorum Catholicorum Germaniæ consensus satis erat, nec Protestantium consensus postulabatur, nisi ubi Catholicorum consensio obtinendæ necessarius foret. Plurimum autem momenti ad id habuerat ratio quædam ab Osio Nuntio allata ^m Oratori Gallico in Germania: Par esse, vt Regi sufficeret Catholicorum Principum consensus, non modò quoniam eorum vires coniunctæ abundè erant ad hæreticos compescendos; sed quoniam Galliarum Hugonottis nihil prodesset, in Synodum concurrere Protestantes, quippe qui Confessionem Augustanam sectabantur; Hugonotti verò Tigurinæ & Geneuensi ad hærebant, adeoque ipsi se inuicem tamquam hæreticos damnabant, vnde illorum exemplum his nullius fuisset auctoritatis. Orator Gallicus Romæ his acceptis mandatis, gnarus, ab administris Cæsaris in ipso Cæsare deliberationem reponi, ad quem propterea peculiarem Nuntium miserat Pontifex, quemadmodum dicitur, inde pariter ipse normam est præstolatus, atque interim de prætermisio sui Regis mentione conquestus. Sed facile fuit blandis verbis querimoniæ satisfacere, vtpote id quod factum erat exoptulanti, sed eiusdem facti correctionem in præsentia haud flagitanti; quæ correctio in iis rerum conditionibus nimis obnoxia fuisset periculo rei perturbandæ: quare vt alioqui non necessaria, ita idcirco nec opportuna ipsis Gallis erat. Etenim tamen Principes, quò sibi feruent opinionem potentiae (quâ opinione re ipsa potentes redduntur) semper se ad concertandum paratos præ se ferunt; interdum tamen nec prodest ipsis, nec placet etiam victoria.

1560.

1561.

m Est in citata epistola, 18. Martij, Osij ad Gualterum.

Commendonus in Germaniam Nuntius. Mandata ipsi ac Delfino imposita. Agitata ab utroque cum Cæsare. Sensa Hispanorum ab ipsis detecta. Ipsorum profectio petente Cæsare ad conuentum Naumburgensem in Saxonia.

ITaque rei summa in eo sita erat, vt Cæsari fieret satis, cui Galli mentem suam significarant, aientes interim Nuntio, Sperare se (quamquam Oratori, qui Romæ erat, scriberetur de eo, tamquam de re quam idem Nuntius pro certa ponebat) Pontificem, vbi ipsorum ac Cæsarianorum preces in id conspirarent, consensurum nouo præteritarum sanctionum examini. De his omnibus Nuntius in Gallia degens certiores fecit Nuntios in Germania commorantes. Hi erant non solum Osius ac Delfinus^a, sed Ioannes Franciscus Commendonus, à nobis suprâ laudatus, Episcopus tunc Zacynthinus; cum vellet Pontifex, vt Osius apud Ferdinandum consisteret, vt Commendonus ipsi diploma deferret, & literas Pontificis manu exaratas, quibus ardentè Ferdinandum urgebat ad fauendum Ecclesiæ, in eo quod maximè tunc opus erat; atque vt idem Commendonus vnâ cum Delfino à Cæsare consilium ac monita exquireret, ac postea ipsorum alter ad Superioris, alter ad Inferioris Germaniæ Principes diploma deferret.

Verùm memorata particula quantum difficultatis repererat in Gallia ac Germania, tantumdem facilitatis attulerat in Hispania ad amplectendum diploma^b. Etenim illic vbi opus non erat id quod fieri non poterat, sicut in aliis regionibus, sed quod fieri poterat: nimirum, vt præcaueretur non vt curaretur insanabilis morbus, moderatiùs se habebant vota, adeoque res æquioribus oculis spectabantur. Quocirca potiùs ex aduerso, cum in Diplomatis titulo non *continuari*, sed *indici* Concilium diceretur, suspicati sunt Hispani, morem per ea geri hæreticorum, seu veriùs quorundam Principum Catholicorum importunitati, nimis cupientium vt hæreticis non indebita modò, sed perniciose indulgerentur. Porro expendebant Hispani, hanc & quamcumque aliam Synodum contemptui futuram, si Decreta ibi constituta ex auctoritate Pontificia, liceret postea nouo Pontifici in dubitationem reuocare. Proinde à Synodo, per eam formam indicta, minimè extitutam rerum incertarum firmitatem, sed potiùs iam confirmatarum titubationem; & per huiusmodi exemplum, earum etiam quæ in posterum confir-

^a In dicta iam epistola Nuntij in Gallia ad Nuntios Germaniæ.

^b Apparet ex dicta epistola Osij ad Gualterum: & ex epistola Amulij, 22. Februarij 1561. iam citata.

marentur: atque huic Hispanorum obiecto aliud responsum non est, nisi ut animaduertent, esse in diplomatis sinu, quod ipsi postulabant in fronte. Romæ, ubi hæc difficultates Hispanorum auditæ sunt, quidam ex publicis administris ^e induxit animum, eas ab offensione recenti fuisse profectas, ob acceptam Romæ ab Antonio, tamquam Rege Nauarræ, præstitam obedientiam: quod quidem tunc in suspicionem incidere non temerè poterat; sed pro vero confidenter à Suavi affirmandum non erat, quandoquidem postea compertum est, Hispanos, eâ etiam offensione deletâ, numquam destitisse etiam in Concilio à declaratione huius futuræ continuationis in primis postulanda.

1561.

^e Venetus Orator, ut constat ex epist. dicta, 22. Februarij.

3 Quamquam Germaniæ Nuntij à Pontifice iussi essent voce solum legationem exercere, neque quidquam præter ^d diploma litterasque Pontificis scripto tradere, ne materiam suppeditarent responsis vltro citroque iterandis, quæ scripto redditæ, sæpè sunt aut erroris aut offensionis semina; tamen Ferdinandus, ubi res à Nuntiis propositas humaniter audiit, eas scripto exaratas constantissimè petiit: nec satis fuit adducta excusatio, quod ipsis non liceret quidquam aliud præter diploma & litteras scripto exhibere. Quapropter re inter se deliberatâ, interpretati sunt, mentem non esse Pontificis, eos in re leui tam arcto obstringi interdicto, etiamsi eo seruato ea rerum tractatio præcidenda, & Cæsar ab alienandus præuidetur. Idcirco perbreue scriptum protulere, quo vnicè studium Pontificis ostendebatur in cunctis paternè inuitandis, etiam longinquis ac seiunctis ab Ecclesia, idque per multiplicatos Nuntios, quò promptius fieret; reliqua verò satis haberi in diplomate, in litteris Pontificiis ad Cæsarem, & in aliis litteris eidem communicatis, quæ fidem ipsis Nuntiis conciliabant apud Principes, seu Catholicos seu Protestantes.

^d Cuncta existant in litteris trium Nuntiorum ad Borromæum Card. 9. Ianuarij 1561.

4 Scripto pariter Cæsar respondit: Summoperè commendari à se Pontificis consilium de duobus Nuntiis missis: quod spectabat ad Catholicos Principes, arbitrari se, nouis cohortationibus opus non esse, quibus ad Concilium allicerentur: Protestantes in præteritis Comitibus professos fuisse, nolle se Concilio assentiri absque grauissimis quibusdam conditionibus, quas ibi appositas tradebat Nuntiis; ut si denuò ab hæreticis proponerentur, paratam Nuntij responsum haberent: eosque hortabatur ad omnem cum illis comitatem adhibendam, & quoduis ægri sensus periculum declinandum. Auctor etiam erat, ut Nuntij ad conuentum pergerent, à Protestantibus mox Naumburgi in Saxonia habendum;

Gggg 2

vbi

1561.

vbi celeris ac certa responsio Nuntiis reddi potuisset ab illis omnibus, atque etiam à Rege Daniæ, quem pro acceptis mandatis erant allocuturi, quiq̃ue conuentui interuenturus credebatur; quod tamen non euenit: atqui vbi separatim eos conuenirent, plurimum temporis infumeretur, neque quisquam certum esset responsum daturus, nisi prius fœderatorum sensa pernouisset. Deceuisse Cæsarem, solemnes etiam Oratores ad conuentum legare eâ solùm gratiâ, vt eorum Principum accessum ad Concilium posceret, se quoque præstò esse ad omnem aliam, quod in se esset, opem ferendam. Velle præterea se Nuntiis comites dare viros idoneos, rerumque experientes, eosq̃ue Nuntios amicis Principibus summoperè commendare. Petebat à Nuntiis, vt quæcumque illis redderentur responsa, exemplò ea sibi significarent, quò liceret ipsi opportunis excogitare quidquid prospero successui conferre posset.

e Litteræ Commendonij Card. ad Moronum, 8. Ianuarij 1561. & Commentarij Commendonij, qui afferuntur vsque ad finem Operis, habentur in libris, seruatis in Bibliotheca Barberinorum.
f Constant ex dicta Commendonij epistola 19. alifque ad Borromæum Cardinalem 10. & 13.

Hoc scripto, ac postulationibus Cæsaris, Regisq̃ue Bohemiæ commoti Nuntij, animum induxere * vt se ad conuentum illum conferrent: etenim ex vna parte, cum is indictus fuisset vigesimo Ianuarij, facultas ipsis non erat voluntatem Pontificis prius explorandi; ex altera verò innotuerat, vnum ex præcipuis capitibus, quæ ij Principes in Comitibus perpendenda proposuerant, esse, num eundem ipsis esset ad Concilium, & quibus conditionibus: vnde mandata Pontificis vt illi inuitarentur, non poterant alibi cum aliqua euentus spe in opus deduci.

Præter ea quæ narrato scripto continebantur, quatuor in priuatis colloquijs fuerunt à Cæsare ipsis significata: * Primum, A Protestantibus non modicam suspicionem fuisse conceptam ob sæpius memoratam particulam; seque ab illis commonitum, vt eam expenderet: quare opus esse omnem suspicionis vmbra in ipsis diffusi, quòd nimirum Pontifici esset in animo præteritam Synodum continuare.

Alterum erat, Tempus ad conueniendum, angustum videri, & à Pontifice in Gallorum gratiam acceleratum.

Tertium, Amplissimæ securitatis tabulas esse Protestantibus offerendas.

Postremum, Consuetudinem in iis regionibus esse agendi negotia per libellos; proinde oportere in Comitibus huiusmodi morem seruari.

Ad hæc Commendonus: De præcedente Synodo continuanda, 7 compertum esse Cæsari, quàm paternè Diploma esset formatum; se in Germaniam venisse non ad disceptandum cum Protestantibus,

1561.

tebatur, causaretur, à Pontifice, futuri conuentus haud conscio, fuisse missos Nuntios cum peculiaribus mandatis ad singulos Principes: responsum enim est; Huiusmodi consuetudinem ibi esse: ceterum sequester ille vrbane habitus est. Quare Nuntij eundem sibi censuere, cum Oratores Cæsarei affirmassent, nisi tunc audirentur, numquam ipsos congressum obtenturos, nec aliã formã, nec alibi: quin ob nimiam cunctationem dubitatio erat orta, quod Principes, qui conuenerant, nollent vllò modo Nuntios audire.

Huiusce colloquij perbreuem descriptionem habet Suauis, eã solum expositã eius parte, quę magis in Sedis Apostolicę contemptum cadat, & obducto velo alteri parti, ex qua videre licet opus, si minus prosperè cessit, grauius certe ac decorè processisse. Nos quoniam res gesta ad honestam curiositatem allicit, quippe minimè communis ex vsu, & feta ingentibus euentis, haud molestum fore putamus, si conditiones singulares exponemus, quę in quibusdam factis non modò nos delectant magis, sed magis etiam erudiunt quam vniuersales, quippe satis notę communesque vniuerso generi huiusmodi operum, adeoque vix memorabiles: eo planè modo, quo in depictis hominum imaginibus multo pluris æstimantur propria cuiuspiam lineamenta, quam præcipua & communia seu cunctis se plurimis. Manè Nonis Februariis à Palatino & Saxone quatuor viri primarij, ex iis qui ipsis à consiliis & secretis erant, ad deducendos Nuntios missi sunt cum armatorum custodum cohorte; atque hi quidem noluerunt cum ipsis Nuntiis rhedam conscendere, sed eos pedestri comitatu profecuti. Vbi ad conuentus ædes Nuntij peruenere, in hypocaustum non amplum, pro regionis ac temporis more, adducti sunt, vbi solum aderant Principes, eorumque filij, & qui à secretis erant, & Cancellarij. Ingressi Nuntij ipsos Principes adstantes, & aperto capite nacti sunt. Hic ab illis ordo seruabatur: Manebant in paruo subsellio duo Septemuiri; post eos aliquantè remotior Orator Septemuiri Brandenburgici, qui pro Germaniæ consuetudine cunctos reliquos antecellebat, minores suo Principis cuius personam gerebat: tum ceteri subinde pro suo gradu. Dextera Nuntii porrecta non est, pro regionis illius more; propterea quòd amicitie argumentum id fuisset, quam Protestantes volebant cum ministris Romani Pontificis profiteri. Nuntij singulis Principibus Diploma Concilij, singulasque Pontificias litteras ad singulos nominatim scriptas exhibuere. Tunc voce concordi Nuntii dictum est à Principibus: *Sedeant Dominationes vestra;* indicatumque subsellium serico villoso instructum, atque ad id paratum.

Respon-

Respondere Nuntij: *Sedeant Celsitudines vestrae.* Et extemplò utri-
que confedere, altumque silentium secutum, quod solet esse prælu-
dium vel maximè sublimium colloquiorum. 1561.

C A P V T III.

*Concio utriusque Nuntij in Naumburgensi conuentu. Responsa
tunc & postea ipsis reddita. Quæ ab usdem adiecta fuerint.
Varij euentus ac dissensiones inter congregatos.*

PRior verba fecit Delfinus Nuntius, & breuiter recensuit quæ
continebantur in Diplomate, de causis Pontificem impellen-
tibus ad Synodum congregandam. Adiecit, à Pontifice, in-
tra charitatis suæ viscera inclytam nationem Germanicam comple-
ctente, vehementique desiderio illius concordiae ac tranquillitatis
flagrante, missos esse duos Nuntios, qui cohortarentur, poscerent,
rogarent eos ipsos Principes, ut rem susciperent; cum certum esset,
cuncta in Synodo per summam pacem, mansuetudinem, & chari-
tatem peractum iri, eosque ibi non modò quacumque in re audien-
dos esse, sed in omnibus æquitati consentaneis exaudiendos. Nihil
aliud in Synodo curandum, nisi ut iis comprobatis quæ comproba-
ri fas esset, damnatisque quæ damnari oporteret, tolleretur nimis
diuturnum schisma, & vnitas Ecclesiae redderetur. Studerent pro-
inde sacri Imperij Principes optimum illud opus promouere, suis
Procuratoribus eò missis, cum paratus esset Pontifex publicam il-
lis fidem securitatis impertiri, quàm maximè vniquam fuisset data,
aut legitimè dari posset, amplissimam, quò tantorum etiam Princi-
pum operâ dissidia pacarentur, vna persisteret Fides, ac suus Eccle-
siae splendor redderetur, quando quidem eò iam miseriarum deuen-
tum erat, ut tot essent opiniones hominum de Religione, quot ani-
mi, & tot Euangelia, quot doctores.

Post hæc Commendonus ostendit, Per ea dissidia exponi Chri-
stianam Rempublicam imminenti periculo direptionis, quam ho-
stes Christiani nominis minabantur. Nullum repertum iri tempus
opportunius concordiae, quàm illud, quo Deus pacem inter Princi-
pes concesserat, simulque eiusmodi Pontificem, cui præter alias
virtutes summa inerat benignitas, ac singularis erga Germaniae po-
pulos beneuolentia. Grauisssimis calamitatibus, ab ea discordia pro-
fectis, aut nullum adesse remedium, aut vnicum illud in Concilio
situm: ea in re agi de Fide, adeoque de sempiterna salute, ac pari-
ter

ter

1561. ter de temporaria; etenim deficientibus Religionis fundamentis, corruere simul imperia.

Dum Nuntij loquebantur, multi Principum, aliorumque qui aderant, dicta in libellis notabant; ubi verò illi tacere, hi aliquantulum inter se submissâ voce collocuti, iusserunt à Palatini Cancellario responsum hoc reddi: *Illustrissimi Principes audierunt quæ à vobis nomine Romani Pontificis exposita sunt. Et quoniam negotium arduum est, nolunt in presentia decernere: conuenient inter se, ac postea responderunt. Gratum interim ipsis foret, si quæ locuti estis, scripto exhiberetur.*

Ad ea Nuntij: Satis à Pontifice mentem suam patefieri in Concilij diplomate, ac in litteris ad Casarem missis, adeoque se iustos non esse scriptum aliud tradere. Quibus verbis, post breue pariter colloquium inter se habitum submissâ voce, Principes acquieuerunt. Tum dimissi Nuntij, eodemque deducti comitatu, suas in ædes abiere. Vix horæ quadrans præterierat, cum illuc nomine Principum aduenerunt tres honesti viri, atque ita locuti sunt: *Magnifici Domini, Principes, tantisper dum cum illis fuisset, conspicati non sunt ea verba in litteris Pontificis, Dilecto filio, quoniam obiecta erant. Sed postquam animaduertunt se à Romano Pontifice filios vocari, responderunt rebus à vobis propositis: Nihil minus.* Adiecere Nuntij, scriptum ad ipsos fuisse pro eo ac Romanus Pontifex scribere consueuerat ad omnes Christianos Principes, & pro more semper ab eius decessoribus seruato. Sed qui missi fuerant, positus in mensa litteris Pontificis, non item Concilij diplomate, digressi sunt.

Id indicio fuit, nolle Principes quidquam aliud respondere. Tamen post biduum à Nuntios conuenere decem Consiliarij Principum, quorum secundus Georgius Cracouius, vir doctus, & ex familiaribus Saxonis, in hanc sententiam dixit: Principes minime dubitare, quin cunctis in nationibus degerent viri pij, qui expeterent, Euangelij lucem, candoremque doctrinæ restitui, auferrique prauas consuetudines, quas oportuisset à Pontifice Romano id temporis fuisse deterfas in regionibus sibi parentibus: sed aperte cognosci quænam fuissent huiusmodi Pontificum consilia, ad dominatus utilitatesque proprias conuersa, & quantis superstitionum errorumque tenebris Euangelium illi obduxissent: idcirco fuisse coactos eos Principes ab ordinaria potestate secedere, lucem exquirere, puramque doctrinam haurire ab ipso Dei verbo, cui sine dubio tunc inhærebant secundum primam Augustanam Confessionem. Quod verò spectabat ad præsentem Nuntiorum legationem, & ad ea quæ nomine Romani Pontificis ab ipsis exponebantur, vi-

7. Februarij.

sum Principibus fuisse hanc esse responsionem reddendam: Mirari se, quo pacto ausus ille fuisset legationem ad ipsos mittere: non approbari à se illius auctoritatem, nec in vlla alia re, nec in Concilio indicendo: vnicum à se Dominum in terris agnosci, nimirum Cæsarem: haud verè ipsis obiectari, se in plures sectas esse diuisos, sed omnes sequi Confessionem vnicam Augustanam, suis à Theologis propugnatam, quemadmodum videre erat in libris editis, quibus Theologis suffragij ius in Concilio tribuendum fuisset: denique, adesse ibi Cæsaris Oratores, quibus Principes responsa reddiderant, vt quid ipsi ea de re sentirent, illi referrent ad Cæsarem: ipsis porò Nuntiis, nisi Romani Pontificis fuissent ministri, omnem beneuolentiam exhibendam fuisse, tum ob patriam, cum apud Principes maximo esset in pretio illustrissima Respublica Veneta, tum ob singulares eorum dotes, quas ipsi plurimi faciebant; adeoque iisdem tamquam priuatis offerri à Principibus quidquid ipsis gratificari possent.

6 Ita Cracouius: post quæ Nuntij paulisper inter se deliberarunt. Tum Commendonus vtriusque nomine respondit: Fuisse missos à Pontifice Romano suos Nuntios ad Germaniæ Principes, pro eo quoungebatur pastoris vniuersalis munere, singulorum salutem ex animo complexus: id verò peractum ab illo fuisse eâ mente, eiusque boni assequendi gratiâ, quod ipsi Principibus in conuentu exposuerant; adeoque nihil in hoc opere videri quod posset admirationem excitare. Concilium fuisse à Pontifice indictum eâ formâ, quam perpetuò seruarat Ecclesia Sancto Spiritu afflata; cum custodiri non posset, neque, vbi necesse foret, restitui vetus nostrorum Patrum disciplina, nisi per rationem ab ipsis adhibitam. Quod aiebant, ab illis Principibus non alium nisi Cæsarem agnosci dominum; incomperum non esse, qualis esset proportio inter Principes laicos, & Romanum Pontificem, & cuiusmodi obseruantiam Cæsar Pontificem prosequeretur. Iniuriâ eos conqueri de Romanis Pontificibus, cum palam esset, qualem semper charitatem hi præ se tulerint & exercuerint erga inclytam illam nationem, præcipuè verò de rebus Imperij. Quod spectabat ad morum emendationem; à Pio Pontifice eam nauiter inceptam fuisse, eoque libentiùs ab eo Synodum conuocatam, quò ipse opportunius censuerat in ea communem illam morum reparationem confectum iri. A Romana Ecclesia non modò nullas Euangelio tenebras offusas, sed semper illam fuisse magistram ac normam Christianæ doctrinæ, lucemque veritatis: ad eam confugisse per omnes ætates Patres omnes antiquos vsque ab

1561. Apostolorum tempore; eique, à quâ primam Euangelij lucem hauserant, debere Germanos acceptum referre quòd essent Christiani. Quod attigerat Delfinus in eorum cœtu de discordi ipsorum fide, meram fuisse facti narrationem; prout liquidò monstrabant suorum Theologorum libri, quos ipsi laudabant, nouis semper sententiis sibi que aduersantibus referti. Firmitatem persuasione, quam à se obtineri affirmabant de veritate doctrine quam sequebantur, ipsis iure suspectam esse debere, si non aliunde, saltem ex nouitate, ex dissensu reliquæ Ecclesiæ, & quoniam secesserant, ficuti aiebant, ab ordinaria potestate. Animum aduerterent, quo pacto S. Paulus, vas electionis, tametsi, pro eo ac ipse scribit, Euangelium accepisset non ab homine, sed per reuelationem; tamen per reuelationem pariter mandatum acceperat, vt ascenderet Hierosolimam, suumque Euangelium cum Apostolis conferret, ne fortè curreret, & cucurrisset in vanum. Id fuisse Paulo imperatum à Spiritu Sancto, non quòd Paulo opus haberet, sed ad exemplum ac documentum omnium posterorum. Reuocarent denique in memoriam eas Euangelicas voces: *Quoties volui congregare filios, &c.* Comitatus officii erga se tamquam priuatos plurimas egere gratias, omnemque vicem obsequij obtulere. His vtrimque dictis, Conciliarij statim suos ad Principes rediere.

Senserunt Nuntij, huiusce consilij auctorem fuisse Ducem Wirtembergicum, cum è conuerso Augustus Dux, Septemuir Saxoniz, ad pacem tum in profanis tum in sacris propenderet, ac prouide singularia vrbauitatis argumenta Nuntius exhibuerat; curauitque se à primario suo Consiliario apud Commendonum^b excusari, significante, satis intelligi posse, cuiusmodi rationibus Dux retineretur, quo minus totius conuentus decreto obluçtaretur: si vniquam Nuntio incidisset occasio secum agendi, experturum illum fuisse, quantum ipse percuperet & propriam quietem, & pacem communem. Tum ei publicam scripsit epistolam, quâ iubebat per vniuersam ditionem suam Nuntium datis viæ ducibus deduci, & honorificè excipi; quod ipsi supra modum accidit opportunum, ad inunctum iter habendum per Inferiorem Germaniam.

Mirum sanè visum est, à Protestantibus Principibus reiectas quidem fuisse litteras Pontificias, retentum verò diploma, quod grauius argumentum complectebatur, & in quo Pontifex potissimam auctoritatem exercebat, indicto vniuersæ Ecclesiæ Concilio. Quantum innotescere potuit, id quod illos adussit acrius in oratione Commendoni, fuit exprobratio dissidentium inter se doctrinarum, huius

^b Litteræ
Commendonum
ad Borromæum
Cardin. Crenio
17. Februarij
1561.

huius enim diffidij vehementissimè eos pudebat: cumque prævide-
rent iidem, Synodum omnino coactum iri, non mediocriter ange-
bantur, quòd in eo communi Christianæ gentis confesso eorum se-
cta quali multorum capitum Hydra esset in medium proditura.
Quamobrem præcipuè vt hoc probrum deuitarent, & ante Conci-
lium inter se conuenirent, conuentum illum habuerant: sed res fuit
sine successu; quemadmodum numquam firmari potest vnitas, vbi
vel vnum non dominetur, vel non dominetur ea pars, quæ vna re-
liquam superat, sed absolutum suæ quisque mentis dominium ob-
tinet: ac proinde cum Ioannes Federicus Saxo auctor esset, vt in
pura Confessione, Augustæ anno 1530. oblata, persisteretur, Palati-
nus Septemuir, Dux Wirtembergicus, & Marchio Badensis eam
solam non admittebant, sed coniunctam cum Melanchthonis
Apologia, quæ pendet ab opinione Zuinglij de neganda vera
Christi præsentia in Eucharistia; quapropter Ioannes Federicus ira-
tor abcessit, eosque contumeliosè *Sacramentarios* appellauit, nec
Palatino focero suo pepercit. Sed idem postea nihilo se faciliorem
quam reliqui præbuit Pontificis hortationibus, illi per Commen-
doni litteras exhibitis, sicuti narratum est; cum is suo cuidam
ministro in Comitibus^d relicto scripsisset, vt significaret Episcopi Ro-
mani Nuntio, sibi nihil esse cum eo agendum, adeoque nihil atti-
nere, vt is Wimariam se conferret, aut secum quidquam aliud
agitaret.

9 Dein per arcanum indicium Andreae^e Staffeldani Doctoris, &
è consilio Palatini, comperit præterea Delfinus, & arcanis notis ad
Borromæum Cardinalem scripsit, eos qui conuenerant, inflexibiles
alioquin haud perstituros fuisse; noua quippe metuentes bella, & re-
colentes exempla Ioannis Federici, Lantgrauij, Marchionis Alber-
ti, & Mauritij, qui tandem vitæ iacturam passus fuerat, seque ege-
nos pecuniæ cognoscentes, ac parum concordia communitos: sed
obduruisse ob varias litteras ad eos missas cum pollicitationibus
cohortationibusque ab Angliæ Regina, à Daniæ Rege, coniuncto-
que Sueciæ regno, quod, scribebat ille, Regi subiectum erat in re
profana, in sacra verò conscientia suæ ductum sequebatur. Adiecit
in his clandestinis notis Nuntius, cum inter Comitiorum Principes
conuenisset, vt se concordēs profiterentur in Confessione Augustana,
incidissetque occasio nescio quem in ea locum consulendi, ne-
minem in cœtu repertum, qui exemplar illius seu manuscriptum,
seu per typos impressum haberet: quo argumento liquebat, quanti
reuera ab ipsis illa haberetur. Nihil reipsa ab illis credi, adeoque
H h h h 2 vanum

1561.

^e Litteræ
Commendo-
ni ad Moro-
num, 8. Ia-
nuar. & ad
Borromæum,
8. Februarij
1561.

^d A Wima-
rio, 8. Fe-
briarij
1561.

^e Wormatiâ
15. Aprilis
1561. in
Commenta-
riis apud
Burghesios.

1561. vanum suscipi laborem, ut operâ Concilij ad frugem reuocarentur, patefactâ hæresum, quas complectebantur, falsitate.

In transcurso hîc obseruare libet, Suauis haud contigisse germanam huiusce congressus cognitionem, uti par fuisset, quippe eiusdem factionis homini: siquidem ille notitiâ plurimâ ostentator ad minuta quidem descendit, sed publica, & in iis fallitur; tum verò, quod maximè dignum historiâ prætermittit, etiam ubi ad suis affectionibus non aduersatur, adeoque ex ignorantia, non ex industria. Quod spectat ad primum; affirmat, litteras Pontifici fuisse ad Nuntios reportatas postridie habiti colloquij; & tamen id post quartam horæ partem peractum est. Dicit, eos fuisse ad conuentum accitos, ibique illis redditum responsum: & tamen hoc fuit illis delatum per decem Consiliarios; nec ampliùs Nuntij reuocati sunt, sicuti suprâ narrauimus, & litteris Commendoni comprobatur.

Alterum apparet, dum Suauis causam non affert, cur litteræ Pontificiæ priùs acceptæ, deinde restitutæ fuerint; quæ causa fuit ea inscriptio, *Dilecto filio*, solito regumento celata. Sic pariter in mandatis, à Rege Galliæ Oratori suo Romæ traditis, quæ nos iam recensuimus, temporum seriem secuti, sed quæ ille postponit: vult diem enarrare, quo litteræ obsignatæ fuerant, nimirum postremum Ianuarij; cum tamen f fuisset postremus Decembris. Silentio ibi præterit mandatum præcipuum, quod erat, ne quam difficultatem Orator iniiceret, sed confestim acciperet diploma, ubi Cæsariani id acceperant. Omittit etiam regiam iussione, quam Rex Pontifici significari voluit, ut omnes regni sui Episcopi præsto essent ad Synodum à Pontifice indictam adeundam. In reliquo itinere Commendoni omnino silet de iis quæ cum Septemuiro Brandeburgico, cum Archiepiscopo illius filio, cum Marchione Ioanne ipsius fratre, cum Catholica Septemuiris vxore, & cum reliquis Principibus ac Septemuiris egerit: quæ cuncta memoratu digna sunt, prout in nostris paginis liquebit. Sed excusationem nauus homo meretur; nimirum, cui multum temporis diffuit in confingendis fabellis, parum superest ad res gestas exquirendas.

f Sic in libro impresso, supra citato.

Decreta Conuentus Naumburgici. Agitata à Commendono Nuntio apud Septemuirum Brandeburgicum, aliosque eiusdem familiae Principes.

Accepto responso profecti sunt illicò Nuntij Naumburgo, vbi postea de more decretum Comitiorum firmatum est 27. Februarij, ac penè totum fuit in purgandis Principibus ab iniustâ notâ, quòd scilicet eorum secta in Fide variaret. Etenim factis intelligebant, cum inter Religiones non nisi vnica possit esse vera, quemadmodum Tullius^a notauit, vbi multæ conspiciuntur, dubitationi locum non esse quin plures earum falsæ sint. In eo igitur decreto professi sunt omnes, à se recipi concorditer Confessionem Augustanam cum Apologia, quam diximus, Melanchthonis; iusseruntque à quodam Theologorum cœtu componi quatuor articulos, in quibus eorum aliqui discordare videbantur. Varios præterea modos decreuerunt, quibus reliqui omnes ex ipsorum secta conuenirent; & licentia imprimendorum librorum coërceretur, vnde pullulabat, seu potius liquebat sententiarum repugnantia. Ad hæc ibi statuerunt, vt ratio Cæsari redderetur, qua de causa indictum Concilium non acciperent; destinantes ad id futurum conuentum, de quo infra. Vt opera nauaretur, quâ in idem propositum coalescerent, quicumque repudiata idololatriâ (intelligentes hoc nomine cultum, quo sacras Imagines, Sanctorumque ipsa Catholici venerantur) cum ipsis in vera religione consentiebant: atque, vt ad maiorem huiusce vnitatis firmitudinem alter conuentus Erfordiæ 22. proximi Aprilis haberetur. Verùm hæc ab ipsis ostentata & affectata vnitatis, & quàm falsò simularetur eo tempore, & quàm postea non fuerit possibilis, Suavis ipse inficiari non audet.

² Suum interea iter prosequerentur Commendonus ac Delfinus ad indicendum Concilium, alter in Superiore Germania, alter in Inferiore, liberis Ciuitatibus, atque illis Principibus, qui Comitii ipsi non interfuerant. Quoniam autem inter eos numerabatur Ioachimus Septemuir Brandeburgicus, qui per Procuratorem adfuerat, ad eum, quippe ad maximè propinquum, Commendonus iter conuertit. Cum Lipsiâ transiret, comperit non modò in ea vrbe hæretica, sed Wittembergæ, in hæresis patria, tametsi in vtraque Lutherus libros Iuris Canonici tam solemniter concremasset^b, eos tamen explicari in publica Academia à quatuor stipendio condu-

^a In primo de Natura Dcorum.

^b Litteræ laudatæ, 17. Februarij.

Hhhh 3

ctis

1561.

e Conſta ex-
ſtant in epi-
ſtola Com-
mendoni ad
Borromæum
Cardinalem,
Berlino
15. Februar.
1561.

etis magiſtris. Ingreſſo Berlinum Commendono, vbi memoratus Septemuir degebat, duo primarij eius Conſiliarij ab eodem miſſi adfuerunt, vt ipſum ſuo nomine inuiſerent, & ad prandium die poſterio inuitarent. Inaudierat Nuntius*, habuiſſe in animo Septemuirum, ipſum audire, eiſque reſponſa reddere ante prandium, in quodam cœtu ſuorum Theologorum, quibus concordia erat inuiſa: proinde de induſtria tam ſerò acceſſit, vt primus eſſet conuiuii locus, gnarus, quanto curioſitatis ſtudio ferebatur Ioachimus ad legendos libros, colloquendumque de rebus Religionis. Idcirco antequam ille aduerſâ reſponſione reddita ſe obſtringeret ad pertinaciter obſiſtendum, ſtudit in eius animum ſuauiſſe inter epulas inſinuare eas rationes, quibus poſſent ingenerari meliora conſilia. Et quidem ex voto contigit Nuntio, vt in diuturno prandio ea promeret rationum momenta, quibus illeſto Septemuiri animo, vltra quam optauerat congreſſus eſt retardatus. Etenim Ioachimus per ſpeciem præbendæ hoſpiti quietis, in quædam conclauia illum adduxit, nec eo die miſcere quidquam ſermonis cum eo ſuper villo negotio voluit, & poſtridie quoque inchoata in prandio colloquia continuauit, ſtatueratque apud ſe, quindecim aut viginti dies ibi Nuntium retinere, atque ea de cauſâ congreſſum de primario legationis argumento protrahebat. Verùm Commendonus, quo tempore acceptis mandatis perſunderetur, inſtitit, impetrauitque ne diutiùs præcipuum colloquium proferretur.

Litteras itaque Pontificis ac diploma dedit; & Marchio illas reſignauit, Naumburgi Comitibus in eo diſcors, atque vtriſque lediſ, ſpatium ad deliberandum ſumpſit. Reſponſum poſteâ reddidit Nuntio vigefimâ quartâ Februarij, & quintâ poſt illius aduentum die, idque plurimis verbis, perinde ac mos eſt cupienti etiam negando ſatisfacere. Sententia fuit: Excipi à Septemuiro debita reuerentiâ ſalutationem Pontificis, multasque illi grates reddi: nam tum cum fuerat in Pannonia, ſibi innotuiſſe optimum Pij animum, benignitatemque ſingularem. Se quoque pro ſuo gradu paci ſemper ſtudiſſe, cui adhuc in præſentia operam dabat, tamen ambigeret, an per id gratus omnibus redderetur; minus tamen ſe de hoc laborare, quippe qui animum nonniſi ad conſcientiæ tranquillitatem ac Dei verbum conuerterat. Ex huiusce rei ſtudio, non autem ex mentis leuitate, Confeſſionem Auguſtanam ſe complexum fuiſſe, & optare vt ſinguli, ac potiſſimum ſummi Pontifices, veram Eide agnoſcerent. Inde ad indiëtum Concilium progreſſus, dixit: Cum id negotij ſpectaret non ad ſe ſolum, ſoloſque Principes qui

Naum-

Naumburgum conuenerant, sed ad vniuersos qui memoratam Confessionem tuebantur, respondere sibi non licere nisi quidquid communi sententiâ statutum fuisset. Quod in se erat, omnem nauaturum operam vt concordia componeretur; quamquam animaduerneret difficultates plurimas, pro eo ac Nuntio liberè significarat in familiaribus colloquiis, eâ vsus sinceritate, quæ suo inerat ingenio, & quam ingenio Nuntij insitam, eidemque acceptam cognouerat, quicum amicitiam continuare cupiebat.

4 Officiosus verbis officiosa pariter reposuit Commendonus; sed super rei summa dixit: Tametsi multis illud esset commune, ad singulos tamen seorsim pertinere, cum ageretur de sempiterna salute; eoque amplius tamquam propriam expendendam esse à Septemuiro, quòd ipse ex iis quæ narrauerat, non aliunde commotus fuerat ad Augustanam Confessionem amplectendam, quam conscientie causâ. Et quemadmodum id per se præstiterat, ita exquire per se posse veram de Filio Dei cognitionem, præsertim Oecumenicæ Synodi adiumento; quam cognitionem Pontifex illi non modò precabatur à Deo, sed tam efficaci operâ quærebat, quippe illius successor, cui fuerat iniunctum, vt aliquando conuersus fratres suos confirmaret, quiq; ob Iesu Christi preces obtineret certum firmumque priuilegium, ne ipsius vniquam Fides deficeret: quapropter nullum esse consilium tutius, quàm certissimo Dei iudicio se submittere, ac lumen haurire, quod in continuata successione Sedis Apostolicæ, & in perpetua constantique Patrum doctrina seruatur.

5 Denique persolutis gratiis ob adhibitam secum in priuatis congressibus libertatem, adiecit, Se, consilium Septemuiro benignitate, per eandem libertatem, & tamquam priuatum, fuisse ausum ea illius animo proponere: ceterum quatenus personam publicam agebat, suas esse partes eum dumtaxat ad Concilium inuitare, eidemque significare, si quam ipse difficultatem offenderet, eam Patribus illic proponeret. Se igitur, hanc priuati libertatem profecutum, ab eo petere, vt animo recoleret, modos à suæ partis asseclis propositos eiusmodi esse, qui si adhiberentur, nihil tunc Ecclesiæ profuturi essent, & in posterum eam læsuri; quoniam conditiones, quas illi ad interueniendum Synodo postulabant, notam illam Fidei firmitatem labefactabant, quæ haberi posset in terris ad veritatem Catholicam ab hæresi distinguendam; quæ certa firmitas in Apostolica Sede, & in Conciliis ab ea congregatis confirmatisque semper perstiterat. Quoniam autem inter obiectas à Septemuiro difficultates

tates

1561. rates in superioribus colloquiis ille ferè aliud non vrgebat, nisi vt concederetur ius suffragij Protestantium Theologis in Synodo, non omisit Nuntius ostendere, Si ius illud Confessionis Augustanæ fautoribus impertiretur, reliquis affectis aliarum sectarum, penè innumeris, negari non posse, quare loco Concilij, vnitatis gratia conflati, quædam confusionis Babylon renouaretur.

Sed cum responderet Septemuir, Id reliquis sectis minimè deberi, propterea quod disertum Dei verbum non habebant: subdidit Commendonus: Quin ab omnibus illud sibi tribui & arrogari, vt proinde opus sit constitui à Deo in terris certum iudicem, qui per sententiam nulli obnoxiam errori Christianos edoceat, in quam congregatione Dei verbum sit, perinde ac in veteri perpetuaque Ecclesiæ forma conspicitur. Septemuir apto responso haud inuenio, nolensque se dedere, tunc quidem subtitit, sed paulò post eundem rursus sermonem inuit, suo sibi Theologo assilente, qui reliquis sectis ius suffragij tribuendum negabat, tum quod falsæ erant, tum quod illæ controuersiam proximè non habebant aduersus auctoritatem Ecclesiæ, quemadmodum Augustana, quæ studebat corruptelas auferre, purumque Euangelij candorem restituere. Quod facile Nuntius confutauit, dicens: Quin etiam quamlibet æquè se ipsam existimare veram, ac reliquas falsas, & singulas pro illius Theologi ratiocinatione posse suffragij ius in Concilio adipisci, hunc etiam errorem reliquis suis addendo, si fortè eo careret, mirum, quod ipsa quoque Romanæ Ecclesiæ auctoritati proximè aduersaretur. Commotus Septemuir præualidis hisce rationibus, per suspirium dixit Nuntio: Profectò Reuerendissime Domine multas ingentesque cogitationes meum in animum induxisti. Eumque Brescam dimisit (quò ille iter instituebat, vt pari fungeretur officio cum Ioanne Marchione, Septemuiri fratre) & ad Nuntij reditum epistolæ Pontificis reddendam à se responsonem distulit. Antequam discederet Commendonus, detulit etiam Episcopo Brandeburgensi, qui simul electus erat Archiepiscopus Magdeburgi, Septemuiri filio, ibi per eos dies moranti, diploma Concilij, & literas Pontificias ad eum scriptas: quibus ille reuerenter acceptis, spatium temporis ad parentem consulendum petiit. Cui Commendonus subiecit: Probum sibi Consiliarium esse debere suum minus Archiepiscopi ac Primatis in ea prouincia, cuius gratia potissimè conuocabatur Concilium: ad eum proinde spectare, vt non solum suffraganeos suos mitteret, sed vt ipse, quippe iuuenis, & viribus pollens, illos anteuertret. Is verò animum præ se

Historiæ
Concilij
Tridentini
Pars II

1561
S. C. V.

se tulit non Tridentum modò, sed Romam adeundi cupidum. 1561.

7 Commendonus vt Brescam peruenit, oppidum propè Berli-
num^a, diploma litterasque Pontificias Ioanni Marchioni tradidit:
qui pariter spatium ad consulendum petiit, & post duas horas per
suum Cancellarium responsum reddidit, omninò alienum ab hu-
manitate quã exceptus fuerat; cum illud contemptim redderetur,
hæc verò non comitatis solùm, sed & reuerentiæ plena fuisset. Hæc
discrepantia oriebatur ex eo, quòd responso dictata fuerat à Con-
sultorum rabie, qui fidem in Principes affectabant, & apud ipsos
auctoritatem sibi tuebantur ostentatã in Pontificiam potestatem ini-
micitia; at comis acceptio proficiscebatur à Domini voluntate, quæ
proba sanè fuisset, nisi se improbam reddi permisisset.

8 Responsum est à Cancellario: Dominum suum conuenturum
propediem cum aliis Principibus, ibique consilia susceptum iri: nec
suum Principem dubitare, quin esset reddenda responso innixa ve-
ritati aduersus omnes cauillationes: ipsorum autem ad Synodum
accessum perinde futurum, ac si lepores ad leonum communionem
accederent. Progressus est ad contumeliosas querimonias de dua-
bus causis in diplomate allatis ad conuocandum Concilium, quæ
erant hæresum euersio, & morum emendatio; quasi Pontifex uellet
duas calumniæ notas Germanis inurere. Quod spectabat ad beni-
gnitatem, quam Nuntius in Pontifice commendabat, affirmauit,
Eam quidem opportunam futuram fuisse muneri quod ille sibi ar-
rogabat; sed è contrario illius operã in Italia & alibi continuas
exerceri carnificinas piorum hominum, eo solùm nomine, quòd
puram Euangelij doctrinam adamabant, nolebantque idololatrias
pati, quæ in tyrannide Pontificia imperabantur.

9 Nuntius animo commoto, sed vultu pacato, ad Marchionem
conuersus, ait; Eius Cancellarium in multis extra rem propositam
fuisse transgressum, interpretantem diplomatis sententiam secus
ac Pontifex intendebat, & accusantis potiùs quàm negotium ge-
rentis ritu: aliud proinde promissum responsum à se recusari, cum
ea agendi ratio nec Oratorem nec se priuatum deceret: ab huius-
modi verbis abstinere solitos esse ipsos Principes, nedum mini-
stros, præsertim nihil lacesitos, sed honoratos, & domi suæ. Ad
obiecta dein paucis respondit: Mentem esse Pontificis, vt præter
amplissimam securitatis fidem vnusquisque humaniter audiretur
in Synodo, adeoque vt adessent non tamquam lepores inter leones,
sed tamquam agni apud pastores: Ex prudentia Principis speran-
dum, auctorem ipsum fore non vt responderetur cauillationibus,

d Litteræ
Commendo-
ni ad Borro-
mæum Card.
Brandebur-
go 4. Martij
1561.

1561. quæ nullæ erant ex parte Pontificis, sed ut id consilij susciperetur, quod pacem & in sacris & in profanis rebus afferret Ecclesiæ, quod unicè Pontifex cupiebat; cum omnibus in comperto esset, in vtrisque eam pacem defecisse ob recentiores sectas, & permanere vbi hæc radices non egerant: Ex earum multitudine ac repugnantia in iis provinciis palàm certè fieri, inclytam Germaniam hæresi planè totam fœdatam: Corruptelas ex æquo expurgandas esse ubicumque necessitas vrgeret; nec posse Germanos affirmare se corruptelis vacare, cum de iis tot in Comitibus ipsi conquesti essent, & Concilium ad eas curandas semper efflagitassent: Supplicia paucis obstinatis hæreticis auctoritate Pontificis inflicta in Italia, & alibi, nihil aduersari benignitati, quâ idem pœnitentibus veniam offerebat: quin potiùs ea supplicia præcipi legibus etiam Cæsareis, & congruere vetustissimæ Ecclesiæ, optimorumque Regum & Imperatorum consuetudini; eademque opera pietatis euadere non modò ad conseruandam Religionem intaminatam, sed etiam ad subducendas eas provincias per modicam sanguinis effusionem horrendis calamitatibus, quæ aliis in locis cernere erat, vbi ea sancta seueritas non vsurpabatur: Idololatriam, quam Ecclesiæ Romanæ exprobrabant, esse cultum illum erga res sacras, quem à primis vsque sæculis Ecclesia obseruauerat, & integra Germania exercuerat ex quo Christi cultum suscepit: In Pontificis potestate inesse conditiones omnes tyrannidi repugnantes, cum ea potestas non vi nixa sit, sed verbo Dei, & reuerentiâ fidelium, simulque cum tanta subditorum quiete ac felicitate coniungatur, quanta erat perturbatio & calamitas populorum qui ab illa secesserant.

His dictis surrexit, & abundè veniam petiit. Sed eum Brandeburgicus secum ad prandium inuitauit; & non solùm cum primùm illum excepit, & postea deduxit, honoratius illi latus tribuit, sed in mensa honoris gratiâ detectum semper caput habuit, & quouis alio modo, gestibus, verbis, ac rebus oblati, cuncta obseruantie vel maximæ argumenta illi protulit, iussis suis omnibus Consiliariis ad diuersorium vsque ipsum comitari. Inter eos Cancellarius, quæ dixerat in responsione pluribus excusauit. Reposuit Nuntius: Se non nisi studio, quo flagrabat eorum salutis, ad eam querelam inductum; si aliter, gratum sibi futurum fuisse, ut quando nollent ipsi dissidiis huiusmodi finem imponere, iis agendi rationibus vterentur, quibus causa Pontificis æquior patefieret, eiusque charitas & benignitas perpetuò commendarentur. Cancellarius ita colloquium clausit: *Cænobit & horum omnium causa extitere.*

11. Brescâ profectus, Berlinum repetiit Commendonus postremò Februarij. Eum postridie memoratus Archiepiscopus inuisit, ac responsa ipsi reddidit per vnum è suis Consiliariis, plena laudibus & gratiarum actionibus erga Pontificem, pollicitus, se ad Synodum iturum, vbi aiebat adfuturos multos Episcopos se quidem doctiores, neminem tamen se Pontifici fidiorem. Epistolam quoque illi tradidit suâ exaratam manu, quâ Pontifici respondebat; adiecitque, Ob accepti diplomatis beneficium maiori se fiducia opem & consilium petiturum à Pontifice ad rem Ecclesiæ promouendam. Hæc in Archiepiscopo agendi ratio tantò charior accidit Nuntio, quantò minùs eam sperauerat à iuvene viginti duos annos nato, qui & hæretico famulatu obsidebatur, & ab hæretico parente regebatur. Sed parentes eam sæpè probitatem amant in filiis, quam ob rationes pseudo-politicas nesciunt in seipsis velle.

12. Detulit postea Commendonus Pontificias litteras vxori Septemviri, quæ Catholica erat, easque per summam lætitiã ac venerationem accepit. Nuntium rogauit, vt is eius nomine Pontificis pedes oscularetur, eumque certum redderet, velle se in veteri Fide & viuere & mori. Nec cessabat Septemuir consueta cum Commendone colloquia semper repetere, neque castigatorem suum à se disjungi patiebatur: quapropter dies aliquot ipsum retinuit eo nomine vt illi Ecclesiæ suæ sacra lipsana ostenderet, pretiosis in thecis asseruata, & Magdeburgensi Ecclesiæ [¶] dono tradita à Carolo Magno, simulque Rosam auream, auro suo missam à Romano Pontifice Nicolao V. atque à Nuntio petiit, vt à Pontifice aliquid è sanctissimæ Crucis ligno sibi impetraret, quò illud in cruce locupletissima, à se ad id iam parata, reconderet; perinde quasi sacrorum lipsanum honor magis in ornamentorum pretio quàm in possessorum cultu haberetur.

13. Has inter moras Ioachimus identidem id repetebat, à quo reuera ad eas protrahendas impellebatur, hoc est, Concilij negotium, modò Nuntium percontatus, Speraretne Pontificem inclinatum iri ad concedendum Protestantium Theologis ius suffragij; modò ad conquestus, quòd Tridenti tot rerum capita fuissent sancita, iis minimè auditis. Commendonus ad alterum respondit: Par non esse, vt suffragium concederetur iis, quibus iure non debebatur, aliter enim innumeri illud sibi à Pontifice flagitassent honestiori specie, quàm Theologi ab eius obedientia seiuncti. Ad alterum: Inuitatos fuisse Protestantes ad Synodum hortationibus tam iteratis, tam studiosis, atque etiam tam demissis, vt nonnisi ipsorum

1561.
¶ Extat in epistola Commendonij ad Borromæum Card. Brandeburgo, die 4. Martij 1561.

¶ Hæ reliquæ dicuntur illi Ecclesiæ donatæ ab Othone I. sed in epistola Commendonij, fortasse ex lapsu memoriæ, Carolus Magnus nominatur; nos illius tenorem variare nolimus.

1561. proteruita imputandum esset, quod auditi non fuerint: interim opus fuisse, ut ea dogmata definirentur ad incolumitatem certamque Fidem Gentium Catholicarum; nunc verò in controuersiam reuocandum non esse quod ab eo Tribunali decretum fuerat, cuius firmitati Religionis Christianæ firmitas adnectitur. Septemurum proinde ille hortatus est, ut apud suos ipse fœderatos ad Concilium mitti curaret Oratores, sed viros pacis amicos, non autem ipsorum Theologos. Ad quod Ioachimus: *Theologi*, inquit, *hanc pacem querunt, sed contentionibus gaudent*: ac rursus omnem suam operam ad concordiam obtulit. Postremò subdidit, Optimum fore consilium, si ex cunctis nationibus viri probi seligerentur, qui iudices essent. Sed interrogauit eum Nuntius, A quonam ea electio esset habenda; subiicitque: Penes eos omnes probos homines hanc maiorem tandem auctoritatem futuram quam esset humana & erroribus obnoxia: at verò in Conciliis agnita semper ab Ecclesia fuisse ductum Sancti Spiritus assistentis: nullâ re magis perturbatum iri regimen Ecclesiasticum, quam si liceat admittere aduersus illius Magistratus, ad potestatis exceptionem, prohibitis penuriam; id verò à nemine absurdius in medium afferri posse, quam à Protestantibus, qui humanis operibus nihil planè tribuebant.

Et sanè frustra nitebatur Ioachimus in exquirenda Concilij forma, cui se Protestantes subiicerent. Ipsi namque in conuentu Naumburgensi sextâ Februarij, nimirum eâ die, quâ responsum conceperant ad Nuntios, ab illis missum postridie manè, decreuerant quid esset Cæsari respondendum de Concilio, quò postea in Erfordiensis cœtu rem maturarent; ibique conuenerat inter eos, nequaquam illud accipiendum esse, etiamsi denuò reuocarentur ad trutinam Fidei dogmata, & ius suffragij ipsorum Theologis concederetur. Etenim, aiebant, Pontificem nihilominus ex suffragantium numero potiore futurum; adeoque Concilium ab illis petendum, in quo quæstiones non sententiarum multitudine, sed ad Dei verbum deciderentur; quod per alias voces sonabat Concilium quoddam, vbi vnusquisque totius conuentus iudicem ageret, & cui liberum esset in sua opinione, quamuis singulari, obstinate persistere.

Sed ea fortassis ad id vsque temporis Brandeburgico erant ignota. Post varias cunctationes cum iam ille non posset profectionem Nuntij amplius retardare, litteras ipsi dedit, quibus Pontifici responderebat, & munera ingentis pretij ad eundem deferri iussit. Verum Nuntius actis gratis ea recusauit, eorumque loco duo penit;

g. Extat in
scripturis
Cassiani
à Putco.

alterum, vt cum ipse Nuntij Ofij nomine librum confessionis suæ ad Septemuiri vxorem attulisset, ne grauaretur Septemuir illum legere; alterum, vt Carthusianis loca quædam restitui iuberet prope Francofurtum ad Oderam, illis erepta. Vtrumque ipsi promissum; atque ita tertio Martij discessit. 1561.

C A P V T V.

Res à Commendono gestæ cum Henrico Duce Brunsvicensi, cum Septemuiris Coloniensi ac Treuirensi, cum aliis Episcopis, cum quibusdam liberis Ciuitatibus, & cum Duce Cluiensi.

PEr multas hæreticorum vrbes iter faciens Commendonus^a, adiit Henricum Ducem Brunsvicensem, qui Catholicus erat. Hic diploma litterasque Pontificis excepit summâ reuerentiâ, nec vllam Synodi continuationi difficultatem obiecit; quin voce ac scripto respondit: *Sperari à se, interceptum Concilium ad optatos exitus deducendum.* Ducem Ernestum è sua familia, aliosque illius fratres, qui Lutherani erant, excusauit, quippe fortunæ tenuitate, non animi prauitate ad id seductos. Dixit, Se rescuisse à Septemuiro Saxone, cum factio Calvinistarum Naumburgi præuuleret, à Lutheranis Comitibus propria Saxonica inter se adornari, atque ea de re sermonem postremò fuisse habitum à circulo Saxonico Brunsvici; adiecitque, fidenter sibi affirmasse eum, qui memorato Septemuiro à secretis erat, vbi Eucharistiæ sumptio sub vtraque specie permitteretur, suum Principem facile ad Catholicos accessurum: quæ tamen narratio æquè Duci ac Nuntio dubia visa est.

Inde Commendonus ad complures primarios Præsules, diploma litterasque Pontificias delaturus, iter conuertit: quos tametsi variis ille temporibus allocutus sit, responsa tamen hinc simul ac summam referam^b. Antistites Nauburgensis & Paderbornensis, etsi podagrâ laborantes, se paratos ad accessum obtulere: Monasteriensis excusauit se, propterea quòd hæreticos nimis propinquos, & subditos parum sibi obsequentes haberet. Alios suas apud Diocesefes Nuntius non est nactus, adeoque diploma Pontificis, eiusque litteras Consiliarius reliquit. Verùm ille sibi suadebat^c, eorum plerosque nihil minus quàm de aduentu ad Synodum cogitare, cognitis præsertim Protestantium conatibus ad eos auertendos, quòd Synodus Præsulibus infrequens, auctoritate vilis haberetur. Coloniam postea peruenit ineunte Aprili, vbi Coloniensis Archiepiscopus, habitâ cum suis Consiliariis de responso deliberatione, pro reliquo-

^a Litteræ Commendonis ad Borromæum Cardin. Rhenis 24. Martij 1561. quarum pars clandestinis notis erat scripta.

^b Cuncta existant in variis litteris Commendonis ad Borromæum Card. ac præcipuè in epistola ab eo Antwerpæ scripta 5. Maij ad Mantuanum Cardin. designatum Concilij Legatum.

^c Litteræ Commendonis ad Borromæum Cardinalem, Bruxellis 11. Aprilis 1561.

1561. rum more dixit, se præstò esse ad obsequendum Pontifici; sed de suo ad Synodum accessu, à Germaniæ statu se cogi, vt prius Cæsarem consuleret.

d Litteræ
Commendo-
ni ad Borro-
mæum Card.
Confluentiâ,
14. Aprilis, &
Colonia 21.

Plus propensionis ac studij animaduertit in Septemuiro Treuiren^d; à quo didicit, scripsisse Ferdinandum ad tres Septemuiros Ecclesiasticos, eosdemque cohortatum ad operam nauandam Concilio; simul etiam illos consuluisse, num efficacius promoueri posset Synodus per noua Comitata, an alio modo. Responsum ab illis fuisse redditum: Comitata haud opportuna videri, quoniam in ipsis Protestantes in vnum coalescerent, adeoque immobiles forent, neque propterea, quòd vnus firmitate cuncti firmi redderentur: faciliores eos repertum iri, si cum singulis ageretur; quod discrimen, aiebat Archiepiscopus, licuisset ipsi Commendono in suo itinere experiri: quapropter potiora censeret Cæsaris officia, singulis Principibus seorsim adhibita.

Ad hanc rem cœpit Nuntius differere, quantæ foret vtilitatis fœdus iniri inter Catholicos. Protestantes ad eam vsque diem minus quàm Catholicos pollere viribus, & tamen ob coniunctionem inter se formidabiles euasisse: at reuera, nec eam esse inter illos coniunctionem, sed specie tenus, & adstrictam non concordiam nec amicitiam inter se, sed vnice odio in Religionem Catholicam, & cupiditate Ecclesiasticorum bonorum: per hanc, quamuis imperfectam societatem, aded illos præualere, vt Catholici Principes agreriam possent obedientiam & vectigalia à suis subditis exigere: tantã vti Protestantes solertiã ad emolumenta suæ sectæ, & ex aduerso tantã fœcordiam Catholicos, vt hi non nisi soporem, illi non nisi vigilantiam præ se ferrent, perinde ac si Catholici ea opere sequerentur, quæ Protestantes doctrinã, hoc est, Fidei omnino fidendum, & operibus nihil. In comperto esse, quanto fuerit emolumento multis Principum Præsulumque, fœdus Franconicum: ea loqui Nuntium priuato nomine, non mandato Pontificis. Treuiren^{sis}, audito pergrato suis auribus sono, eadem modulatione concinens, aperuit Nuntio, Augustæ anno superiore propositum à se fuisse Cæsari fœdus ineundum inter Septemuiros Ecclesiasticos, inter Episcopos & Principes finitimos, inter Ducem Cliuiensem Cæsaris generum, & inter ditiones Belgicas Regis Hispanici, qui paratissimo ad id animo erat: comprobatum id à Cæsare verbis fuisse, sed postea haud in opus deductum. Vnde Commendonus arbitratus est, destituisse ab eo Cæsarem ob suspicionem, ne Rex Catholicus patronus euaderet, adeoque quasi moderator trium è Septemuiris Ecclesi-

clefasticis, ac reliquorum fœderatorum. Ita sæpè dum nostris dif- 1561.
fidimus, euadimus hostium præda.

5 Hic pariter à Nuntio rescitum est, Protestantes, quò exprobra-
tam sibi repugnantiam inter veterem doctrinam, Confessionemque
Augustanam velarent, vsos hac arte fuisse, vt nimirum tam ea quam
Opera Lutheri per typos euulgarentur, adulteratâ formâ: quamob-
rem Ioannes Federicus Dux, qui solus cum suis liberis primi Lu-
theranismi tenax erat, rursus imprimendam typis curauerat vtram-
que doctrinam, vtriusque verâ formâ retentâ: ac proinde ea confi-
cta vnitas, quâ Protestantes studuerant vulgus decipere, & quasi
clypeo contra Catholicos se munire, ab ipsorum sectatoribus dete-
cta euanescebat, cum certè non possit non modò esse, sed ne diu
quidem apparere vnum id in quo nec verum insit nec bonum. Ce-
terâ Treurenfis haud paratum præ se ferebat animum ad Synodum
per se adeundam, causatus præsentis suæ necessitatem in propriis
ditionibus ad Religionis tutelam, illarumque ex longinquitate dam-
num in antegressâ conuocatione; verumtamen rem in Pontificis
iudicio reponebat.

6 Visum Nuntio fuerat, haud vigere Coloniae eam sinceritatem,
eamque disciplinam, quam optabat, obseruans teporem in hēreticos,
repugnantiam Cleri & Ordinum Mendicantium in admittenda So-
cietate Iesu ad possessionem alicuius templi aut Cœnobij, sed solum
ad exercitationes publicæ Academiae, &, quod hinc oriebatur, Lu-
theranorum multitudinem. Quocirca in reditu ab vrbe Confluen-
tia, vbi Treurensem conuenerat, Magistratum est allocutus, &
cum ab eo inuiseretur, litteras Pontificias ipsi dedit, eumque co-
hortatus est, vt opere ita se gereret, sicuti postulabat illius Reipubli-
cæ sigillum, in quo hæc erant insculpta in epigraphe: *Colonia Agrip-
pina, deuota & obsequens filia sanctæ Romanæ Ecclesiæ*. Significauit Se-
natus, magnæ sibi honorificentis ducere, quòd ipsi, tamquam libe-
ræ Ciuitati, Orator ad Synodum legandus esset, ac demississimam
obedientiam Pontifici exhibuit: effecturum se spondit, vt san-
ctiones iam statutæ, sed neglectæ, re complerentur, vt nemini non
perspectæ Fidei liceret ibi commorari. De libris etiam imprimen-
dis, de vigilantia sacræ Inquisitionis, de Theologicæ facultatis cu-
ra feruentia studia Nuntius impendit cum iis quibus ea opportu-
na existimauit.

7 Inde ad Cliuensem Ducem perrexit, de quo grauis illum cura
perculerat. Moderabatur is tres Ducatus, & multas ditiones tum
contra tum ultra Rhenum, finitimas ditionibus Colonienfi, Treui-
rensi,

¶ Cuncta ex-
stant in epi-
stola Com-
mendoni ad
Borromæum
Card. Colo-
niæ, 21. Apri-
lis 1561.

¶ Litteræ
Commenda-
ni ad Borro-
mæum Car-
din. Antuer-
piæ, 25. Maij
1561.

1561. rensi, Leodiensi, & Belgio, Philippi Regis patrimonio, cunctis quidem Catholicis prouinciis, sed hæreticorum frequentia infectis, adeoque in eiusmodi statu, vt plurimum boni malive posset in eas influere à Ducis conditione. Retinebat ille Religionem, sed cum suspitione alicuius erroris; non quidem ab animi cupiditate profecti, cum se perpetuò à spoliandis onerandisque Ecclesiis abstinuisset; nec ab impietate, cum reuerentiam antiquæ Fidei exhiberet, semperque inuitamentis suscipiendæ Confessionis Augustanæ repugnasset: sed ab hominum fraude, apud illum auctoritate pollutum, morbo facilioris curationis quam vbi ab interiore causa dimanat. Degebat in eius dominio prope Coloniam magister quidam, qui hæresim quingentos planè discipulos edocebat, quibus ciuitas inficiebatur. Sæpius hominem Dux admonerat, sed nunquam punierat: hinc ab ipsis castigationibus Principis ille audaciam hauriebat, animaduertens flagitium sciri, & tamen tolerari. Sed maior incessit Nuntium sollicitudo, vbi cognouit, in magna esse apud Ducem existimatione concionatorem quemdam, qui documenta improba disseminabat, & Eucharistiam sub vtraque specie in templo Franciscanorum populo admittuerat. His de causis anxius Nuntius Ducem adiit, & præter diploma Pontificiam epistolam illi reddidit, quâ Pontifex eum blande cohortabatur, vt in maiorum suorum pietate persisteret.

Exceptus ab eo Nuntius est & amanter & honorificè; & quamquam Ducem offendisset amaro erga Romam animo, ob reuocationem cuiusdam diplomatis antea impetrati, captiuitatemque Procuratoris qui rem transegerat, huiusmodi tamen responsum retulit: *Excipi à se summâ reuerentiâ benedictionem ac diploma sanctissimi Domini nostri Pij Quarti, Pontificis maximi Ecclesie Romanæ & Occidentalis, & Domini sui clementissimi. Suscipi à se tanquam à filio paternam monita, ne à suorum maiorum semita declinaret: sperare, ne latam quidem unguem ab eorum Religione se deflexurum: Concilij conuocationem sibi esse perharam, quò suos Oratores missurus erat, eaq; præterea præstiturum quâ Catholicos Principes decerent. Verùm quo fructum inde copiosè decerperetur, summoperè se cupere, vt communi Principum Imperij consensu illud celebraretur, atque ad id suam operam polliceri. Commendatus collaudatâ Ducis pietate, quod ad postremam partem spectabat, respondit: Id pariter à Pontifice incredibiliter exoptari, pro eo ac supremo suo muneri par erat, & quemadmodum tot adhibita à se studia palàm faciebant, quot Dux ipse conspicabatur; sed vbi ea studia aliorum culpâ in irritum caderent, permittendum non esse,*

esse, ut improborum pernicaciam probi non confirmarentur, detegerentur errores, veritas stabiliretur. 1561.

9 Duo quæ sæpè memorauimus capita magno animi sensu proposuit Cliuensis, concedendum videlicet esse laicis usum Calicis, & coniugium Sacerdotibus. De priori sensa quidem Catholica is præferebat in mente, sed aiebat, Id à se suis subditis interdici non posse; eius usum viginti quinque iam annos inductum à se reperiri, & complures ad hæresim pronos eo contentos fore, nec præcipientes ituros. De posteriore affirmabat, A Sacerdotum intemperantia necessitatem oriri, è quibus ne quinque quidem numerabantur, qui concubinas publicas non haberent. Studuit Nuntius eius rationes soluere, quantum satis esset ad commonstrandam Decretorum consuetudinumque Ecclesiæ Catholicæ ad eum usque diem conuenientiam; non tamen tam acriter, ut per ea argumenta improbaretur tamquam minimè conueniens, minimeque probabilis relaxatio in posterum; dixitque, Ea de re in Concilio deliberatum iri: atque ita ipsius Ducis desiderio erga eas concessiones usus est, ut ipsum alliceret ad id quò eius legatio tendebat. Hortatus pariter est ad expellendum è suis ditionibus doctorem hæreticum, & ab Aula sua corruptum concionatorem. De alterius expulsionem spem fecit Cliuensis, de altero significauit, rectè eum Fide præditum. Nuntium inter dimittendum rogauit, ut se suaque Pontifici commendaret, voluitque illum è suis ædibus ad hospitium ipse deducere, atque ibi aliquanto temporis spatio cum eo colloqui. Nuntij tam quam simulacra quædam sunt, quibus nescio quid maioris venerationis præstatur, cum dignitati personæ, quam repræsentant, accedit maiestas, & quidam spiritus imaginis repræsentantis.

C A P V T VI

Commendonus pergere in Daniam iussus. Legati Concilio designati. Cardinalium creatio; & duo notatu digna de Amulio, & Aquileia Patriarcha.

1 **C**ommoranti Antuerpiæ Commendone duæ superuenerunt Romæ iussiones*: altera, ut cum ipse Naumburgo significasset, Regem Daniæ ad eum conuentum non aduenisse, ipsum in eius regnum adiret ad Concilium illi indicendum. Verum quò posset Nuntius ea iussa exequi, opus illi erat, ut prius operâ Cesaris fidem publicam obtineret. Rex Daniæ iuuentà florebat, ingenti animo præditus, ingenti que potentiâ, præsertim maritimâ,

Pars II.

K k k k

adeo.

* Litteris Borromæi Cardin. 4. Martij, quibus Commendonus responderet Antuerpiæ 3. Martij.

1561. adeoque animo ingentia molitus, quam plurimis Germaniæ Dynastis sanguine coniunctus, Saxonis gener, fororis Brandeburgici filius, ac proinde à complurium spe, multoque magis à sua, Coronæ Cæsareæ destinatus, ut propterea huiusmodi Principis ad Concilium accessio plurimum instar fuisset. Sed iter videbatur difficile, ob regionis inclementiam, nec minus etiam difficilis ingressus ob domini ferociam, apertamque inimicitiam, quam ille in Sedem Apostolicam profitebatur.

† Literæ
Commendo-
ni ad Man-
tuanum Car-
din. Antuer-
piâ 5. Maij
1561.

Secundo loco Nuntio iniunctum fuit, ut perscriberet tum res à se gestas, tum gerendas, duobus Concilij Legatis, qui aberant Româ, adeoque participes illic fieri non poterant litterarum, quas ad Borromæum Cardinalem ipse scribebat. Alter ex his Legatis in Senatu promulgatus iam fuerat, nimirum Hercules Gonzaga Cardinalis Mantuanus, de cuius virtute aliqua est habita mentio, cum de postremis Pontificiis Comitibus egimus, in quo ad plurimas proprias viri dotes, familiæ auctoritas accedebat, quoniam ipsius ex fratre nepos Guillelmus Dux, erat Cæsaris gener destinatus, adeoque simul Cliviæ ac Bauariæ Ducibus affinitate coniunctus. Quare huiusmodi Legatus conferre poterat Synodo non modò regimen iudicij præstantiâ, splendoremque ditionis amplitudine, sed vigorem cognationis auctoritate. Principio conatus est pro virili Mantuanus munus declinare, quippe tam laboris certum, quam successus incertum: sed Pontifex electioni iam habitæ firmus inhaerit, & quò suavius illi redderet onus, voluit parte præmij ipsum antea-terè, donato per eos dies Purpurâ Francisco Gonzaga, filio celeberrimo illius Ferdinandi, qui Herculis frater erat.

† Acta Senatus, 14. Febr. 1561.

† 26. Februa-
rij 1561.

Mantuano destinatus id temporis fuit collega solus Puteus Cardinalis, vir Iuris Pontificij scientiâ præstans, & ob varias animi dotes supremâ dignitate dignus in antea actis Comitibus habitus, quem admodum suo loco dictum est; sed alius Legatus, cui nullus est Nuntius res à se gestas communicare, animo solùm Pontificis destinatus fuerat, in Senatu non evulgatus, quo tempore epistola, quâ id mandabatur, scripta fuit, & paucis antè diebus inter Cardinales cooptatus. Fuit hic Stanislaus Osius, Nuntius tunc ordinarius apud Cæsarem, vir magni nominis tum in Polonia, ubi natus erat, tum in Germania, ubi primas Ecclesiæ partes sustinebat, coalescentibus in eo geminis illis laudibus, quæ præ ceteris virum egregium supra conditionem humanam euehunt, vitæ sanctimoniam, & eminentiâ doctrinæ. Multis antè annis eum coegerat inuitum Sigismundus Poloniae Rex ad Culmentes Infulas suscipiendas, cui-

† Epistola
Borromæi
Card. scripta
est 4. Martij,
& legatio
commissa
est Oσιο
20 Martij,
vt in Actis
Senatus,
f 26. Februa-
rij, vt in A-
ctis Consist.

Histori
Concily
dent
pars II

1561
SIV
8

que operâ vsus fuerat in grauissimis legationibus ad Polonia salu-
tem. Inde promotus Osius ad perampulum Varmiensis Episcopa-
tum, Apostolico animo in suo tutando grege, & in sustinenda Re-
ligione desudauit: quapropter voluit Pontifex, vt suam ille virtu-
tem in vniuersæ Ecclesiæ vtilitatem exerceret: eoq̄ue prius per
grauissimum illud Germanici Nuntij munus exercito, eiusmodi
fructus expertus est; tam concordēs de illius studio ac virtute accla-
mationes accepit, vt nihil ipsi desiderandum superfuerit, quin eum
Præsidentem Concilio daret, qui scientiâ illud regeret, sanctum red-
deret probitate, existimatione cohonestaret. Interim verò iussit
Olium cum Legati potestate apud Ferdinandum in Germania per-
manere.

4 Et sanè studuit Pontifex per eum Purpuratorum delectum Sedi
Apostolicæ nationum omnium benevolentiam conciliare, promo-
tis ex qualibet viris, qui virtute ac genere præcellerent, Principibus
accepti, nimirum tales, vt eorum dignitas operi suscepto conduce-
ret. Elegit itaque præter Olium, & iuniorem Gonzagam, Hiero-
nymum Seripandum, satis memoratum in priorē nostræ narra-
tionis parte, multoq̄ue ampliùs memorandum in futura, qui tunc
Salernitanæ Ecclesiæ præerat: Bernardum Saluiatum, S. Populi
Episcopum, Leonis X. sororis filium, & consanguineum Gallo-
rum Regina, quæ illius Purpuram à Pontifice flagitarat: Petrum
Franciscum Ferrerium, virum nobilem ex Insabria, Vercellensem
Antistitem, in amplis administrationibus exercitum à decessore,
tunc verò Nuntium Venetiis: Ludouicum Simonettam, Mediola-
nensem, Patritiâ familiâ, Pisauri Episcopum, egregium Iurisperi-
tum, qui sub Paulo III. interfuerat Synodo, & sub Pio Datarij pri-
mario munereungebatur: Antonium Perenottum, Episcopum
Atrebatensem, famâ illustrem, qui eo tempore supremam ferè au-
thoritatem obtinebat in Belgio: Philibertum Naldium, Bardesium,
Engolismensem Episcopum, apud Pontificem Gallia Regis Orato-
rem, qui Rex honorem Purpuræ illi impetrarat: Marcum Anto-
nium Amulium, Venetum, à nobis supra laudatum; qui post cla-
rissimas legationes, suæ Reipublicæ nomine apud summos Princi-
pes obitas, eiusdem Orator tunc aderat apud Pontificem: Aloy-
sium Estensem, Herculis Ducis Ferrariensis filium: Ludouicum
Madruccium, Episcopum electum, ac Principem illius vrbs vbi
Synodus habenda erat, simulq̄ue præditum promeritis hereditariis
in sacrosanctum illum totius Ecclesiæ cœtum, à Christophoro Car-
dinali magni nominis acceptis, qui adhuc viuens illi sedem concessit,

1561.
g 10. Maij,
vt in Actis
Consistor.

1561.

ferat, & à Pio legatione Picenâ donatus fuerat: Marcum Siricum, Altempfium, Pontificis sorore genitum, Antistitem Cassanensem electum, & prænobilem in Germania Comitum: Inicum Aualum, Aragonensem, Vastij Marchionis, clari militum imperatoris, filium: Alfonsum Gesualdum, Protonotarium Apostolicum, filium Principis Venusij: Franciscum Pacecum, cuius virtutes promerere, ut ei Purpuram Philippus Rex & postulare & impetraret, suffragantibus etiam precibus Florentinæ Ducis, & consanguinitate cum Paceco Cardinali antea defuncto, viro de ea Synodo optime merito, minusque solum fortunato ob temporum conditionem, ob quam semel visus est minus obsequens voluntati sacri sui Principis, quam profani: Ioannem Franciscum Gambaram, nobilem equitem Brixientem, Pontificæ Cameræ Clericum: Bernardum Nauagerum, Venetum, qui pariter ac Amulius multas regias legationes obierat, & tandem Romanam Paulo IV. sedente, quiq; vnâ cum ciue suo, quem nuper nominauimus, palam fecit, prudentiam politicam Christianæ pietati minimè repugnare: Hieronymum à Corregio, à nobis sæpè memoratum, qui præter inclytam nobilitatem Romanæ Sedi operam suam nauarat Nuntius apud Reges, lucemque à litterarum excellentia, morumque probitate sibi compararat.

h Constat ex litteris Amulij ad Senatū, 31. Augusti, & 22. Februarij, aliisque, vsque ad hanc creationem: & post eam in alijs Secretarij Veneti ad Rempublicam, vsque ad 8. Martij.

Res accidit in hoc Patrum delectu digna planè, quæ memoratur^h, quippe ob admirationem iucunda, ex documento conuenibilis, & à nostro argumento non aliena. Veneta Respublica Pontifici commendauerat Ioannem Grimanium Aquileiæ Patriarcham, Antonij suæ patriæ Principis nepotem, cui Dominicus patruus, & Marinus frater fuere, spectatissimi Senatus Apostolici Patres; atque hisce sanguinis ornamentis propria ipsius viri accedebant, ex litterarum splendore, morumque grauitate. Pontifex verò pronum semper animum ad gratificandum in eo Reipublicæ præ se tulerat, dummodò S. Inquisitionis tribunal Patriarchæ non obstaret. Et enim vsque ab anno 1547. obiectæ illi fuerant prauæ sententiæ, pro quibus Canonice, ut aiunt, purgationi subiectus fuerat: & forsitan illæ suspicionis vmbre Purpuram quoque præpedierant sedente Iulio III. in cuius mandatis, Camaiano ad Cæsarem Nuntio traditis, comperio recensitam à Pontifice Reipublicæ postulationem, quò Grimanius promoueretur; & paucis post diebus conspicior electum ipsius loco Aloysium Cornelium, Cypri tunc Priorem, ut aiunt: sed postea Pius Quartus se benè illi affectum indicarat. Iam verò quoniam concursus ad honores, instar subtilioris aëris est qui morbos detegit, superuenere Venetiis id temporis ad supremum

num Fidei tribunal quædam litteræ, à Grimano iam scriptæ Vicario suo, quibus illum iubebat suggestum restituere cuidam concionatori, inde amoto ab eodem Vicario, quòd is pro concione significarat, ex Diuina prædestinatione aut reprobatione adimi potestatem hominibus perdendæ vel adipiscendæ salutis; atque in hisce litteris huiusmodi doctrinæ assentire se Grimanus indicabat. Propter eas litteras, tunc planè delatas cum Pontifex propè erat ut Patres renuntiaret, dixit Pius Amulio Oratori, Dubium esse liceretne sibi eo delectu Reipublicæ Grimantum petenti satisfacere, donec narratæ suspiciones discuterentur. Orator grauiter ex eo commotum animum præ se ferens respondit; Rempublicam id ægerrimè habituram, tum ex certa spe, quam ad eam vsque diem acceperat, tum ex causæ obiectæ titulo, perinde quasi hæretico homini decus illud commendationibus suis postulasset; simul etiam quòd eam notam in suo tam nobili ciue pateretur. Quocircà Pontifex ipsam actorum summam Oratori tradidit, permisitque ut is decemuirali Consilio illam secretò communicaret: accersiuit præterè Ghislerium Cardinalem, qui Alexandrinus ex patriæ nomine dicebatur, sacrorum Quæstorum Principem, iussitque ab eo scripturarum autographa Amulio coram se ostendi.

6 Impetrauit Amulius, ut sibi liceret Grimantum Romæ degentem commonefacere, & ad Pontificem adducere. Ibi, dum se ille purgaret, in lacrymas honesti doloris prorupit, dissertationemque de ipso argumento à se scriptam protulit, in cuius calce suam omnem sententiam Apostolicæ Sedis iudicio subiiciebat. Obtinuit tandem Orator, ut Pontifex, pridie quàm cogeretur Senatus, cœtum S. Inquisitionis haberet, ubi admissus est Patriarcha ad suam causam dicendam: sed ea defensio non tam dilucida enituit, ut omnis nebula dissiceretur. Quare Pontifex Oratori significauit, Temporum conditionem eam esse, quæ postularet in Ecclesiæ cardinibus sinceritatem non modò puram culpæ, sed suspitionis, in re tanti momenti: quin etiam si ipse Grimantum Senatui proposuisset, Cardinales tamen, ac potissimum qui Fidei Quæstiores erant, obstituros fuisse; proinde loco dignitatis consequendæ, & illi & Pontifici dedecus allatum iri. Ipse quoque Alexandrinus Cardinalis, qui colloquio intererat, denuntiavit, in eo casu fas sibi minimè futurum ea reticere in Senatu, quæ suggerenda Pontifici censuisset. Pollicitus tamen est Pius, se causam celerius maturaturum, & in eo Præsule Reipublicæ gratificaturum. Petebat saltem Orator, ut illum Pontifex in sinu, ut aiunt, seruaret. Sed hic reposuit, A se in

1561. Comitibus iureiurando fidem obstrictam, ne eam referuandi rationem, odiosissimam Collegio, usurparet; verum alio modo eius quod intendebatur, certo successui se consulturum.

Manè quo Senatus habendus erat, Pontifex Oratorem festinan-
ter accersit, iussitque in cubiculis Borromæi Cardinalis commora-
ri; interim in Senatu duos nobiles Venetos inter reliquos elegit ad
Purpuram, quorum neuter ad eam aspirabat; vterque prometteba-
tur. Hi fuere Nauagerus, supra laudatus, & antea propositus à Re-
publica vt Ecclesiæ Veronensi præficeretur, & Amulius, de quo
dixit dum ipsum Pius nominaret, *Hic est vas electionis*. Dissertit
quoque de Grimano, curauitque vt singuli Patres consensum spon-
derent, vbi de ipsius innocentia constitisset; de quo alibi sermo erit.
Amulius diu repugnauit, adè vt Pontifex eum se uero præcepto ad
id compulerit. Tunc ille, Cùm ipse, inquit, ministrum ageret Rei-
publicæ, Sedi Apostolicæ vel maximè obsequentis, nolle non obse-
qui; ac Purpuram suscepit. Verum Senatus Venerus non medio-
crem animi molestiam ex eo prætulit. Et sanè videbatur debuisse
Pius ab Amulij electione abstinere ob eandem causam, quæ fortal-
sis ipsum impulit & animauit. Etenim cùm paucis antè mensibus
ageretur de præficiendo viro cuidam prænobili Ecclesiæ ditionis
Venetæ; & de qua peculiaris tunc esset habenda ratio ad retinendam
ibi Religionem, Pontifex ad Amulium mentem conuertit, eoque
inscio, per Nuntium rem Senatui significauit, adiecto tamen, se ni-
hil effecturum Senatu non probante. Sed fortè Nuntius iniunctam
conditionem omisit, ne successum in dubium adduceret: quapro-
pter Respublica suspicionibus stimulata, quasi Amulius rem suam
egisset, illum à legatione confestim reuocauit; quod Pontifex acer-
bè tulit, perinde ac si per sua ipse beneficia noceret. Idcirco episto-
lam suo chirographo ad Senatum scripsit, in qua iureiurando af-
firmabat, ne conscius quidem rei Amulium fuisse; simulque testa-
batur conditionem in litteris ad Nuntium appositam, eo nullo au-
ctographum Senatui proferre; demum generosam Respublicæ in-
dolem rogabat, ne plesteret innocentem. Quamobrem respondit
Senatus per summam obsequij demissionem, affirmans, Fuisse reuo-
catum Amulium non quidem ad inferendam Pontifici molestiam,
nec ad inurendam Oratori notam, sed ad eas leges custodiendas,
quibus ipsorum regimen semper perstiterat, ad emolumentum po-
tissimè Sedis Apostolicæ: verumtamen quando Pontifici placue-
rat adhibere manum illam, quæ cælum aperiebat claudebatque, ad
suam ipsius voluntatem significandam, velle se illi obsequi; idque
vt

Die 23. Se-
prembri
1560. vt ex-
stat in scri-
pturis apud
Burghetos.

vt re præstarent, Amulium, qui iam erat in itinere, regredi iusserunt, quod effectum est, ad legationem exercendam. Sed hoc ipsum factum præcedens, Rempulicam seu duriorum seu suspiciosiorum reddidit in subsequenti.

8 Porro ex electis in ea cooptatione tres Concilio Legatos addidit Pius^k, Osium de quo diximus, Seripandum, qui penè tamquam Præses interuenerat virtutis præstantiâ, cum aderat tamquam inferior cuius Episcopo, gradus conditione; ac denique Simonettam, vt accedente pariter Puteo ex superiore destinatione, par ibi esset egregium Iuris Canonici Consultorum, quemadmodum par alterum erat in Theologicis disciplinis. Quare labitur Suauis, dum narrat, agrotanti Puteo subrogatum fuisse Seripandum. Etenim non vnus Seripandus, sed simul Osius ac Simonetta in eodem Senatu ad legationem sunt destinati, & non quasi alteri deficienti suffecti, sed tamquam additi collegæ, sicuti constat ex Actis. Euenta possibilis, etiam sub aliqua similitudine veritatis, sunt instar possibilium numerorum, hoc est, supra omnem numerum: at verum vnicum est; adeoque in vtrisque temerariæ dementiæ est, confidere vt illud ipsum verum, planè ignoratum, fortuitò nanciscamur.

1561.
k 10. Martij
1561. vt ex
Actis Senatus.

C A P V T VII.

Missio, sed irrita, Martinenghi Abbatis ad Britannia Regiam. Acta Commendoni cum Episcopo Leodiensi, cum ciuitate Aquisgranensi, cum Belgij Gubernatrice, & cum Granuellano Cardinali. Male doctrinæ semina à Michaële Baio, & Ioanne Hefselio sparsa; & consilia inita de eis opprimendis.

1 Pontifex, appropinquante cogendi Concilij tempore, acceptisque responsis Catholicorum Principum Concilio consentientibus, sicut amplius infra narrabitur, Angliæ quoque Regiam ad eundem consensum inuitandam censuit. Etenim aut illa consentiret, & magni emolumenti facta fuisset accessio; aut recusaret, & euitatum fuisset illud incommodum, quod posset quispiam Pontificis aut incuriam aut neglectum inculcare. Is igitur Hieronymum Martinenghum Abbatem in Belgium misit, cum mandatis, vt ibi securitatis fidem opperiretur^a, ipsi ab Oratore Hispaniæ, apud Angliæ Regiam degente, obtinendam: eaque impetratâ ultra pergeret; sed hospitium nec apud Oratorem, nec apud alium quempiam acciperet, solusque Regiam adiret, ne quod præberetur indicium,

^a Primum auctographum mandatorum apud me est.

1561.

dicium, quod sacrosanctum Concilij negotium cum politica Hispanorum utilitate connecteretur, & quod Pontifex una cum Rege rem concorditer ageret: Ut eam nomine Pontificis paternè cohortaretur ad opus adeò & ipsius & subditorum saluti profuturum; & ut in eo euentu polliceretur qualemcumque Pontificis fauorem: Ut abstineret à procuranda libertate Antistitum captiuorum, atque ab alijs arduis rerum capitibus, donec assensum Concilio consequeretur: nam sæpè is, à quo multa grauia, eiusque promotioni dissimulata postulantur, si velit illorum quidpiam denegare, adeoque postulanti haud plenè satisfacere, inducit animum ad sibi plenè satisfaciendum, cunctis planè denegatis. Vbi fides ad tutum accessum sibi non præberetur, id Romam scriberet, noua inde mandata præstolaturus: si Commendonum offenderet in Belgio (sicut contigit) ^b negotium cum eo communicaret, utpote Aula Anglicana perito, vbi Marià regnante Sedis Apostolicæ rem feliciter gesserat. Quod si ab Elisabetha Regina illi repulsa redderetur, ipse modeste diceret, Non nisi permolestum id fore Pontifici, & huiusmodi consilium videri minimè consentaneum magnæ prudentiæ, quam illa in reliquis præferebat.

^b Litteræ
Commendonum
ad Mantuanum
Cardin. Bruzelis
20. Maij
1561.

Regina Oratori Hispano roganti, se Nuntium accepturam negauit, tres rationes causata; Promulgationem Concilij sibi prius communicatam non fuisse, quemadmodum alijs Principibus Catholicis: Concilium illud non esse liberum, pium, & Christianum, ad quale Concilium si conuocaretur, viros doctos, ac Religionis studiosos, Ecclesiæ Anglicanæ nomine ipsa misisset: Sub Concilij obtentu aduentum affectare Nuntium, quò Catholicos regni sui ad seditionem sollicitaret: adiecitque, nouum non esse, Romani Pontificis ministros in Angliam non admitti, quandoquidem ipsius soror Maria excluderat hominem à Paulo IV. missum, qui Purpureum galerum Guillelmo Peto deferebat. Vsq̄ adeò proborum facta non proba perniciem creant, dum honestum prætexunt pallium imitationi improborum. Id autem apertius patefacit tenuem suauius notitiam, affirmantis, quod alibi notauimus, à Peto Cardinalis ac Legati insignia statim fuisse suscepta.

Dum Commendonus responsa Cæsaris expectabat de obtinenda securitatis fide à Daniæ Rege, suam Concilio nauabat operam in Belgio. Egit ibi cum Episcopo Leodiensib, viro nobilitate in primis conspicuo, quippe Marchionis Bergensis patrueli; sed quem longè digniorem æstimatione reddebat virtus, cui nobilitas sanguinis & splendor est ad decorem, & instrumentum ad opus. Is Concilio

^c Litteræ
Commendonum
ad Mantuanum
Cardin. Aquiligrano
1. Iulij
1561.

lio sese obrulit, non prompto solùm, sed hilari animo, tametsi morbis affligeretur, infirmâque corporis habitudine langueret. De cetero flagrantissimum in eo studium agnouit Nuntius, & numquam defessam Præfulis Christiani solertiam.

4 Leodio Aquisgranum petiit, gauisusque ibi est Religionem illorum ciuium, qui quingentos planè homines hæresis causâ depulerant, legeque sancierant, ne cui liceret Magistratum inire, quin prius iureiurando contestaretur se Catholicum esse, & Catholicum perfiturum. Pontificiam epistolam illis dedit: cui responderunt; Vbi inuenirent inter se viros idoneos doctosque quos ad Synodum mitterent, eos absque mora à se destinatum iri, vbi verò hi deessent, exhibere se quidem certè inuiolatam Decretorum obseruantiam. Tum Nuntius: Quamquam doctrina magni momenti esset conditio, non esse tamen necessariam huiusmodi legationibus, per quas Oratores accedebant quò Patribus assisterent, non quò disceptarent: cupere Pontificem & hoc ipsorum pietatis argumentum in Concilio, par aliis argumentis quæ in vrbe administratione præbebant, & hunc honorem ipsorum Reipublicæ coram cunctis nationibus. Ad quæ communis & obsequens responsio reddita; Se denudò de re deliberaturos, & Pontificis voluntati semper obtemperaturos.

5 Sed vt ampliorem potentiam, ita luculentius Religionis studium nactus est Commendonus duobus in capitibus, quæ Belgium administrabant: ^d ea erant Margarita Austriaca Parmensis Dux, Gubernatrix, & Granuellanus Cardinalis, in quo præter nouum cum Ecclesia Romana nexum ex recenti Purpuræ honestamento, mirificè eminebat tum notitia regis mentis, percupidæ seruandæ suos subditos non minùs Christo quàm sibi fideles; tum experientia, quanti id valeret ad retinendam erga Principem reuerentiam, regionisque tranquillitatem: quare varia inter se habuere colloquia de promouendo Religionis incremento. Nec Margaritæ nec Granuellano probabatur Commendoni accessus ad Danum, utpote obnoxius Nuntij infortunio, & Pontificis indignitati; iisdemque videbatur, posse rem confici missâ Pontificis epistolâ. At respondit Commendonus: Vbi quidquam imperat Princeps, ministri esse illud non in consilium, sed in opus deducere: à Pontifice dignitati charitatem anteferri.

6 Studuit quoque per eam moram Nuntius suffocare prauam segetem, præuisâ magnitudine detrimenti in feminis paruitate. Summo habebatur in honore Louaniensis Academia, non solùm à Belgicis

d In epistola
Commendonus
ad Borromæum Card.
& in altera
ad Mantuanum,
10 Maij
1561.

1561. gicis regionibus, sed ab vniuersa Germania Galliaque, Belgio finitimis, propter magistrorum excellentiam, confluentium frequentiam, alumnorum nobilitatem, & præ ceteris propter sanitatem doctrinæ; vnde hoc decus obtinuerat, vt haberetur tanquam armorum sedes in illis regionibus aduersus Lutheri vires, damna-
tis eius erroribus, eiusque asseclis confutatis: & quò ibi tutius firmaretur integritas inter tot propinqua contagia, iurandum eò inductum fuerat, quo se quisque obstringeret, qui vellet in Academia locum obtinere, *Se perpetuò persitutum in Ecclesia Catholica, cuius Caput Romanus Pontifex est.* Et quamquam proposuisset quidam, necessitatem huiusmodi iuramenti tollendam esse ob humanam vtilitatem, quippe quod multos discipulos Religionis insincere ad alias Academiâs amandabat, Nuntius tamen effecit, quâ litteris Pontificis ad ciuitatem, ac Theologorum collegium, quâ Margari-
tæ & Granuellani fauore, quâ suarum cohortationum efficaciam, vt illud permaneret, ob oculos positis strictioribus ligaminibus, quæ hæretici suis in Academiis ad suarum sectarum emolumentum exigebant, & exultatione longè honestiore, quæ scholis confer-
tur à vitæ probitate, quàm ab auditorum multitudine.

Iam verò in sinu tam insignis Academiæ comperit Nuntius, hæ-
7 sisse paucos ante annos noua quædam opinamenta de libero arbi-
trio, de operibus, ac de aliis articulis, excitata à Michaële Batio, il-
lius Academiæ Doctore, quem secutus fuerat Ioannes Hesselius, erantque ambo & scientiâ & exemplo vitæ conspicui: & quamuis hi admoniti, se annos aliquot ab iis tradendis abstinuissent, vt pro-
inde nouitas vix enata aruisse videretur, tamen contigerat postea, vt inter quosdam eorum discipulos ex Ordine Franciscano, aliosque eiusdem familiæ, illarum opinionum causâ orta esset contentio: quapropter, vt æmulatio inter magis domesticos acrius feruet, ij qui veteres sententias tuebantur, recentiores ab Academia Sorbo-
nensi improbandas curauerant, tunc in octodecim capita redactas: quod sanè ad illas interimendas præstitum, easdem reuocari in vi-
tam, cum extimularentur æmuli ad suos magistros pro illarum tu-
tela consulendos. Hi verò, qui prius silentio se continuerant, tunc sollicitati discipulorum precibus, ac Parisiensium aculeo, in eos scri-
pserant, ad responsa prouocantes, multaque volumina in promptu habentes, velut arma ad hanc suam impetitam sobolem defendendam.

Nouit Commendonus, duos hosce quos diximus Doctores li-
benti animo adituros esse Concilium, atque, quòd ij plurimi fuerint à collegio Theologorum, eò iam esse destinatos. Quare is ad Man-
tuanum

g Litteræ
Commendo-
ni ad Man-
tuanum Car-
din. Triden-
tum, Anuer-
piâ 9. Iunij
1561.

f Censura
18. articulo-
rum, & Apo-
logia in il-
larum, extant
apud Scri-
pandæ Com-
mentarios.

tuanum Cardinalem rem perscripsit, ei que expendendum proposuit, id ubi contingeret, graue periculum esse adeundum. Etenim si permitteretur illis pro sua libidine ibi loqui, posse magnas excitari turbas, præsertim in Germania: sin vetarentur, Protestantes accepturos inde fuisse contumaciæ suæ tegumentum, causatos, nolle se interesse Concilio, in quo doctorum hominum linguis vinculum iniiceretur. Præterea, si Theologi, quos memorauimus, Tridentum non adirent, eorundem voce styloque adeo disseminatas esse nouas doctrinas, adeoque copiosiore illarum sementem per typos parari, vt necesse foret seuerâ aliquâ ratione eos cohiberi; ex quo timendum esse, ne ab Ecclesia sciungerentur: id autem euenturum cum ingenti animarum pernicie in illis prouinciis, tum quod ambo magna essent in existimatione scientiæ, tum quod populi in Fide nutarent; sed cum pari hæreticorum voluptate, qui tamen contemptum scholasticæ disciplinæ præ se ferrent, id agebant vt vilesceret illa merx, cuius apud Ecclesiam abundantia, apud ipsos penuria. Quod si quis eâ scientiâ instructus, ad eorum signa infeliciter transfugisset, eum præcipuo in pretio habebant, eiusque operâ strenuè utebantur.

9 Adiecit Nuntius: Nolle se infaustum præfagium de huiusmodi viris præcinere; sed pestilentia grassante omnem morbum in pestilentiam facile commigrare. Compertum sibi esse, Ruardum, in Theologicis disciplinis præclarum, dum is in illa Academia docens, in his duobus adhuc ætate iuuenili obseruaret infaustam coniunctionem ingenij & audaciæ, solitum esse dicere, Se nonnisi schisma ab illis expectare; & Theologicam lauream diu ipsis distulisse: eos profecto videri scientiæ suæ nimis amantes, quamuis alioqui probos & modestos: & hæc ille verba sapienter vsurpauit, digna quæ à nobis repetantur: *Sed cuiusque superbia in ea arte quam proficitur sita est; cetera facile suffert.* Illis fauere plerosque ex iis qui Theologiæ studium absoluerant, & Baccalaureos, vt vocant, & dimidium ferè Doctorum, quorum aliqui contrariâ imbuti doctrinâ, ad novos Episcopatus, in illis prouinciis erectos, recens admoti erant. Remanserat idcirco Louanij eorum factio & validior, quod numero præstans, & fortasse infensa, quasi posthabita. Baium profiteri quidem se Apostolicæ Sedi admodum obsequentem, sed ab aliqua ipsius voce suspectum reddi. Alterum esse in Academia antiquissimum: cumque Nuntius, quem ille inuiserat, lenissimam ad ipsum cohortationem haberet, vt omne certamen præcideretur in ea Academia, quæ columen Ecclesiæ dici poterat,

1561. visum esse illam æqui bonique consulere; sed postea fuisse ab eo scriptam Nuntio epistolam, in qua per speciem se purgandi studebat suas doctrinas in examen adducere, ac de ipsis disputationem conferere: quamobrem Nuntius, nolens hominem seu resellendo exacerbare, seu laudando in sententia obfirmare, seu silendo abalienare quasi despectum, excusauerat se apud eum qui epistolam detulerat, quod cum extemplo inde discessurus esset, responsum scripto remittere non licebat, amicis salutationibus voce redditus. Vltimo postea se fuisse cum Hesselio operâ Euerardi Mercuriani, qui illius amicus, & Prouincialis Societatis Iesu tunc erat, & postmodum supremus eiusdem Societatis Moderator fuit; per hunc illi patefactâ non mediocri existimatione, quam Nuntius de illius probitate doctrinâque conceperat, simulque obiecto graui detrimento, quod eius causâ passura fuisset Ecclesia, nisi idem pro sua virili parte eam discordiam sedasset: quas cohortationes laudibus mixtas, & ab affirmatione profectas, Hesselius professus fuerat honori sibi duxisse, adeoque arctiori nexu ad eas opere complendas obstringi. Sed Nuntius non minus æmulorum vehementiam, quam ipsorum pertinaciam formidabat. Etenim illi, acceptis grauissimis proseriptionibus huiusce doctrinæ, quas insignes Academia iam ediderant, minabantur se Romam scripturos, curaturosque ut ibi hæreticos illæ damnarentur. Idcirco proponebat Commendonus, ut Pontifex, ad se causâ statim auocatâ, silentium cunctis imponeret: interim verò daretur opera, ut Doctor vterque Tridentum pergeret; ubi Legatorum solertia eos sibi conciliare potuisset, cum huiusmodi morbi febres hæcticas imitentur, quæ initio non aliunde periculosa sunt, nisi quod periculosa non agnoscantur. Iam verò quod lectores compendiarîâ hâc notitiâ non priuentur de progressu successuque celebris huius arduique negotij, dum hanc Historiam scribimus, à temporum serie breui digressionem diuertemur.

Mantuanus ac Seripandus, qui antequam denuò aperiretur Synodus Tridentum peruenerant, varia excogitarunt consilia, quibus Nuntio communicatis, ab eo sciscitati sunt, quid ille sentiret. Is verò ad alterutrum propendebat; alterum erat, ut Pontifex, Baii & Hesselij nominibus silentio dissimulatis, Diploma conscriberet, quo Franciscani horum discipuli, & quicumque hominum, de his opinionibus disceptari vetarentur: hoc enim Diploma confestim ab aliis Franciscanis illorum æmulis vulgandum præuidebatur; ac proinde Baius & Hesselius simulare illius ignorantem non possent, atque ita sine infamiæ nota ipsorum linguæ fratrum imitteretur.

tur. Alterum, ut sub honoris specie aduocarentur ambo tamquam Theologi Pontificij, ad Concilium, vnà cum duobus alijs magni nominis, Lindano scilicet ac Titelmanno; idque per summam celeritatem, quò Legati in presenti otio, & antequam Synodi negotijs implicarentur, eos sibi deuinciendi opportunitatem haberent. Nec absurdum videri, quatuor Doctores ex illa Academia desumi; propterea quòd pauci præter ipsos ex vniuersa Germania acciri poterant: ex Coloniensi, quæ altera erat in illis prouincijs Academia illustris, & integra, vnum accipere vix licere. Quoniam autem Commendonus scripsit ad hanc rem laudes quasdam illius religiosæ Familiæ, in qua vitam ago, par esse existimaui, ut iis neque per silentium supersticiosæ modestiæ illam defraudarem, neque per circumscriptionem incrementi suspectam ipsas recenserem. Commendonus igitur rationem proferens, cur conducibile non esset varios Doctores ad Concilium Coloniã extrahere, ita loquitur: *Illic vniuersa Theologia Academia pendet ferè ab vno Iesuitarum Collegio. Hi verò tanta sunt utilitatis iuuentuti in educatione, & in litteris, atque vniuersæ ciuitati, concionibus, confessionibus, ac vitæ exemplo, ut maioris esset damni quàm lucri, si velerum vnus inde amoueretur. Equidem in Ecclesijs Germaniæ firmiter maiusq; presidium haud nactus sum, quàm eorum Collegia. Vtinam multa construerentur.*

11 Rei postea hic fuit euentus: iniunctum est à Pontifice id temporis Granuellano, uti silentium nouis sententijs imperaret, quod ille solerter perfecit, conatus blandimentis animos antea demulcere, quò illos postea promptiores redderet ad obsequium. Contra verò quidam Franciscanorum Superior, cum per importuni studij ardorem & puniret suos subditos, qui doctrinas illas propugnabant, easdemque ut hæresim sapientes damnaret, minitatus, velle se huiusmodi declarationem à Pontifice conquirere, animos tum discipulorum tum magistrorum exulcerauit. Ex quatuor Doctoribus nemo per id tempus Tridentum adiit: vnus Lindanus iussu Pontificis & inuitatus fuerat, & viaticum acceperat, ut tamquam Mantuani Theologus interueniret^b: sed inuitatus hic fuerat, antequam de turbis illis innotesceret, & Nuntius de ipsis scriberet^a. Nec res confici potuit, cum Lindanus eodem tempore nominatus à Rege fuisset ad nouam Ruremondæ tiaram. Postea cum Synodi Legati excitatas turbas rescuiissent, consultò effectum est, ne vllus Doctor ex Louaniensibus ad Synodum iret, duobus nouarum opinionum auctoribus haud vocatis, ne ipsis iniiceretur suspicio^c, quasi honoris escà ad supplicium allicerentur; quod tamquam verisimile red-

LIII 3

debat

1561.

g Litteræ
Commendo-
ni ad Man-
tuanum,
26. Octobris
1561. Bru-
xelijs.
h Litteræ
Commendo-
ni ad Man-
tuanum,
2. Octobris,
& in alijs Le-
gatorum ad
Borromæum,
18. Maij.
i Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum
Cardin.
1. Maij, &
alia litteræ
ultimo Iunij.
k Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum,
Tridento, vl-
timo Iunij
1561.

1561.

debat ab antecedentibus minis, quibus æmuli minati fuerant, curaturos se ut illis damnatio ac pœna Romæ infligeretur; eoque posito, nec aliis pariter aduersæ partis eò vocatis, tum ne illi his posthabiti offenderentur, tum ne auctoritas illius eximia Academiæ penes ipsos relinqueretur.

Post aliquot annos vanescente suspicionum causâ in duobus memoratis Doctoribus, sed gliscente in dies necessitate remedij, quò doctrinæ nouitati mederetur, à Belgij Gubernatrice iidem missi sunt honorificè ad Concilium tamquam Regis Theologi, vnâ cum aliquibus illarum prouinciarum Episcopis, sicut infra narrabitur. Verùm cum in Synodo quæstiones tunc ad propria eorum opimenta spectantes non agerentur, haud incidit opportunitas illos de sententia dimouendi communis consensus auctoritate; priuata verò studia prudenter ac leniter erga ipsos adhibita non satis fuere. Quapropter, quemadmodum prudentiæ vertitur, bellorum externorum tempore domesticos pacatos contentosque continere, Baij opinioniones dissimulatæ sunt, donec Synodus absolueretur. Postquam illæ in pluribus illius libris essent dispersæ, & errores, ut assollet, ex erroribus pullulassent, adeoque conscientiarum offensio, disfidiorumque tumultus semper succreuisent, Pius V. causam manum admouit; eaque maturè discussâ in Romano sanctæ Inquisitionis iudicio, Diploma confecit, in quo damnabantur septuaginta nouem Baij positiones, sed absque declaratione, quænam cuiusque censura conueniret; secutus in hoc consuetudinem tum Concilij Constantiensis contra errores Wicleffi, tum Leonis X. Pontificis maximi contra errores Lutheri. Hoc Diploma, dum Pius vixit, maioris lenitatis gratiâ priuatim Louaniensi Academiæ ab Archiepiscopo Mechliniensi iussu Apostolico denuntiatum. Haud tamen deficientibus sententiarum asseclis, nec illarum causâ discordiis, & interim Pio vitâ functo, promulgatum solemniter est à Gregorio XIII. Pij successore, atque ad memoratam Academiam delatum à Francisco Toletio Societatis Iesu, tunc Pontificio Concionatore, viro sapiente æquè ac prudente, qui postmodum ad Purpuram assumptus est à Clemente VIII. Hic studuit Baium remouere à prauis illis opinionibus, cohortatus, ut Sedis Apostolicæ iudicio acquiesceret: & per paucis colloquiis id obtinuit, priuatâ illius retractatione contentus: atque hoc pacto Baius non solum illæsus perstitit, sed ipsius etiam nomini verba Diplomatis pepercere; quin per illud eius errores manum tam mirem experti sunt, ut vix viderentur errores, cum aliqua ex proscriptis positionibus, nullis

nullis certis in hac exceptione adnotatis, dicerentur posse sustineri in aliqua minùs propria significatione. Hoc Diploma acceptum est à Louanienſi Academia, cum adiecta ſponſione, vt quiſquis in eam adſcribi vellet, perpetuam priùs eius obſervationem iureiurando paciſceretur. Verùm, quemadmodum, vt uſuuenit, curationes lenes quominus periculofæ, eò pariter minùs euadunt efficaces quàm acriores; ita eo Diplomate non auulſa radicitus cancræna eſt, ſed denuò diſtortæ interpretationes, tum priùs à Baio tum dein à diſcipulis illatæ ſunt in benignam Diplomatiſ ſententiam.

13 Vixit hac poſtremâ ætate in Belgio Cornelius Ianſenius Ipreſis Epifcopus, in eadem Louanienſi palæſtra educatus; qui Baij doctrinis imbutus, eaſque amplexatus, ſi minùs vt nouas, certè vt ſingulares, pertinax plurimorum annorum ſtudiùm clàm impendit ad eas confirmandas. Quare illarum præcipuas ad lucem reuocauit, ſcribendi formâ quò meliore eò deteriore, hoc eſt, ad perſuadendum aptiore; eaſque in quodam ſuo volumine, inſcripto, *Auguſtinus*, attribuit ſanctiſſimo maximoque Doctore. Hoc volumen per typos editum, ſparſumque poſt mortem Ianſenij, proſcriptum eſt ab Apoſtolica Sede, cuius iudicio auctor in ſuo teſtamento ibidem impreſſo ſubiecerat ſuas omnes ſententias, quamuis adderet, Videri ſibi vix quidquam in illis mutari poſſe. Non tamen à Pontificio interdicto effectum eſt, quin opus illud mirificos habuerit progreſſus non ſolùm in Belgio, ſed in Gallia, atque etiam in Polonia: quod idè accidit, quoniam pluribus in locis Baij doctrina ſopita potiùs fuerat quàm extincta, tum ob efficaciam copioſæ eruditionis, ſtylique artiſicioſi, tum quia accedebat ad Caluini errorem, quo regiones illæ conſperſæ ſunt; tum demum, quia huiuſmodi doctrina, auferens reiſa homini in hoc ſtatu libertatem non peccandi, obſtentu humani arbitrij deprimendi, & cuncta Deo tribuendi, latratuſ conſcientiæ in ſinu ſceleſtorum ſopit, & criminum pudorem abſtergit, hoc eſt, duo illa ſupplicia, ceteroqui nec ſeparabilia nec tolerabilia, à quouis quantumuis fortunato obduratoque peccatore.

14 Conſpicati poſteà complures Galliæ Antifites, in eo regno Ianſenianas doctrinas in dies magis dilatari, atque hinc graues tumultus exciri inter aſſeclas & oppugnatores, communem epistolam ſcripſerunt ad Innocentium X. Pont. Max. ipſum rogantes, vt de quinque ex præcipuis Ianſenij opinionibus reſponderet quid ipſe tamquam Chriſti Vicarius iudicaret. Ille re mature digeſtâ, ſelectoque ad id cœtu ex quinque Cardinalibus, ac tredecim Theologis, inter quos me quoque connumeratum voluit, eas diſtinctè ac exactè ab
illis

1561. illis Theologis coram memoratis Cardinalibus frequenter expendi iussit, ac postea coram se, qui decem cœtibus interfuit, singulis in tres quatuorve horas productis; postea verò defensoribus Iansenij, qui ex Gallia ad id venerant, in alio cœtu auscultatis, suo tandem diplomate eas hæreticas declarauit. Pontificis declaratio reuerenter accepta, obedienterque obseruata est in Gallia à Ludouico XIV. præclaroque conuentu Præfulum; habito coram Iulio Cardinali Mazzarino, supremo Regis administro: quod diploma postea corroboratum est, sedente hodierno Pontifice Alexandro VII. per illustrem damnationem, editam à Sorbonensi Academia contra Antonium Arnaldum insignem Doctorem, qui per suos commentarios proscripitis illis doctrinis obliquè fauebat. Diplomati Belgium pariter est obsecutum, sublatâ postmodum Alexandri iussu à Iansenij sepulchro magnificâ inscriptione, quâ ille ex malenatis suis operamentis commendabatur: procliuus verò Pontificiæ Constitutioni se conformarunt aliæ Catholicæ regiones, vbi aut nullam aut minorem consecutæ fuerant fidem illæ sententiæ. Ita quantum ex effectis hucusque sperare licet, ea Constitutio post vnus sæculi turbas necessariam claritatis ac serenitatis lucem attulit Ecclesiæ Catholicæ. Nullam ratiocinationem in rebus Religionis velle, scilicet Mahometicæ basis est; nimium velle, hæreseos origo est. Sed me à nostri temporis euentis mei Operis institutum reuocat ad res ætatis præteritæ de Concilio.

C A P V T VIII.

Conuentus Protestantium Erfordie. Eorum consilia in Austriacos suscepta. Iter Commendoni Treuam, vulgò Lubecam: idem designatus etiam ad Regem Sueciæ: & exclusus à Dano, admissus à Sueco; & illius itineris obstacula.

H Abitus est Protestantium conuentus Erfordie in Thuringia^a, quò fuerat indictus in antea cœtu Naumburgensi, sicuti scriptum est. Interfuerunt ibi non quidem ipsi Principes, sed eorum Consiliarij, nec in eo de doctrina conuenire potuerunt. Feruebat præcipua apertiorque discordia de Christi presentia in Eucharistia; quæ discordia, vt alibi considerauimus, omnium intelligentiæ satis patebat, adeoque ipsorum dissensio per voces à sensibus remotas & ambiguas obtegi nequaquam poterat. Et iam Calvinianæ doctrinæ robur plurimum augebatur in Germania, ex

^a Litteræ Commendoni ad Borromæum Card. Bruzellis 24. Maij & 9. Iunij; & ad Mantuanum, Antuerpiâ 9. Iunij.

ex consuetudine cum hæreticis Gallia: ac Britannia:, tamen Protestantes, ad concordiam seu quærendam seu potius simulandam, nouam ibi Confessionem confecerunt, cui plures Ciuitates, pluresque Imperij Ordines subscripserunt. Concordes tamen erant in molienda Catholicorum pernicie, cum inter se distribuerent destinata iam spolia Ecclesiarum omnium, studerentque Imperij Sceptrum auferre ab Austriaca familia, quæ ipsis quasi cædus videbatur, ex annorum diuturnitate cariem hæresis numquam passura. Quocirca creatio tunc noui Romanorum Regis inter illos agitabatur, spretis in eo Imperij legibus & consuetudine, quæ id postulant, ut Cæsar antea solemniter coronetur, & tum ipsius tum Sedis Apostolicæ consensus accedat; defixerantque oculos in Regem Dania:, utpote Principem cum ipsis coniunctum in seiunctione ab Ecclesia Romana, sanguine penè Germanum, tantâ potentiâ præditum, quanta satis erat ad eam dignitatem tuendam contra impetum extetorum, non ad opprimendos Germanos. Hinc in dies arescebat in Commendono spes deiungendi à Protestantibus Dani, & ad Synodum Catholicam pertrahendi. Verumtamen haud omisit Cæsar pro sua virili scribere ad Gasparem Scenichium^b, quem totius itineris comitem Commendono dederat, Commissarij ut dicunt nomine, quò publicæ securitatis fidem illi exhibendam curaret in quouis Imperij loco, eandemque pariter exquireret à Dano: grates quoque litteris suis Nuntio egit ob susceptos labores. Itaque profectus e Belgio Commendonus, ineunte Iulio Treuam venit, urbem ad Imperij fines prope mare Balticum sitam, ubi Regis responsa præstolanda ipsi erant. Huc Suauis Naumburgo illicò deducit Nuntium, obuolutis silentio plurimis eius itineribus, negotiisque interiectis.

2. Dum Treuæ morabatur Commendonus, iussus est ad Henricum etiam Suecia: Regem se conferre. Etenim cum à Pontifice Osij arbitrio, apud Cæsarem Legati, commissum fuisset, ut ad eam prouinciam iret aut Canobius, eadem de causa Nuntius ad Moscum missus, aut Commendonus, hunc Osius elegit; qui statim certum hominem ad Regem misit, ut tuti aditus fidem impetraret. Post multos dies hæc à Dano Scenichio responsa reddita: Ipsius accessum, quippe à Cæsare domino suo atque auunculo missi, acceptissimum sibi futurum, & ubi solus ipse perrexisset, eum libenter expectatum iri à se in vrbe sua Hafnia, sed quod spectabat ad Pontificium Nuntium, qui simul ad ipsum scripserat, cum sibi compertum esset, neque parente suo uiuente vllum vniquam commercium interces-

1561.

^b In litteris Commendoni ad Borromæum, Treuâ 13. Iulij 1561.

^c Litteræ Commendoni ad Borromæum, Treuâ 11. Iulij, & ad Mantuanum & Osium 28.

Pars II.

M m m m

fisse,

1561.

fisse, deliberandum prius esse, num expediret aliquã se cum Pontifice communicatione grauari; quare in eo rerum articulo facilius putarat, Nuntio, petenti vt ad Regis ditiones & colloquium admitteretur, nequaquam assentiri: proinde Scenichium à se rogari, vt id significaret Nuntio, susceptumque à se consilium æqui bonique consuleret.

Commendonus; his auditis, responsum Sueci præstolatus est. Hic verò ingratum fortasse non accidet, vt cursim aliquam proferam notitiam illius Regis, itidem ac Daniæ, eorumque qui ipsos proximè antecesserunt, & quorundam quoque memorabilium euentuum, à quibus ipsorum conditio tunc pendebat. Henricus Sueciæ Rex, nouus erat Princeps, adeoque vacillans & anxius: parentem habuerat Gustauum nobilem Suecum, sed è stirpe regia, qui à Christiano II. maiore patruo Frederici Regis Daniæ, de quo nuper locutus sum, per fraudem abductus fuerat tamquam obfes è Suecia, quæ sæpè desciuerat, redieratque in potestatem Danorum. Hic itaque Christianus cum antea soli Noruegiæ imperaret, Daniam adeptus erat, & Sueciam recuperarat, impolito sibi tergemino diademate vniuersæ Scandinaviæ peninsulae, fatalis suis excursionibus Romano Imperio, adeoque Orbi terrarum. Sed elatus fortunæ indulgentiã, nec frænnum legis Catholicæ passus, est ad Lutheranam delapsus, nec tolerabilem subditis vitam duxit, idcirco Gustauus, dum apud Christianum in laxa honestaque custodia morabatur, sibi persuasit, nec Suecos, quippe longinquiores à Principe, adeoque ab illius formidine, desides fore ad excutiendam ferocem ipsius dominationem; nec, id vbi contingeret, Danos concursuros vt Christiano Sceptra deperdita suo sanguine recuperarent. Etenim Christianus omnium Episcoporum, multorumque nobilium Sueciæ stragem ediderat, ac per enormem eiusdem sæuitiam afflicta pariter Dania ingemiscebat, quæ sæuitia (vt prius res Daniæ percurram, dein in Sueciam reuersurus) haud ita multo post Danos impulit, vt sibi Principem asciscerent Fredericum, Christiani patruum, Holsatiæ Ducem; à quo ille depulsus, in Belgium se recepit: ibi à Carolo V. exceptus, cuius sororem in matrimonio habebat, & inde cum armis regressus in Daniam, per simulationem pacis à patruo proditus, & in carcerem coniectus est, à quo nonnisi serò egressus cum simul è viuis egressus anno 1559. & paulò post decedenti quoque eius patruo Frederico Primo, successit Frederici primigena Christianus Tertius, qui primus ritu Lutheranico coronam suscepit. Eiusce autem Christiani erat filius Rex Daniæ

¶ Vide Spondanum an-
no 1553.
num. 68.

niæ Fredericus Secundus, qui nunc narrationis nostræ argumētum est.

4 Hinc ut regrediamur ad commemorandas quæ processerant Sueciæ vicissitudines: animaduertat, sicut diximus, Gustauus malè affectos subditorum animos in Christianum II. Regem, qui vtrumque regnum possidebat; idcirco fugâ elapsus, & reuersus in patriam, eos excitauit tumultus, ut, adiutus prærogatiuâ sanguinis, Sueciæ dominium inierit; quod ut magis firmaret, filiam Ducis Saxonix, præpotentis Principis ac propinqui, vxorem duxit: sed quò subditos fideles, cognatosque Principes amicos sibi retineret, flexit animum ad infidelitatem atque inimicitiam erga Deum, Lutheranam complexus hæresim, quæ iam inter Sueciæ populos dominabatur, & cui Saxonum Principum patrocinium tamquam ipsorum alumnae fauebat.

5 Quatuor postea liberos Gustauus reliquerat, quorum natu maximus, Saxonica coniugis vnicus, erat Rex ille Sueciæ, ad quem legationem habebat Commendonus. Spinosas inter suspicionum angustias hic versabatur tum propter Danum, de quo timebat ne ille, tametsi pace composita, agitaret animo recuperationem regni adempti; tum propter Moscum, cuius vires multa sibi abstulerant, ac sollicitudinem de reliquis incutiebat; sed nec minus propter Ioannem fratrem Ducem Finlandiæ, natum ex nouerca sua Sueca, & iam Regis Poloniae generum. Hæc suspicionis anxietas oriebatur non solum ex populi beneuolentia erga fratrem, sed ex quadam mathematicorum prognosticatione, quam Rex dum illi nimium credidit veram reddidit. Porro huiusce rei series, quippe inter ea quæ proximè superiori sæculo contigerunt memoriâ imprimis digna, nec idonea minus ad mortales docendos, quam procliuè sit animo effrenato ob mancipatam fluxis utilitatibus Religionem, in exitium præcipitem ruere, à nobis hic breuiter exponetur. Henricus cum hinc vellet ab innocuo fratre sibi cauere, & hinc non auderet illi mortem struere, ne nobilium conspirationem in se cieret, in arcta custodia septem annos ipsum detinuit; dein per concessam ei libertatem, supremamque administrationem commissam, illum sibi reconciliare studuit. Interim verò insanâ libidine actus in cuiusdam satellitis filiam, ei que diadema iam iam impositurus, resciiuit optimatum fremitum, & agitata ab illis consilia sese ab eo dedecore subducendi, Ioanne Duce ad solium euecto. Eapropter Henricus irâ simul metuque correptus, in consilium turpiter horrificum se coniecit, eadem die vilis feminae coronandæ, & fratris vnâ cum

M m m 2

aduer-

1561.

aduersantibus sibi Proceribus interficiendi. Et quoniam nihil arcu-
norum loquacius quàm amor, rem amatae mulieri concedidit.
Hæc animo magis regio quàm eius amator, coronam tam fœdo
scelere deturpatam exhorruit; quare primoribus illis commone-
ctis, causa fuit, vt Ioannes ab ipsis per vim fuerit in folio, & Hen-
ricus in carcere collocatus, in quo post decimum captiuitatis an-
num extinctus est. Ex huius Gustavi progenie, quæ pariter re-
gnauit in stirpe Caroli, qui minor fuit Ioannis frater, proceri
postea sunt celebres illi Reges Sueciæ ac Poloniæ, quorum nomina
magis sibi nec propitia nec aduersa numerare potest Ecclesia in Se-
ptentrionali plaga; donec ætate nostrâ, & dum hæc paginæ prælo
adhuc premuntur, conspexit Roma ex ea stirpe Christiani, po-
tentissimam doctissimamque Reginam Sueciæ, in cursu felicissimo
imperij sui, ope Diuinæ gratiæ eò deductam, vt per affusum admi-
rabili eius ingenio lumen, Catholicam veritatem discerneret, & per
iniectum eius animo ardorem, cælum terræ, æternum temporis
anteferreret, Sceptro sponte abdicato (quoniam non nisi retentâ hæ-
resi illud sibi retinere licuisset) atque Religionem Orthodoxam pro-
fessa Romam pergeret, omni exuta maiestate, adeoque maior, quò
pedes Alexandri VII. Romani Pontificis oscularetur per inauditum
exemplum, ad quod genus humanum obstupuit. Sed narrationem
retrahamus ad Henricum, ad quem eà tempestate Commendonii
iter ac negotium dirigebatur.

Tunc ille, tamen æquè ac ipsius populi Lutheranam hæresim se-
sequeretur, cupidus sibi coniungendæ Anglicanæ Reginæ, seu ve-
rius Coronæ, promptum animum præ se tulerat illi deferendi, qua-
si dotale donum, Fidei mutationem, Caluini doctrinam amplexa-
turus, neglectâ eam ob causam suorum Procerum malevolentia.
Idcirco illius responsio ad Nuntium fera quidem, sed comis deue-
nit; ipsum siquidem appellauit *Patrem, reuerendissimum Dominum,
Legatum Romani Pontificis*^e; excusauitque moram, propterea quòd
ad eam vsque horam incertus animi fuerat de sua in Angliam pro-
fectione; nunc verò quando iam decreuerat ad primam auram pro-
pitiæ eò soluere, id ipsi significare voluisse, simulque se promptum
exhibere ad eum ibi audiendum, si placuisset Nuntio illuc traice-
re. Postulatis securi accessus tabulis opus non esse Commendone,
quippe quem Legatorum immunitas tutum reddebat, tamen quo-
niam illorum desiderium ille præferbat, à Rege per eundem tabel-
larium tabulas mitti. Huiusmodi responsio Nuntium compulit ad
remigrandum in Belgium^f, inde nauigaturum in Angliam, statim
ac

^e Epistola
Regis Sue-
ciæ ad Com-
mendonum,
24. Augusti
1561.

^f Litteræ
Commendo-
ni ad Borto-
mæum, t. Se-
prembriis
1561.

ac de Regis aduentu certior fieret; quamquam cum aliqua suspicio-
ne, ne fortè Regina ingressum ipsi negatura esset, etiãsi ad collo-
quium pergeret cum Rege extero; quod tamen videbatur ab ea
committi non posse absque tanti hospitis iniuria. Menses aliquot
moratus est Nuntius in Belgio; Rex enim ter soluit Angliam ver-
sus, & semper à vento repulsus, ad cogitandum de itinere terrestri
coactus tandem est.

7 Inter eam moram delata Commendone res fuit, quæ grauem il-
li sollicitudinem iniecit, ob extrema Religionis detrimenta, quæ
ab ipso prænoscebantur: quare per summam celeritatem de iis Ro-
mam scripsit, quò tempestiuè occurreretur. Res erat huiusmodi:
Danum aspirare ad nuptias viduæ Scotorum Reginae, meditantem,
vt fama erat, vxori Angliam adipisci, in quam ipsa sibi ius tribuebat,
quemadmodum alibi recensuimus; & cuius populi turbidos in Eli-
sabetham animos præ se gerebant: eundem quasi non minus de re-
cuperanda Suecia cogitare; quæ vbi perficerentur, illum cun-
ctis Catholicis Principibus formidabilem fore. Sed exitus fuit,
qualis vsuuenit in vastioribus quibusdam animo conceptis ædifi-
ciis, quæ non nisi in architecti modulo existunt. Tot inter difficul-
tates ac moras iussus tandem est Commendonus Romam reuerti ^g;
qui per Tractum Rheni habens iter, Principes, ac præsertim Ec-
clesiasticos, quos nondum viderat, ad Concilium inuitauit. Iussio
autem, ne amplius Sueci accessum in Angliam opperiretur, accidit
opportunè; nam is reipsa non accessit ^h; & eius actori responsum
ab Elisabetha redditum fuit, pro eo ac fieri mos est in tacita coniu-
giorum quæ proponuntur repulsa, Reginae per illud tempus in ani-
mo non esse connubium, tametsi forsitan sententiam mutare pos-
set. Verumtamen Commendonus aliquot adhuc dies à Belgij Gu-
bernatrice ⁱ detentus est, vt cum eo de quibusdam Ecclesiasticis ne-
gotiis ageret, ac præcipuè de nouis Episcopatibus instituendis.

8 Post hæc profectus ille, inuisit Nancei Ducem iuuenem Lotha-
ringum ^k, ibique etiam eiusdem nominis Cardinalem, qui eò conue-
nerat, & cum hoc varia egit ad Religionem spectantia, tum in Gal-
lia, vbi maximoperè pollebat, tum in Scotia, vbi ipsius sororis filia
regnabat. Accepit à Duce comitatis pictatisque plena responsa; ac
de mittendo ad Synodum Oratore, affirmavit ille se idem quod
Cæsar effecturum. Postea Treuirs se contulit; ^l & inde Mosellâ
traiectus Moguntiam, inuisens in itinere Episcopos Herbipolen-
sem, Bambergensem, & Eistatensem, in quibus omnibus Religio-
nis plurimum, plurimumque obedientiæ erga Pontificem animad-

M m m m 3 uertit;

^g Litteræ
Borromæi ad
Commendo-
num, 25. Oc-
tobris, qui-
bus hic re-
spondit

18. Nouem-
bris 1561.

^h Litteræ
Commendo-
ni ad Borro-
mæum,
30. Nouem-
bris 1561.

ⁱ Ex sequen-
tibus litteris
Commendo-
ni ad Borro-
mæum.

^k Epistola
Commendo-
ni ad Borro-
mæum,
11. Ianuarij
1562.

^l Arcanæ lit-
teræ Com-
mendoni ad
Borromæum.

1561. uertit; sed propter obfistentem ipsis necessitatem parum propensionis ad Concilium per seipfos adeundum: idemque postea communiter comperit in reliquis illis Episcopis quos inuitauit. Postremò Monachij suo functus est munere cum Alberto Duce Bauariæ^m, qui iam legare meditabatur ad Pontificem certum hominem, Tridento transiturum.

^m Litteræ Commendonij ad Borromæum, Tridento 8. Martij 1562.

ⁿ Litteræ Commendonij ad Oliuum Secretarium Legatorum, Veronâ 31. Martij 1562.

Eodem quoque progressus Commendonus, in cœtu generali, 9 die septimo Martij, ad Patres retulit cuncta illa quæ per litteras haud significarat, hoc est, quæ post suum à Belgio discessum egerat. Deinde quoniam futuræ Sessionis dies longè aberat, veniam impetrauit in patriam remeandi, quò res domesticas componeret. Sed Veronæ superuenere ipsi litteræⁿ Borromæi, quibus Romam accerseretur, de rebus à se peractis & adnotatis Pontificem edocuerunt. Ibi Commendonus, quippe cui mens inerat æquè negotiorum capax ac obseruationis studiosa, suis narrationibus terè ob oculos Pontifici posuit statum vniuersum illius Orbis Septentrionalis; non sine Aulæ admiratione, quòd is in itinere, inter varias Gentes ingenio præferoces, rabieque in Romanum Pontificem insanientes, perstitisset non modò intactus ab offensionibus, sed à contumeliis immunis. Adedò firmus tamquam clypeus est ad illæsum iter vel inter barbaros & hostes habendum, temperatio exactæ prudentiæ, coniunctæ cum exacta virtute.

C A P V T IX.

Res à Canobio Nuntio proposita Casari, & huius responsa. Illius iter in Poloniam. Obstacula ne pergeret in Moscouiam. Acta ab eo cum Prusiæ Duce. Nauata opera à Delfino Nuntio in Superiori Germania cum vrbibus Norimberga, Argentorato, Francofurto, & Augusta; & ab Episcopo Nouiocomensi cum Heluetiis.

DVm Commendonus per Inferiorem Germaniam Synodum indicabat, eidem præstabat operam Delfinus per Superiorem. Venit interim in Aulam Casaream Canobius à Pontifice missus, specie quidem vt aureâ Rosâ, solemnî ritu consecratâ, Bohemiæ Reginam donaret; sed reipsa vt multa transigeret, postfimè super Concilio. Tradita ipsi mandata hæc fuere^a: Exponeret Casari id quod infrâ fusè narrabitur; sed antea excusaret apud Ducem Bauariæ, quòd ipsi deprecatori Caraffensium supplicium con-

^a Hæc mandata extant apud me signata 14. Aprilis 1561.

donatum non esset, quoniam conscientia lex vetuerat Pontifici mitius agere, nisi cum Cardinali Neapolitano^b, vt etiam in gratiam Ducis præstiterat: ac de eodem Cardinali similia significaret Ferdinando, qui pariter illum Pontifici commendarat. Hinc patet, Austriacos in Caraffensium arumnis non ita se infestè in eos gessisse, vt fama vulgauit. Iniunctum quoque illi fuit, vt variis Principibus propitiâ redderet responsa de variis petitionibus quibus Pontificem compellarant. Sed hæc legationis solùm fimbriæ; præcipuum textum, Concilium erat.

1563.
b Dimissus hic fuerat è carcere paucis ante diebus, hoc est 2. Aprilis, vt in Diario Magistri cærimoniarum.

2 Cùm itaque Viennam is peruenisset, exposuit Cæsari, Fuisse missos à Pontifice Tridentum duos Legatos, Gonzagam & Seripandum, variosque habitos apparatus ad maturandam Synodi apertionem: intereâ significatum fuisse Pontifici à Rege Catholico, antequam res progrediretur, quædam esse quæ per Ioannem Aialam, suum peculiarem Oratorem, cum ipso communicarentur; ita tamen, vt quid esset de illis statuendum, in suprema ipsius auctoritate reponeret. Aialam peruenisse pridie quàm Canobius discederet: Pontifici autem, quò citius illum audiret, esse in animo eum secum adducere Centumcellas, quò ipse iter meditabatur vt illius portus munitionibus oram Romanam tutam redderet: Cæsarem interim à se rogari, vt Episcopos Germaniæ aut mitteret Tridentum, aut certè paratos haberet, illuc missurus statim ac Synodus inchoari posset. Et quoniam Cæsar, sicuti diximus, optare visus fuerat, vt Synodo Pontifex cum Senatu interueniret, illi considerandum obiiciebat, cùm ibi res nondum essent satis digestæ, id conducibile non futurum; sed cupere Pontificem, vt ipse postea cum Cæsare Bononiam conueniret, ibique de communi sententia statueretur id quod expediret de ipsorum interuentu, ac de reliquis ad rem promouendam. Sibi fuisse ab Oratore Cæsareo significatum, præstolari Cæsarem ab ipso responsa quædam; sed ignorare Pontificem de qua re. Eundem velle ad Synodum inuitare præter Ducem Prusiæ, ad quem destinabatur idem Canobius, ad Regem Poloniæ proficiscens, etiam Moscouiæ Ducem; quemadmodum in anteaactis Synodis mos fuerat Imperatorem ac Principes Græciæ inuitare: idcirco Cæsaris arbitrio committi, vt ad eam legationem seu Commendonum seu Delsinum eligeret.

3 Respondit Ferdinandus: Fieri non posse, vt è Germania tunc Episcopi mitterentur: ipsis namque Pontificiis Nuntiis licuerat ab illis cognoscere, quàm periculosum id fuisset, nisi aut traherentur pariter ad Concilium Protestantes, aut illis in repugnantia obdu-

ratis,

1561. ratis, eorum violentiæ tuto munimine confuleretur: in ea cura de-
fixum hæere Cæsarem. Responsa Pontificis, quæ à se expectari di-
xerat, in eo versari, quòd cum ipse Pontifici communicasset de-
cretum ad se missum à conuentu Naumburgico, expectationi suæ
æquè ac suo voto contrarium, quæsierat simul, quæ ratio Pontifici
videretur aptior, quâ se tutos redderent ab istorum impetu, vt ad
communi consilio stabiliretur. Lætari se magnoperè, quòd anti-
mum tam propensum offerret Pontifex ad Synodum consentaneo
tempore adendum. De ipsorum congressu Bononiam omnino si-
luit. De Mosco aliisque Principibus inuitandis, quemadmodum
à se consilium laudabatur, ita diiudicari non posse, vter ex Nuntio
ad id esset paratior, cum vtrumque ipse aptissimum putaret; id pro-
inde prudentiæ Osij & Canobij à se committi, num vellent Delin-
reditum præstolari, & ambo simul cum eo de re deliberare.

Ac reipsa postmodum id negotij Canobio datum est: sed cum
ille, vbi in Poloniam peruenit, quæ in mandatis habuerat Regi Sigis-
mundo Augusto exposuisset^e, cum quidem obsequentem nactus
vt per suos Legatos atque Episcopos conueniret in Concilium, sed
reluctantem consilio pergendi in Moscouiam, cuius rei rationem
reddidit Sigismundus Pontifici, ac Farnesio Cardinali, Poloniæ
tunc Patrono, per litteras reuerentiâ plenas. Causabatur in illis
Rex: Ardente tunc reipsa bello inter Lithuanum & Moscum, ne-
gotium à se fuisse propositum Consilio Lithuanico, suumque cona-
tum omnem ad id impensum, vt Nuntio non liber modò transitus
daretur, sed etiam commodus ad iter tam arduum ac periculosum,
cui ille constantissimo Religionis studio præstò erat: verumtamen
eos omnes Consiliarios semel atque iterum restitisse, varia varios
causatos; sed cunctos in eo conuenientes, quòd ex antiquissima
consuetudine negatum fuisset belli tempore omne commercium
cum illis barbaris cuicumque Oratori, seu Cæsaris seu cuiusvis al-
terius magni Principis: præterea ab illorum schismaticorum im-
pietate, qui Latine Ecclesiæ hostes erant, omnem fructus spem
Nuntij laboribus ademptum iri, & loca ipsa hospitiarum expertia,
& incolas inhospitales, ipsum in summum discrimen infortunij at-
que iniuriarum adducturos fore. Rogari proinde à Rege Pon-
tificem, cui addictam ipse obedientiam, plurimumque se debere pro-
fitebatur, ne repugnantiam illam interpretaretur quasi ex minus
obsequenti animo erga ipsius iussa placitaque profectam. Dedit
quidem Rex suas Canobio litteras commendatitias^d ad memora-
tum Ducem Prusiæ, sibi beneficiarium, eundemque summum
Teuto-

^e Litteræ Re-
gis Sigismun-
di Augusti
Vilnâ Far-
nesio Card.
10. Septem-
bris, & ad
Pontificem
12. Septem-
bris 1561.

^d Quæ pro-
posita sunt ac
responsa, ex-
stant inter
scripturas
Cassiani de
Puteo.

Historiæ
Concilij
Tridentini
Part II

1561
SIV
8

Teutonicorum Equitum Magistrum, ut ipsum ad Concilium per-
moueret: verum inuitatus à Nuntio respondit, Se conscientia sti-
mulatum accessisse ad Augustanam Confessionem; nec supremam
in Romano Pontifice dignitatem agnoscere, adeoque sibi non lice-
re assentiri Concilio per eum conuocato.

1561.

5 Simili studio, similiq̄ue pariter exitu suas partes Delfinus exple-
uerat apud Protestantes Superioris Germaniæ Ciuitates, cum eas in-
uitaret ad opus tam salutare conscientias, tam conducibile propter
pacem, tam comprobatum summorum Principum iudicio, & ad
quod Pontifex libertatem omnem securitatemq̄ue ipsis offerebat.
Id primò præstitit cum Senatu Norimbergensi. At Senatus: ^e Iam se
vsque ab anno 1530. Confessioni Augustanæ adhæsisse, neque sibi
nunc licere se à Principibus illius partis abiungere; ipsi quidem
Delfino tum ob patriæ dignitatem, tum ob familiæ splendorem,
eosdem paratos esse ad omnem obsequij significationem exhi-
bendam.

e 8. Martij
1561 vt in
scripturis E-
quitis à Pu-
teo, inter
quas extant
pariter quæ
sequuntur,
spectantia ad
Delfinum
Nuntium, lit-
teralq̄ue
eiusdem ad
Borromæū,
quæ sunt in
Archiuo
Vatic. & eo-
rum summa
sunt in Bi-
bliotheca
Barberino-
rum.

6 Eadem in rei summa responderunt Argentoratenses, adiecto,
præteritam Synodum omnino fauisse Romano Pontifici, suæq̄ue
parti repugnasse; huiusmodi pariter se suspicari futuram, quæ simi-
liter legitima non erat, vtpote à Cæsare non indicta, ad cuius aucto-
ritatem id spectabat: perinde quasi melius isti callerent Cæsaris iu-
ra, quam ipse Cæsar, qui id iuris sibi neutiq̄ue arrogabat. Pium
illic sermonem habuit Nuntius ad Ecclesiasticos, qui ad hospitium
Hierosolymitanorum Equitum conuenerant, eorum misertus ob
ærumnas ipsis inflictas ab hæreticis, atque ad animi constantiam
adhortatus.

7 Modestior Francofurtensium fuit repulsa ^f: Maximoperè opta-
ri à se concordiam Religionis in Germania: sed esse in comperto,
ob quas causas grauissimas Synodus aliàs tentata minimè profui-
set; si hæc impedimenta tollerentur in præsentia ab æquitate pru-
dentiaq̄ue Pontificis, id pergratum ipsis futurum; ceterà sibi fas
non esse ab Augustanæ Confessionis Principibus, quibuscum con-
iuncti erant, discedere.

f 1. Aprilis.

8 Supra reliquos Augustani demissionem animi repulsa prætende-
runt: Post permissam à Carolo V. vtramque Religionem, ab vtra-
que fuisse pacem exercitam in ipsorum ciuitate: ali à se in animo
summam propensionem in concordiam dissensionum adeò funesta-
rum; sed paruulam illam Rempublicam haud eam esse, quæ posset
initium concordia ipsa facere; id vnum suæ opis esse, ut eam vo-
tis expeteret, vti re ipsa expetebat: vbi maiora Imperij membra in

Pars II.

N n n n

eam

1561. eam conmitterentur, se non defuturos: interim Nuntio à se commendari cuiusdam sui cuius negotium. Cum variis etiam Episcopis, ac præcipuè cum Spirensi, Constantiensi, ac Marsburgensi, eodem Nuntius munere functus est: atque à cunctis ingentis obsequij verba reddita; sed in singulis seu senectutem, seu inueteritatem, seu aliud quidpiam causantibus, languida se mouendi deprehensa est voluntas; pro eo ac vsuuenit in iis qui domi suæ commodè viuunt, neque aut naturæ aut necessitatis aut affectionis impetu compelluntur.

g Quæ proposita ac responsa sunt, exant in scripturis apud Equitem Cassianum à Puteo.

Eadem adhibita sunt à Pontifice studia cum Heluetiorum conuentu Badæ habito, ipsis ad Synodum inuitatis per Nuntium Ioannem Antonium Vulpium^s, Nouiocomenses Antistitem. Curatores quinque pagorum hæreticorum variis excusationibus reculant, alij, quòd ad id suorum mandata non haberent, alij, quòd nondum nossent an Reges consentirent; clarius alij, quòd aliam Religionem profiterentur. Sed octo pagi, quorum septem Catholici sunt, & vnus mixtus, per verba summæ religionis obtulere futuro Concilio suam & præsentiam & obedientiam.

Ita multum seminis iactum est, sed modicà segete; quin tamen hoc ingenti fructu collecto, quòd homines intelligerent, ubi fructus deficiebat, vitium non fatoris esse, sed soli.

C A P V T X.

Secreta colloquia inter Sturmium, Zanchium, ac postea Vergerium, hæreticos, & Delsinum Nuntium; & susceptum super hoc à Pontifice consilium.

Responsa publicè reddita inuitatis ad Concilium à Principibus ac Ciuitatibus hæc fuere: sed non deerant interim arcani congressus cum priuatis Doctoribus, iisque præsertim, qui paulò antea transfugæ ab Ecclesia, locisque Catholicis, sentiebant adhuc quosdam conscientia morfus nondum omnino hebetatæ, & quamdam erga patriam solum charitatem nondum prorsus deletam. Dignum memoratu congressum habuit cum huiusmodi transfugis Delsinus^a. Hi fuerunt Hieronymus Zanchius Bergomensis, apostata ex Canonicorum Regularium familia, vir in scholasticis exercitatus, adeoque summo in pretio apud suam factionem, quæ illius in se & vtilitatem & penuriam agnoscebat: & Sturmius, fraternâ cum eo beneuolentiâ coniunctus, qui dicendi artem Argentorati tradebat, & variâ splendidâque literaturâ ornaba-

^a Epistola Delsini ad Bortomeum, 13. Iunii 1561. Augustâ, in Archivio Vaticano, & eius summa in Bibliotheca Barberinorū.

1561. moderatio auctoritati nunc attributæ Romano Pontifici, quippe quæ veteri Ecclesiæ consentanea non erat: Ferrentur in Concilio sententiæ secundum solum Dei verbum, & Patres vetustiores: Soluerentur Episcopi à iureiurando, quo Pontifici obstringebantur, adeò vt liberè loqui possent, & ex conscientia norma: Vt primo loco modici quidam cœtus doctiorum Præsulum haberentur, quibuscum conferre sermonem possent Theologi Protestantium; ij verò postmodum secreta sua suffragia promerent, antequam in magno conuentu quidquam decerneretur, cum existimarent hæretici, in multis è Catholicis Episcopis scientiam desiderari.

Reposuit Nuntius, quod spectabat ad Pontificis auctoritatem, Vtinam à recentioribus tantum illi tribueretur, quantum ab antiquis; ambigi de hoc non posse spectatâ seu Patrum doctrinâ, seu Annalium testificatione; declarari à Theodoro in epistola ad S. Leonem, *Ecclesiam Romanam esse maximam, ac præclarissimam supra ceteras omnes, & orbi terrarum præsidere*: à magno Concilio Chalcædonensi appellatum fuisse eundem Leonem *Pontificem sanctissimum, Apostolicum, & vniuersalem*: Hieronymum sensisse, in vna eiusmodi auctoritate inniti vniuersam Fidei vnitatem, & Ecclesiæ conseruationem, cum in epistola ad Luciferianos scripsit: *Ecclesiæ salus pendet à dignitate supremi Sacerdotis, cui nisi concedatur potestas quedam plusquam ordinaria, & supra omnes eminens, tot erunt in Ecclesiâ schismata, quot sacerdotes*. Tantam verò testimoniorum copiam Definus produxit, vt Zanchius admirandus dixerit, velle se accuratius super ea re auctores veteres consulere. Cui subiecit Nuntius: Id quidem ageret: sed legeret sinceros codices, ac fideles interpretes; cum contigisset, vt Oecolampadius in sua Theophylacti translatione locum quemdam peruerteret, vbi super capite vigesimo primo S. Ioannis auctor ille, tamen si Græcorum errore imbutus de processione Spiritus Sancti, Petri primatum approbat. Quod à Zanchio verum esse compertum est; & per eam occasionem incidit in alium eiusdem auctoris locum super capite vigesimo secundo S. Lucæ, præualidum ad idem firmandum. Ostendit deinde Nuntius, quo pacto dictum quoddam S. Basilij in sexta epistola ad Athanasium Patriarcham Alexandrinum, implicatum verius quàm explicatum fuerat ab eius interprete, quandoquidem in Græco idiomate Ecclesiæ Romanæ auctoritatem longè manifestius declarabat; ac demum continenter commemorauit exempla potestatis exercitæ ab antiquis Romanis Pontificibus in Regnis creandis, in Imperiis transferendis, in comprobandis condemnandisque Conciliis.

Historiæ
Concilij
Tridentini
Part II

1561
SIV

ciliis. Proinde in hoc primo articulo Zanchius & Sturmius, id quod ne cogitatione quidem attigerant deprehendentes, quieuerunt, & suum consensum obtulerunt.

5 Ad alterum progressus est Delsinus, in quo postulabatur, vt in Concilio res diiudicaretur ex solo Dei verbo & veterum Patrum sententia. Dixit, Id aliis vocibus idem esse, ac omne pondus auctoritatis adimi superioribus Conciliis, & Pontificiis Decretis. Percontatus postea est, Num huic nouo Concilio, Pontificis confirmatione stabilito, tribuenda esset auctoritas, quæ supra conditionem humanam falli non possit, ad amputandam vrgentium discordiarum radicem. Si hanc auctoritatem haud obtineret, inane esse Concilium cogi, tanto cum stipendio incommodoque Christianarum omnium prouinciarum: sin obtineret, Quonam ea nomine illi posset attribui, dum eodem simul tempore eadem denegaretur antiquis Conciliis ac Pontificibus, nihilo minoris auctoritatis Tridentino, & Pio IV.? In reliquum, vti antea Concilia nihil decreuerant, quod verbo Dei, communi que Patrum sententiæ aduersaretur, perinde à Tridentino peractum iri.

6 De tertio, palàm fecit, si Episcopi iureiurando soluerentur, id ex vna parte vanum, ex altera offensionibus obnoxium futurum. Vanum; quis enim Antistitum tam rudis erat, qui nesciret, neminem vllò vmquam iureiurando adigi ad non seruandam Deo fidem, quod absque dubio fieret ab eo, qui silentio præteriret in Concilio, quod è re Ecclesiæ putasset? Offensionibus obnoxium; quoniam huiusmodi absolutio populis ansam præbuisset existimandi, prægressum iusiurandum impium ac tyrannicum fuisse, vtpote linguas obstringens silentio planè sacrilego.

7 Demum quod spectabat ad quartum, admonuit, secretam illam sententiarum pronuntiationem, à doctioribus Episcopis habendam, aduersaturam fuisse antiquitati vniuersæ, & Christi ordinationi, qui custodiam S. Spiritus alligauit dignitati ac legitimæ coniunctioni Episcoporum, non item doctrinæ: si qui recentium Præsulum tenui erant litteraturâ, credibile videri, tales pariter quosdam interfuisse Concilio Nicæno, Chalcedonensi, aliisque tantæ venerationis.

8 Rationum robur sentiebant Sturmius & Zanchius, noluisseque hinc hebetes videri, hinc omnino cedere; sed aliquid lucrari cupiissent, siue vt suæ factionis hominibus ostenderent, se honorifice pactos esse; siue quòd ad integram deditorem eos inductum iri desperabant: quin Delsinum rogarunt, vt rem obuolueret arcano

1561. silentio, affirmantes, vnicam conueniendi rationem fore, si diffi-
mulato omni præcedenti congressu, prudenter ipsi suggererent
Principibus ac Ciuitatibus, consentiri posse Concilio, vbi Ponti-
fex huiusmodi conditionibus indulgisset: postea verò, si ex parte
Pontificis illæ reipsa quasi denuò propositæ audirentur, & post tem-
poris spatium, quod satis esset ad exhibendam speciem, quæ tunc
planè viderentur expensæ, concessio impertiretur.

Postremò in vno eodemque consilio versabantur, quod erat & 9
alienæ & propriæ ipsorum voluntatis cardo; nimirum, vt in Syno-
do multæ opinioniones ac ritus, quæ post schisma in populis radices
egerant, & à prædicantibus in suggestibus, & à doctoribus in li-
bris comprobata, tamquam adiaphora seu indifferentia relinque-
rentur, minimeque ad salutem necessaria, adeò vt de illis vnicui-
que liceret alterutram partem sequi. Etenim, aiebant, si faterentur
ipsi, hæreticos se fuisse, exaudirentque Romæ suas sententias vo-
citas damnatasque nomine tam probroso, id profectò nimis
amarum odiosumque ipsis futurum, adeoque fraternæ concordie
nimis dissentaneum.

Animaduertit Nuntius, eorum difficultatem in eo sitam, vt se 10
illi deerrasse faterentur in ea Religione, in qua se iactauerant corre-
ctores & emendatores antiquitatis, orbisque terrarum: & quò il-
los suauiter flecteret, vt sine spasmate sectionem tam acerbam & ta-
men inuitabilem tolerarent, ipsis insinuauit, sine dubio à Conci-
lio non nisi quantum necessarium reuera foret ad salutem definitum
iri. Huius exemplum conspici in quæstione de immunitate pecca-
ti Originalis in Dei Parente: cum enim ea controuersia inter deos
celebres Scholas efferbuisset ætate Sixti IV. atque ab eo in ancipiti,
& cuius partium libera fuisset relicta; vtque Fidei ac sacris Litteris
haud repugnabat, placuerat postea Concilio, vt ipsa in eodem li-
bertatis statu persisteret. De cetero nemini erubescendum esse,
quòd opinando falsus fuerit, magis quàm erubescat quòd homo sit.
Si Hieronymum legamus, errores Origenis ibi recensitos legi; si
Augustinum, Cypriani. Errasse postea Lactantium Firmianum:
ipsum Augustinum, illum Ecclesiæ solem, non modò tot annos
vixisse sub caligine Manichæorum, sed postea conuersum ad Fi-
dem cæcutisse inter umbras aliarum falsarum opinionum, quarum
palinodiam canere sibi probro non duxit, earumque reuocatarum
syllabum posteritati relinquit.

Absoluta sunt colloquia, Zanchio pronuntiante, Romæ facili- 11
tati consulendum; siquidem sibi numquam è memoria calurum, se

se Italiae filium esse; simulque affirmavit, id ipsum ostensum iri, retineri memoriã à Petro Martyre, qui ab eodem Religiosorum Ordine, à quo Zanchius erat, transfuga, & Galliam magnopere seducebat, plurimumque id temporis audiebatur à Regina, tam intenta ad potentiores sibi conciliandos, ut suspicionem minus sinceræ Fidei de se concitaret. Adiecit Zanchius, ad Pontificiorum duritiam non spe solum sed metu emolliendam, Vbi hæretici cum Roma non reconciliarentur, inuitos inter se fuisse societatem aliquam, necessitate compulsos muniendi se aduersus factionem adeo doctrinis viribusque pollentem: & quamquam Nuntius indicaret Zanchio, existimari à se, id fieri non posse; in sinu tamen pertimescebat, cum aliam non agnosceret in ipsis dissensionem, perceptam populo, ac proinde quæ sine alterius partis dedecore componi non possit, nisi de Eucharistia.

12 Is igitur amplissimam totius rei narrationem ad Pontificem & ad Legatos perscripsit, misitque vnà libellos quosdam ab illis sibi delatos, antequam memorata colloquia absoluerentur, tamen si plenos hæreticis postulatis ipsos animaduerneret. Et sanè satis ille intelligebat, Religionem esse planè instar illius infantis in iudicium adducti, in quo vera parens ad litem componendam scissionem admittere passa non est: scripsit tamen, plurimæ dignitati, plurimoque emolumento fore, si homines huiusmodi ad Concilium adducerentur quibusuis conditionibus, dummodò eæ quod nefas esset nec concederent nec permitterent. Quapropter pro mandatis, quæ ad ipsum postmodum peruenere, Argentoratum remisit hominem, qui sibi à secretis erat, cum responso: Nuntio, quæsitã iam luce de iis quæ obtineri possent per futuram Synodum super ipsorum postulatis, pro certo fuisse compettum, eam ne latum quidem vnguem à vetustissima reliquarum Synodorum & Ecclesiæ consuetudine in vllò ritu ac lege, quantumuis laxatis, recessuram, donec eam obtinisset frequentiam, eamque existimationem, ut sibi par esse videretur de nouitate ac mutatione in re tam graui decernere. Proinde rationem vnicam impetrandi quæ exoptabantur, vbi fines æqui non excederent, eam esse, ut Protestantes Concilium adirent, ampliusque illud & magnificentius redderent; in quo statu fidentius ad insolitam aliquam concessionem habendam adduceretur: interim nihil aliud ipsis sponderi posse, nisi quamcumque maximè inuiolabilem securi accessus fidem, & cuncta vrbanitatis officia. His quæ obtulerat adiecit feruidæ suasionis efficaciam, & viuidas preces, in mentem ipsis reuocans, quantum hoc

In epistola Legatorum ad Borromæum, 6. Iulij 1561. d. Instructio extat inter scripturas Barberinorum.

1561. hoc pacto apud Deum, apud Ecclesiam, & apud genus humanum promeruissent.

e Litteræ
Delfini ad
Borromæum,
13. Maij
1561.

Non hi solùm, sed Vergerius etiam, de quo pluribus in locis scripsimus, quiq̃ tunc Duci Wirtembergico seruibat, ad arcana & iterata colloquia cum Delfino Nuntio se contulit^e, prius Zabara, dein Argentorati, & in locis proximis; interdum solus, & tunc liberius, interdum vnà cum Sturmio, & tunc alter alteri mutua sibi suspicionem afferebant. Ex vna parte Vergerius cupientissimum recuperandæ patriæ animum præ se ferebat; ex altera sibi minimè temperabat à venenatis maledictis, quæ in eos, quos ipse suos hostes arbitrabatur, & etiam in Pontificem euomebat. Sed in primis sui ab Ecclesia recessus insimulabat Ioannem Casam, Nuntium apud Venetos, cum ipse postremo impetu se in præcepit. Delfinus homine patienter audito, respondit; Casam è viuis non excessisse, tunc verò apud Pontificem magnâ esse auctoritate Tridentinum ac Mantuanum, veteres ipsius patronos: proinde videtur tempus adesse Diuinæ erga ipsum misericordiæ impetrandæ; ut etiam se Concilio sisteret, eum cohortatus est. Vergerius, falsis quidem immortalis beneficiorum nexu eorum vtrique se obstrictum, addidit, Dedecere, se honestum hominem ad palinodiam adigi. At Nuntius: Nihil aliud postulari, nisi quod ad ipsius salutem, Deiq̃ honorem necessarium foret; ac de reliquo humanitatem omnem sperari posse: & quidem illum adduxit, ut qualdam litteras ad Mantuanum scriberet^f, ab ipso traditas Nuntio, & à Nuntio, antequam Tridentum peruenire deberent, Romam missas. Erant illæ refertæ singulari reuerentiâ benevolentiaque in Mantuanum, summis laudibus erga humanitatem Nuntij, quem ille venerabatur vt egregium Patricium illius Reipublicæ, cuius ipse subditus Iustinopoli ex honesto genere natus fuerat. Charitatem erga Italiam patriam suam profitebatur, & studium publicæ in Ecclesia concordia, ad quod suam operam offerebat; indicabatq̃, non parum à se lucis allatum iri, si Mantuanum alloqueretur: sed de suorum errorum resipiscentia nihil: & peculiare sibi tabulas, per quas tutus adesset, cum à Concilio tum à Cæsare postulabat. Delfinus hominis ad frugem reuocandi cupiditate flagrabat. Etenim tametsi, pro eo ac ipse scribebat, Vergerius nullâ planè scientiâ esset instructus, adeoque dum apud Heluetios vixerat, suam operam solùm impendisset in vertendis Italicè hæreticorum libris; tamen existimabat, in vniuersa Germania duo capita comperiri non posse, quorum reconciliatio tanti esset faciendâ, quanta Verge-

f 28. Aprilis,
& 12. Maij
1561.

Vergeriana; adeò ipsius è calamo fluebat in Sedis Apostolicæ detrimentum popularis quædam eloquentia, & audacter maledica in Principes magis iniustos.

1561.

14 Verum Mantuanus, cui ab Aula Romana negotium communitum, cuiusque prudentiæ commissum est, noluit directè Vergerio respondere^b, arbitratus, illum ex huiusmodi responsione nundinas celebraturum cum suæ factionis hominibus, ostentantem se à Pontificiis plurimi haberi, eosdemque præstò esse ad ipsum ingenti pretio coemendum. Commonuit etiam de iis Nuntium, qui magis cupidus quàm circumspectus, haud dubitauerat secum ad cœnam Vergerium vocare; quin etiam illius ambitione uti ad eundem conciliandum, factâ ipsi ob eam causam spe gloriæ ac præmiorum. Huiusmodi Mantuani cautio fuit plurimum à Pontifice commendataⁱ. Ac tandem ex Delfini litteris compertum est^k, gliscere in dies Vergerij arrogantiam & impudentiam, de Osio Legato per insolentissimum despectum scribentis. Quare Delfinus iussus est^l omnem cum eo consuetudinem abrumpere: imò quoniam Mantuanus auctor erat ne Tridentum solus Vergerius vocaretur, ut qui per seipsum parum poterat emolumenti conferre, sed vnâ cum Zanchio & Sturmio, utque ipsorum operâ colloquium iniretur ad aberrantes populos reducendos, sed aliâ ratione, quàm habita fuerat in præteritis colloquiis infructuosis^m, nihil horum Pontifici placuit. Haud conducere seu Vergerij solius, seu illorum omnium improborum accessum ad Synodum, utpote qui venturi non fuissent ut resipiscerent, sed ut obsisterent, & in suorum existimatione crescerent, quasi communis sectæ antesignani. Quod si vellent interesse, fatis illis fore datam reliquis securitatis fidem, & tunc omnem ipsis comitatem exhibendam esse: è colloquiis nonnisi noxiam cunctationem oriri posse, quemadmodum exempla superiora monstrabant: nec inanem anteaactorum colloquiorum exitum Pontificiis ministris esse imputandum, quibus nihil boni defuerat, nisi successus; sed vni hæreticorum iniquitati, sibi semper constanti. Porro à Concilio nihil ampliùs esse sperandum quàm Catholicorum confirmationem, conciliationemque nutantium, atque ad id curam omnem impendendam. Quod si etiam huiusmodi colloquium esset ineundum in Synodo, illud auctoritate Cæsaris, non autem per sequestros priuatos, inhonoratos & improbos conficiendum.

15 Inter alios ad S. Inquisitionis tribunal delatos, qui cupiebant adesse in Concilioⁿ, sed non disceptaturi, sicut ij quos diximus, vnus

Pars II.

O o o o

viri

g Litteræ Borromæi, 30. Maij 1561.
b Ex epistola Mantuani ad Borromæum, 8. Iunij 1561.

i Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 18. Iunij, & 12. Iulij 1561.
k Delfini litteræ ad Borromæum, 10. Octobris 1561. quarum summa est apud Barberinos.
l Apparet ex epistola Borromæi ad Mantuanum, 8. Nouembri 1561.
m Apparet ex responso Borromæi ad Mantuanum, mensè Nouembri 1561.

n Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 20. Septemb. 1561.

1561. viri nomen haud præteriero, suis in Operibus commendati, quæ auctori suo magis honestum prosperumque finem meruissent. Erat hic Ludouicus Casteluëtrus, qui se ad Protestantium vrbes receperat. De ipso responderi iussit Pontifex Mantuano: Cùm illius causa in Inquisitionis Romanæ tribunal fuisset inducta, Romæ, & non alibi oportere vt reus se silteret; cum eo tamen quàm mitissime acturum se polliceri, aded vt vbi ipsum infontem agnouisset, non absoluisset modò, sed beneficiis affecisset; vbi verò idem deprehenderetur in errorem aliquem delapsus, satis futuram Pontifici priuatam Ludouici retractationem. Id fidentem quidem illum reddidit, sed breui tempore, nullo fructu: is enim cùm post paucos dies illud tribunal adiuisset, seque pressum interrogationibus sentiret, multoque acrius testimonio cuiusdam impij libri, à Melanchthone conscripti, & ab ipso in Italicum sermonem conuersa eâ characteris formâ, non tam manum quàm ingenium arguentis, quæ simulari non potest, timoris æstu agitatus fugam arripuit, & potius quàm se committeret arbitrariæ alterius clementiæ, passus est quamcumque ignominiosissimam damnationem inuri sibi, vti Basilææ inter hæreticos & ductâ & extinctâ: quamquam adiuuentum, quod ipsius stylus suppeditauit politionibus iucundioribusque disciplinis, obseruationum raritate, commentationum subtilitate, promerentur, vt grati animi causâ fides benignè habeatur auctori, narranti ipsum postremò respuisse. Quæ sanè fides de se tenuem meri nominis reparationem præstat paucos apud mortales, & eo solùm breui tempore, quo sunt mortales.

C A P V T X I

Quis esset in Gallis Hispanisque animus ad indictam Synodum excipiendam. Electio Secretarij, Curatorisque Concilij; eorumque vtriusque Legati accessus. Transitus Tridento Archiducis Eleonora, & complurium Episcoporum aduentus. Honores à Pontifice collati Madruccio & Mantuano: data huic amplissima facultas sumptus faciendi, & Legatis, eleemosyna generatim distribuende. Animaduersiones de subministrata pecunia multis Episcopis indigentibus.

Sed à priuatis hominibus à res publicas, à quibus reuerà pendebat negotium, redeamus. In Gallia semper vehementior agitatio; quippe Rex puer erat, Regina extera, Proceres armulii inter se, potentia factione contrarij, Fide discordes: in dies singulos

Primum ille examen subiit anno 1560. 11. Octobris; secundum, 14. ultimum, 17.

Historia
Concilij
Tridentini
Part II

STV

gulos res nouæ tam multæ oriebantur, vt si eas velleim minutim recensere, ipsæ per se non modicam historiam conflarent. Solum subinde indicabo quantum opus erit ad propositum argumentum intelligendum. Itaque stimuli necessitatis in dies gliscentis, magisque semper moram recusantis, paulò post ibi ea dispulere, quæ, vt diximus, obiectabantur indicto Concilio^a; ad hanc vnicam necessariamque conditionem se coarctantibus Gallis, vt nimirum Cæsar etiam & Rex Catholicus Synodo assentirentur. Et Aiala Philippi Regis Orator conuenerat cum Pontifice^b, vt res cœpta procederet, & ne verbum quidem in vulgato diplomate mutaretur.

2 Verùm Pontifex, gnarus apparatus ad grauiora molimina efficacissimum esse, illa quocumque tandem modo incipere, & complures hominum numquam existimatos, ipsum ex animo loqui, nisi agentem reuera cernerent, cœperat ministros ad Concilium mittere antequam etiam diplomati Principes consensissent. Censuit aptiores esse magis veteres magistratus, quippe ab experientia edoctos & comprobatos; idcirco voluit vt esset à Secretis Concilio, qui prius fuerat, Angelus Massarellus^c, iam, sicuti narratum est, Episcopus Telesinus. Cumque paulò post abolitionem Moroni absoluisset in Senatu etiam Sanfelicium^d Cauesensem iam Antistitem, & Fuscararium Mutinensem, detentos in custodia à Paulo IV. eiusdem criminationis nomine; opportunum putauit non modò vtrumque ad Synodum mittere, quò per huiusmodi fiduciæ argumentum suspicionem omnem de ipsorum Fide deleret; sed præterea Sanfelicium Synodi Curatorem^e constituere (quod munus à tate Pauli III. exercuerat) ratus diuturnam priuationem, ærumnasque toleratas satis esse luendo crimini, quod ex impetu magis quam ex destinata voluntate proruperat; & ademptam hominibus in perpetuum veniæ spem, perinde fore ac præsentem vitam in tartari conditionem peruertere. Decimo septimo Martij Crux, legationis insigne, tradita est Seripando^f, vt ad Concilium pergeret; & in eodem Senatu Pontifex Episcopos monuit, vt ad sacrosanctum illud opus perficiendum se conferrent. Omnium primus^g qui Synodo affuit, Cremonensis fuit, Nicolaus Sfondratus, filius Francisci, antea coniugati ac postea Purpurati, de quo frequens in hac Historia habita mentio. Nicolaus verò post annos triginta, ad paucorum mensium regimen, Vaticanum Solium conscendit, Gregorius Decimus quartus nuncupatus.

3 Animum caloremque addidere Pontifici^h ad rem, profequendam

O O O O 2

multo Oratori, 2 Februarij 1561. & postquam ea fuit lecta in quodam cœtu, eius exemplum illi tradidit, vt ad Senatum mitteret; quod ille fecit 24. vti constat ex eius litteris, per eos dies signatis.

1561.

^a Constat ex epist. Legatorum ad Borromœum, 16. Junij 1561.
^b Litteræ Borromœi ad Legatos, 2. Julij, 1561.

^c Electus fuit à Pontifice in cœtu 3. Februarij, & Tridentium peruenit 26. Martij, vt in Diario, d. 29. Maij 1561. vt ex Diario.

^d Discessit Romã 26. Januarij, & Tridentium peruenit 14. Februarij, vt in Diario.
^e Asta Confistorialis.

^f Ultimo Martij, ex Diario.

^g Cæsaris epistola fuit ostensa à Pontifice Asta Confistoriali.

1561.

† Litteræ Legatorum ad Borromæum, 27. Aprilis 1561. & Acta sub Pio IV. in volumine signato G. quod pariter intelligitur afferri pro reliquis actionibus publicis Concilij vsque ad 25. Iulij 1563 quamuis interduo afferantur in margine alia monumenta, seu vt notiora, seu quæ rem fustius narrent.

k 20. Aprilis, vt in epistola Legatorum ad Borromæum 21.

l Ex Diario.

m 10. Maij, vt in duabus litteris Legatorum ad Borromæum 19.

n 15.

o Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 30. Martij, & 14. Maij 1561.

p 12. Iulij 1561.

dam nouæ litteræ Ferdinandi, è cuius assensu reliquorum, sicuti diximus, pendebat consensus. Hæ Romam peruenere Ianuario exeunte, promulgatum diploma plenè comprobantes, Cæsaris opem pollicitæ Synodo per illud indictæ. Quare Pontifex voluit, ne sui Legati procrastinarent: & vt reliquos anteuertent, 16. Aprilis Tridentum peruenere¹. Eorum ingressus solemnissimus fuit atque conspicuus, ob pietatem, ob frequentiam finitimorum populorum, & ob magnificentiam Madruccij Cardinalis, vrbis Episcopi ac Principis; tametsi Præfulum occursum infrequens fuit, cum id temporis non plures quàm nouem adfuissent, & sine vilius Regij Oratoris ornamento. Post triduum illac iter habuit² Eleonora Austriaca, Cæsaris filia, quæ sponsum adibat Guillelmum Ducem, filium fratris primi Legati. Is quò se cautiùs gereret, quasi propria in causa, voluit Episcopos consulere, quoniam ritu Eleonora excipienda. Communis fuit sententia, vt Legati extra portam Eleonora irent obuiam, sed minimè præcedente Cruce; illam verò mediam inter se deducerent vsque ad arcem, vbi eam Madruccius luculento hospitio magnificè excepit.

Accedebant subinde³ complures Episcopi, tum ex ditone Veneta, tum ex aliis Italiae locis. Sed in primis lætitiâ attulit aduentus Bartholomæi de Martyribus Dominicani, Archiepiscopi Braccarensis, in Lusitania Primatis, viri sanctitate doctrinâque spectabilis, qui narrauit, m se antequam discederet significasse Regi professionem suam, non tamquam veniam petens, sed meram rei notitiam indicans; idque à Rege magnoperè commendatum: illinc breuî alios Præfules aduenturos, studiosè illos sollicitante Henrico Cardinali Regis patruo. Fuit etiam dignitatis ac lætitiæ accessio ex aduentu Thomæ Goduelli, n Episcopi S. Asæ in Anglia, ex Ordine Regularium Clericorum. Verùm id contigit cum vehementi indignatione Reginæ, quasi despectæ, neque habitæ tamquam caput Ecclesiæ Anglicanæ ob inferiorem sexus conditionem, quo nullus infensor aculeus virilibus ac superioribus feminis.

Nihil interim omittebat Pontifex vel honorificentia ad stimulum, vel adiuuenti ad commodum eorum, ad quos præcipuè in hoc negotio partes attinerent. Quod spectat ad honorificentiam, galerum purpureum ad Madruccium misit^o, ipsius Romam accessu haud expectato; destinavitque Mantuanum ad splendidum munus, & quòd is solemnè ritu illi capiti noui Cardinalis imponeret. Quòd verò ad commodum: Pontificiis litteris p amplissimam potestatem impertiuit eidem Mantuano impendendi quantum pecuniæ

cuniam opportunum arbitraretur ad Diuinam gloriam, illudque
 pium incœptum promouendum; adiecitque, vbi id arario gra-
 uius euasisset, Pontificem sumptus in aliis omittendum, ne tanto ope-
 ri deessent: & Legatis vniuersè⁹ permiffum est, vt nullis præscri-
 ptis finibus eleëmofynas largirentur. Hæ magna ex parte suppedita-
 bantur Episcopis indigentibus, quorum tenues prouentus impar-
 res erant caritati annonæ, è Tridentini soli sterilitate profectæ, &
 ex frequentia conuenarum auctæ⁵. Quocircà necesse fuit, vt com-
 pluribus à Pontifice viaticum subministraretur, & præterea conti-
 nuum subsidium tribueretur, quo singulis viginti quinque aurei
 menstrui donabantur. Id verò⁶ Pontifex optauerat, vt quoad pos-
 set arcand fieret, ne beneficium rubore accipientium eleuaretur,
 neque malignorum calumniis pateret, quasi multos stipendiarios
 Episcopos Tridenti Pontifex aleret. Sed id quod necessariò multis
 innotuit, vix fieri potest vt omnibus non innotescat. Quare dispen-
 dium illud, quod Pontifex cum ingenti incommodo tolerauit, ne
 charitati honestatiq̄ deesset, perpetuis susurrationibus maleuo-
 lentium fomitem præbuit. Ceterum cordati homines intelligebant
 optimè, huiusmodi suppetias aded tenues esse, vt longè gratius ac-
 cidisset Episcopis, habità temporarij commodi ratione, si paupertatis
 titulo licuisset ipsis extra domicilij illius incommoda, & illius
 cæli asperitatem, frui commodis suarum sedium; nedum vt ab
 mercedula iidem illicerentur ad faciendam conscientia, honoris,
 ac libertatis iacturam, emolumentis neglectis, quæ sibi conquirere
 potuissent reparatâ sui muneris potestate. Quamobrem non deerant
 ex iis, qui quotidie plurimam indigentiam causati veniam abeundi
 deposcerent, eâque veniâ ipsis denegatâ, ieiuno illo subsidio ne-
 quaquam contenti viuebant, sed semper queruli frequentiore largi-
 goremque opem efflagitabant. Quin nisi me alienæ famę reuerentia
 vetaret, possem equidem palàm facere, ab his maximè molestias la-
 boreſque perpetuos illatos fuisse Pontifici ac Legatis in disputatio-
 nibus Synodorum. Exemplo mihi sit eorum vnus, cuius nomini
 secundum Historiæ leges alibi parcere nequiuero; fuit hic Anto-
 nius Ciurelia Episcopus Buduensis⁷. Multo maioris vtilitatis nexus
 agglutinabat Episcopos tot Principibus laicis, in quorum ditioni-
 bus siti erant omnes ipsorum reditus tum Ecclesiastici tum heredi-
 tati, & non minùs substantiæ ac vitæ eorum omnium, qui cum illis
 sanguine coniungebantur. Verùm si Pontifices occludunt manus,
 profanæ auaritiæ; si expandant, sacrilegæ mercaturæ insimulantur.

1561.

⁹ Litteræ Borromæi ad Legatos, 22 Nouembriſ 1561.

⁷ Apparet ex multis litteris Borromæi ad Mantuanum, 1561.

⁵ Epistola Borromæi ad Mantuanum, mense Nouembri 1561.

⁶ Subsidium illi tributum habetur in epistola Borromæi ad Legatos, 18. Septembriſ 1561.

1561.

CAPVT XII.

*Nona in Gallia Religionis discrimina. Ferrariensis Cardinalis
illuc legatio. Episcoporum Hispaniensium, Osiique
Legati Tridentum accessus.*

O Peræpretium hîc est, vt ad Gallica reuertentes, aliquandiu
ibi sistamus. Hæretici eo in regnò per magnam audaciam in-
rem suam trahebant imbecillitatem regiminis, & in dies
singulos gradum aliquem, seu veriùs saltum faciebant. Regina etiã
erecti animi femina, cum tamen illi dominaretur, sicuti rumor
erat, ambitio dominandi, timidissima animi affectio, cunctis id-
circo seruiebat, & suspicionibus agitata propter Guisiorum poten-
tiam, nitebatur aduersæ factionis homines sibi deuincire. Prorinde
conspicata, quantâ florent apud eos gratiâ Petrus Martyr ac Theo-
dorus Beza, hæreticorum antesignani, nimiam in illis audiendis faci-
litate ac lenitate utebatur, vt dicebant, cum aliqua famæ de Reli-
gione iactura: quamquam postea rerum ab ea gestarum tenor os-
tenderit, profanæ politicæ causâ pium eius studium interdum ob-
torpuisse, sed numquam eius Fidem declinasse. Ibi hæresis fautores
perpetuò vociferabantur, cogendam esse propriam nationis Syno-
dum, per quam stabiliretur in Gallia peculiaris religio, quæ Roma-
næ potestatis vinculis omnino soluta, & tunc comprobaretur, &
postea exerceretur. Hæc Pontifici suasere, necesse fore in Galliam
Legatum mittere magni consilij ad tam ardua grauique negotia,
simulque magnæ auctoritatis apud eas gentes, sine qua consilium ad
ratiocinandum potius quàm ad conficiendum valet. Hac vtrâque
dote Pontifici visus est pollere Hippolitus Cardinalis Ferrariensis,
vir prudentiâ inter primos habitus, ob quam non semel propè fue-
rat vt supremus Ecclesiæ Rector crearetur, cuius fratria, Hercules
Ducis vxor, genita fuerat à Rege Ludouico XII. & cuius fratris fi-
lia Francisco Guisio Duci nupserat; ipse verò semper non Romæ
solùm, sed per Italiam vniuersam supremam quasi præfecturam
gesserat in grauissimis Gallici regni negotiis. Quare nemo illuc ad
id seligi poterat aut acceptior ex fide, aut venerabilior ex amplitu-
dine, aut etiam validior ex cognatione. His ea conditio accedebat,
quæ in Principum ministris reliquarum omnium quasi anima est,
nimirum beneuolentia in Principem, qui sibi obstrinxerat Hippo-
litum, collatâ Aloysio fratris filio summi Ordinis Purpurâ. Deti-
gnatus hic legationi fuerat secundo Iunij, & vigesimo sexto Crucem,
illius

illius muneris tesseram, accepit discessurus^a. Florentiã transiit^b, & cum Duce rem communicauit, cui Pontifex plurimum fidebat, quiq̃ue arctiorem amicitiam recens colligauerat cum Regina sibi agnata. Is efficacissima quæquẽ studia erga Catharinam pollicitus est, quibus præcipuè nimis anxiam in ea suspensionem sedaret; nimirum, haud moliturum Pontificem, vt ipsi administrationis auctoritas minueretur. Cardinalem quoque monuit, in apertum dissidium non nisi per extremam necessitatem eundum; potiùs lentã quadam dexteritate vtendum tantisper dum Rex supra puerilem ætatem assurgeret, & re ipsa Rex euaderet: si ante id (disseribat Dux) aperte dissidia contingerent, susceptam iri rerum administrationem à Rege animo malè affecto, eodemq̃ue die, quo ille regnare inciperet, inepturum pariter Pontificem tamquam aduersarium non tamquam Patrem intueri. Sin ex altera parte ad id vsque temporis quã tolerando quã declinando res protraheretur, libenter tunc Regem Pontificis monita auscultaturum, ratum, malè de se meritos eos administratos, qui ex vtilitate priuata in seditiosis arrogantiam & contra regium Sceptrum & contra Pontificiam Sedem aluissent.

² Hæc Ducis Florentini sensa cum Legati sensis mirificè consonabant: quare is tam leniter se gessit in Gallia^c, vt in multorum vituperationem inciderit, ac præsertim Granuellani apud Comendonum Nuntium, perinde quasi dum plurimam de hæreticis rationem haberet, exerceretq̃ue intimam amicitiam cum Principe Vandomi (hoc nomine Hispanorum ministri Nauarræ Regem appellabant) se magis accommodaret Reginæ voluntati, quàm Pontificis dignitati. Reginam ad virilem Religionis defensionem cohortari non desistebant hinc Rex Catholicus, hinc Cæsar. Is ad illam scripsit epistolam^d, pio studio plenam, cuius exemplar Pontifici communicauit, hic verò Legatis. Hispanus per opportunitatem quã petebat Regina per suum Oratorem ab ipso, vt suos Præfules ad Concilium mitteret, sed querebatur, Hispaniensem in Gallia Oratorem importunè se gerere, grauiter respondit: Quod spectabat ad Synodum, licuisse Reginæ ad eam vsque diem cernere Hispanos Episcopos per Galliam equitantes Tridentum versus; ac proinde Regem ab ea petere, vt eodem Gallos Præfules ipsa compelleret. De Oratore dixit: Illi à se haud iniunctum fuisse, vt importunius ageret; sed in eo quod ad Religionem spectabat, etiamsi ab Oratore quotidie cum Regina singulisq̃ue ministris postulationes iterarentur, non idcirco illum eò processurum, vt

1561.

^a In Actis Senatus.
^b Epist. Legati ad Borromæum, Florentiã 16. Iulij 1561. inter scripturas Bernardini Card. Spadæ, vbi sunt etiam aliæ litteræ citandæ de hac legatione.

^c Epistola Comendoni ad Borromæum, Bruxellis 12. Octobr. 1561.

^d Apparet ex responso Legatorum ad Borromæum, ultimo Iulij 1561.

1561. vt aut voluntatem suam, aut sua mandata transiliret. Porro Regina ^e etsi blandè se haberet cum hæreticis, cautebat tamen, ne alienum à se Pontificem redderet, adeoque nitebatur cuiusvis detrimenti suspicionem ab eo depellere, patefacto etiam per litteras animi sui proposito Episcopos ad Concilium mittendi, cuius hac tantùm rei gratiâ illos à se vocatos aiebat; quod vbi Tridentinis Legatis innotuit, eos sollicitudine liberauit.

Verùm quantò magis effecta promissis præcellunt, tantò magis Legatos exhilarauit Hispanorum Præsulum aduentus, quàm exorbitata à Gallis promissa. Primus ^f ex Hispanis fuit Aciedus Moya de Contreras Episcopus Vicensis, vir maturi consilij, ac litteratus: hic 26. Septembris peruenit, regiasque litteras ostendebat, quibus iussus fuerat proficisci, atque expedite progredi. Narrabat præterea, eo breui tractu, quo per Hispaniam perrexit antequam Galliam ingrederetur, se nactum esse quatuor alios Episcopos Hispanos Tridentum euntes, quemadmodum postea ^g reipsa tum illi tum alijs eiusdem nationis illicò peruenere.

Itali præ ceteris, quippe quos ob maiorem Tridenti propinquitatem, maioremque subiectionem Pontifici, par erat exteris exemplo esse, acriter extimulabantur à Pio, & quo libentius iter arripere, instruebantur à Borromæo commendatitijs litteris ad Legatos, qui ^h seorsim iuebantur se cum illis omnibus tam comiter gerere, vt regionis non modò externæ, sed etiam incommodatæ molestia leniretur; tantumque studij impensum est, ne Transmontani, ad excusandam tardiozem absentiam suam, obiectarent complurium Italarum exemplum, vt Legati Pontifici ⁱ significarint, optere Tridentum accire eos etiam, qui Ferrariensem Legatum comitabantur; aliter enim licuisset Gallis validiores afferre causas in Gallia persistendi, quàm illis Episcopis, qui vix ibi vlli vsuerant, nisi ad splendidum comitatum. Atque Legatorum monita Pontificis iussio est subsecuta ^k.

Maioris fuit ponderis eorundem consilium reuocandi Tridentum ab Aula Cæsarea Osium Legatum, propterea quòd cum Cæsar declarasset, velle se ad Synodum Oratores mittere, parum ibi agendum supererat; quod si quid etiam superesset, ad id sufficere Delfinum Nuntium. At verò Tridenti præsentiam Osij, per ali-quod temporis interuallum antequam Synodus aperiretur, existimari plurimum profuturam: quoniam licuisset tunc tribus simul Legatis præmeditatè deliberare multis de rebus ad Concilium spectantibus, & communicatis Pontifici ipsorum sententijs, quod ille

^e Apparet ex responsis Legatorum ad Borromæum, præsertim 6. & 10. Iulij, & 3. Augusti 1561.

^f Diarium Adulfi Seruantij, qui erat Amanuensis Secretarij Masfarelly; & epistola Legatorum ad Borromæum, 27. Septembris 1561.

^g Diarium, & litteræ quæ sequuntur.

^h Apparet ex responsis Legatorum ad Borromæum, 21. Iulij, & 10. Nouembris 1561.

ⁱ Litteræ Legatorum, 6. Iulij 1561.

^k Apparet ex epistola Ferrariensis ad Franciscum Mariam Vicecomitem, actorem suum Lugduni, 1. Septembris 1561.

Historia
Concilij
Tridentini
pars II

1561
SIV
8

ille vellet, cognoscere, statimque postea id exequi, vbi Synodus in 1561.
 opus deduceretur. Aliter enim (aiebant illi) si admotâ iam operi
 manu rerum tractatio subsisteret, quò priùs illæ Pontifici significa-
 rentur, eam prolationem instar frigidæ futuram, calefactis ac fer-
 uescentibus animis permolestæ; simulque inde rursus excitum iri
 Lutheranorum calumniam, quasi libera non esset Synodus, san-
 ctionesque Romæ veriùs quàm Tridenti conficerentur: quæ cal-
 lumnia, quamuis esset iniqua, cum deberetur quidem libertati, vt
 Patres sanctionibus sponte consentirent, sed non vt illæ firmaren-
 tur absque noticia consensuque Pontificis, qui Synodi caput erat;
 tamen quia nimis popularis videbatur inculatio, oportere vt ipsa
 rei species amoueretur, postulante prudenti charitate, vt non mo-
 dò ne pateretur malum, sed ne id quidem quod aliis afferat offen-
 sionem in malum.

6 Consilium probavit Pontifex; adeoque Osius Tridentum re-
 uocatus, peruenit die vigesimo Augusti^m, ac priuatim ingressus, do-
 micilium comperit comiteatu ad duos menses instructum ex libe-
 ralitate primi Legati; in quo viro Principis opulentæ Principis
 largitas adnectebatur, quarum coniunctio ad egregiam beneficen-
 tiam plurimum valet: at verò illa sine altera, probrosa; hæc sine
 illa, exitiosa.

Ex epistola
 Legatorum
 ad Borro-
 mæum,
 28. Iulij
 1561.
 m Diarium
 20 Augusti
 1561.

Aduentus Simonetta quarti Legati: & epistola manu Pontificis scripta, ab eo ad collegas delata. Notitiæ de Philippo Musotto, Astolfo Seruatio, Gabriele Paleotto, Mutio Callino, Egidio Fuscarario, Petro Consaluo Mendoza, Carolo Vicecomite; de variis Principum Oratoribus; ac de aliis, è quorum monumentis Auctor hanc Historiam traxit in euentis enarrandis. Exortæ ac solutæ difficultates de facultate Episcopis concedenda exomij (vulgo Mozzettam vocant) gestandi, ac de superiori Sede, quam sibi vindicabat Bracarensis Archiepiscopus, tamquam Primas. Altempsius quintus Legatus destinatus. Decreta in Senatu habita à Pio de electione Romani Pontificis futuri, Collegio debita, non Concilio: quòd non liceret Pontifici sibi successorem eligere; & de suffragio in Synodo cunctis absentibus negato.

Legatorum consilium de reuocando Tridentum Osio, Pontificem impulit ad simile simili de causa consilium de Simonetta Cardinali, quandoquidem Puteus iis affligebatur morbis, quibus paulò post anni spatium extinctus est. Quare excitulatus Simonetta nihil ampliùs profectionem retardauit, adfuitque Tridenti ineunte Decembri². Detulit is ad collegas epistolam ipsi Pontificio chirographo scriptam: eius summa, quam profereamus, relata fuit à Philippo Musotto, nobili Bononiensi, qui Seripando à secretis erat, in sua compendiaria narratione Synodi, habitæ Pio sedente. Huic Musotto demandatum à Legatis fuerat, vt ex altero ad alterum deferret litteras ad ipsos missas, & responsionum exempla, adeoque de iis fuit ille probè conscius. Per eam opportunitatem tria ille vtilitèr egit, quòd notitiam aliquam de tam memorabili conuentu relinqueret: vnum fuit ea historica narratio, quam memorauit: alterum, quasi ephemeris quedam actuum coetuumque, & harum vtrique finem imponit vitæ finis heri sui Seripandi: tertium fuit, selectorum quorundam commentariorum collectio, qui ea inter negotia confecti sunt, plurimumque lucis afferunt ad introspectianda rerum penetralia. Hæc omnia ad heredes peruenere; hi verò, dum Bernardinus Cardinalis Spada, qui me, vt iam memorauì, ad hoc Opus conficiendum potissimè per-

Die 8. vt
in Diario.

1561.
 mouit, in ipsorum patria legationem exercuit, ea illi dono dedere; gnari, huiusmodi & non alterius generis munera eidem vel accepta vel acceptanda fuisse. Suavis aliquid alicubi indicat, à se lustratam priorem ex hisce tribus Opellis; sed si eam ille lustrauit, de industria præterit id quod in Concilij dignitatem redundat; & in reliquum, utpote certioribus magisque distinctis notitiis expers, parum feliciter hinc rerum narrationes desumpsit. Etenim quemadmodum contingit, ut hæc grandium rerum compendia, ab ingeniis mediocris notæ confecta, ex defectu quâ memoriæ quâ cognitionis quâ animaduersionis, in pluribus prolabantur, in plurimis deficient, in cunctis caligent; ita scriptum illud absque collatione cum aliis narrationibus Suauem identidem in errorem induxit; atque vniuersè, ubi ille labitur, & non ex nequitia, animaduerto, idem ipsi contingere, fidenti huiusmodi compendiariis libellis, quod accideret pictori, qui vellet vasti corporis animantem referre, non nisi eius effigiem conspicatus in aliqua Belgica icuncula effictam.

2 Epistolæ, de qua diximus, verba^b, manu Pontificis ad Legatos scripta, præter ea quæ ministri, qui sibi erat à secretis, caractere significabantur, hæc erant: *Nos multis verbis non utemur, quia facta peroptamus. Satis iam cunctos Principes præstolati sumus: adeoque non est amplius differenda, sed, imploratâ Dei ope, Synodus aperienda quamprimum; ac per omnem celeritatem progrediendum, Concilio Tridentino resumpto, quod à nobis nulla ex parte siue Diuina, siue per humanam Ecclesiæ legem posita, repudiatur. Nostræ verò mentis est, ut citius Synodus conficiatur, quæ deceat probum virum, probum Pontificem, probum Christianum, posito semper ob oculos Dei, Fidei, & nostræ Catholica Religionis obsequio, communiq; Christianorum beneficio, simul etiam huiusce sanctæ Sedis, & nostrâ & vestrâ dignitate. Nostrum autem consilium eo tendit, ut hanc Synodum absoluamus, confirmemus, & exequamur; unâq; exoptaremus unitatem proborum omnium Catholicorum, perpetuamq; inter Christianos pacem, quò nobis liceret melius Deo seruire, & cunctas nostras vires aduersus infideles conuertere; quod si efficere poterimus, semper alacriter libenterq; moriemur.*

^b Episto'a
 Archiep'sco-
 pi Iadrensis,
 18. Decem-
 bris 1561.

3 Hæc epistola lucem simul affudit, simul animos suppeditauit Legatis, & non minùs Patribus, quibus promulgata est. Et iam vndique virebat spes floridi fructuosique conuentus. Aderant ibi præter Episcopos viri complures laude præstantes: præsertim verò in familia Mantuani morabantur Franciscus Burfattus, ac Fredericus Pendasius^e, ille insignis Iurisperitus, hic eximius Peripateticus, sed simul doctus Theologus, dignusq; æternis laudibus; quando

^e In Actis
 Paleotti.

1561.

super Aristotelis philosophia adinuenit fundamentum constituendi humani animi finem in aternitate spiritalium mentium, non abiiciendi ad belluarum mortalitatem cum Epicuro. Camillus Olius Mantuano à secretis erat, scribebatque pariter communes Legatorum litteras, quarum volumen extat apud me, quasque in huius libri margine subinde proferam; sed earum auctographa, asservata in Archiuo Vaticano, perlegi, quò mihi licuit ingredi indulgente Innocentio X. facilemque parauit aditum comitas Constantij Centofloreni, qui in Pontificio cubiculo Præfectus, simulque eiusdem Archiui custos erat; sed postea fluxis rebus valedicens, se mihi in religiosa familia socium dedit. Cùm enim mihi Archiuum adeunti ipsius præsentia semper opus esset, se ille sapissimè subtraxit assiduis arctissimisque præcipui sui muneris occupationibus, quò mihi meoque labori opitularetur. Et per eam opportunitatem mihi quoque licuit meis oculis haurire notitiam litterarum arcanarumque notarum, quæ ab Aula Romana subinde scribebantur Legatis, seu cunctis communiter, seu eorum cuiquam seorsim; multarum etiam aliarum responsum, grauissimarumque scriptionum, præter ea, quorum (sicut ea memorati litterarum voluminis exemplaria) iam potitus aliunde, potui cum auctographis conferre, nactus illa authenticis planè consentanea.

Erant pariter in Concilio duo præcipui Pontificis administri, alter Romanæ Rotæ Duodecemuir, Gabriel Paleottus Bononiensis, alter ex Aduocatis Senatus Cardinalium, Scipio Lancellottus Romanus; vterque Purpuram est promeritus, & consecutus. Prior etiam summæ Tiaræ fuit proximus, & inclytus superest virtutum famâ & scriptorum doctrinâ; inter quæ, præter typis vulgata, accuratissimam conscripsit narrationem eorum, quæ agitata sunt in illo ultimo Synodi conuentu, cui ipse interfuit; ea verò narratio postmodum ab heredibus dono tradita est Urbano VIII. & ab ipso data Francisco Cardinali Barberino fratris filio. Hic illam mihi benignè communicauit vnà cum plurimis rarissimisque manuscriptis, quæ tandem gemmæ sunt, à studiosa splendidâque ipsius auaritia tot annos, quibus rerum potitus est, accumulata. Sed præterea facultatem obtinui legendi retinendique arbitrato meo Acta legitima Synodi, quæ in Ælia arce seruantur, mihi concredita iussu Alexandri VII. qui ampliorem quàm decessor mihi facultatem elargitus est vtendi tum illis tum aliis monumentis, vt multis in locis meum hoc Opus plenius concinnarem, à me iam ante ipsius assumptionem dedolatum. Nec minùs lucis mihi prætulit ephemeris exquir-
ita

1561.

sita rerum omnium in Synodo gestarum, aliarumque, quæ id temporis Tridenti contigere, mihi concessa inter complures Commentarios ab humanitate Marci Antonij Burghefij, Sulmonensium Principis: quæ ephemeris, confecta ab Astolfo Seruatio, tunc Massarelli, qui à secretis erat, adiutore, & qui postea sub nomine Valentini in religiosa familia Reformatorum S. Francisci adhibitus est à suo Ordine^d ad obeunda varia Moderatoris munera, nobis palàm facit, ab homine mediocris facultatis opus non mediocris pretij confici posse, modò parem facultati solertiam intendere & norit & velit. Ad me notitiis locupletandum accessere monumenta Petri Consalvi Mendozae, Salmaticensis Episcopi, qui illic interfuit; mutæ, & frequentes litteræ inter Ferdinandum Cæsarem, ac suos Oratores; nec minùs inter Gallia Regem, Reginamque, ac suos; nec pauca pariter Regis Catholici; volumen litterarum Florentini Oratoris ad suum Principem; aliud litterarum volumen Ægidij Fuscararij Antistitis Mutinensis ad Moronum, donec is eò Legatus accessit; aliud quoque volumen magis integrum, magisque copiosum, auctographis litteris refertum, Mutij Callini Archiepiscopi Iadrensis ad Aloysium Cardinalem Cornelium; quamplurimæ litteræ ad Borromæum conscriptæ à multis Præsulum eius amicis, ac potissimum à Carolo Vicecomite, Episcopo Vintimiliensi, antea in Gallia Nuntio, adeoque Gallicorum negotiorum administro præcipuo: ex aliis quoque non minùs vberibus & auctoritate præditis monumentis ea desumpsi, quæ mihi enarranda erunt de rebus loco quidem sed non proposito seiunctis; ac deinceps pro eo ac mihi primâ vice singula, de quibus dixi, monumenta producenda erunt, indicabo vbi & penes quem illa seruentur.

^d Cuncta sunt in fine dicti Diarij.

5 Jam verò à digressionem, quæ si extra seriem, certè non extra finem narrationis fuit, reuertamur. Cùm Hispanienses complures Episcopi Tridentum peruenissent, duo contigere quæ aliquam turbamur anxietatem Legatis intulerunt. Primum, quò magis tenuerit eò dignius vt obseruetur, quippe quod documento est, in maximis negotiis nihil adeò minimum offendi, quod per ea quæ secum fert, maximum effici non possit. Petrus Guerrerus Archiepiscopus Granatensis, vir magni sed immobilis consilij (de quo alibi mentio facta est, cum idem Concilio ætate Iulij interuenit) petiit à Legatis suo suæque nationis nomine facultatem ibi vtendi breuiori palliolo, vulgo *Mozzetta*, affirmans, non alia de causa illud peti, nisi quia agrè poterant ipsi dediscere id cui semper assueuerant in suis regionibus, vbi mos est illius pallioli gerendi etiam extra Diceceses.

^e In epistola Legatorum ad Borromæum, 15. Decembris 1561. & in Actis Palcoti.

1561.
f Literæ
Borromæi
ad Mantua-
num, 29. No-
uembris
1561.

Legati recens in mandatis habuerant, ne id vlli Episcoporum permitterent. Causæ erant^f: primò, Quoniam id Italiae consuetudini aduersabatur, vbi nunc illi Episcopi morabantur: secundò, Quia ceterarum nationum Episcopis in vsu non erat, adeoque indecorum fuisset discrimen, si eo solùm habitu conspicui cernerentur pauci quidam Hispani: denique, Eò quòd in duabus postremis conuocationibus, quarum ritus retinendi erant, iidem ipsi Hispani ab eo abstinuerant: Exemplum ab ipsis recenter adductum Episcoporum Regularium, quòd vbique locorum palliolum illud gestarent, vim non habere, propterea quòd in illis id prærogatiua dignitatis non est, sed tessera religiosæ familiae, & huiusce rei causam numquam vtuntur Carbasinâ, quam vulgus Rocchetum appellat.

Noluerant tamen Legati prohibitionem vulgare, tum quòd ex-⁶ perti essent, suauius ab Hispanis se obtinere quasi comitatus gratiâ id quod illis grauius accidisset, adiectâ obedientiæ vi; tum quòd paulò antè quàm vetitum illud ad eos peruenisset, animaduerso Hispanorum desiderio, tamen nondum accepto postulato, varias rationes Romam scripserant ad concessionem impetrandam, perinde atque consueuere Principum administri qui instant operi, & ad quos spectat neruis præsentibus cum ea difficultate decertare, quam remotâ solùm cogitatione superare sibi videtur Princeps, petere semper indulgentiora mandata, quia faciliora. Quocirca Hispanorum petitio, antequam ad eas litteras responsum esset, ipsis accidit intempestiua, dum neque iussa violare illis licebat, neque placuisset iis vulgatis per tristitia turbarum auspicia conuentum inchoare. Sed accidit postera die, vt Tridentum peruenerit tabellarius^g Borromæi, per quem superiori Legatorum epistolæ ea de re hæc reddebantur responsa. Pontifici, aiebat, haud molestum futurum Epomium vniuersè permittere cunctis Episcopis eo nomine, quòd quasi munere quodam ac magistratu fungerentur, adeoque ipsis perinde ac in propriis Diocæsibus illo vti liceret; sed super eo Cardinalium sententias auditorum: interim verò illud Hispanis haud interdicent. Hæc responsio sonare Legatis visa est, à Pontifice re ipsa illius vsum Hispanis concedi, & solùm ancipiti animo esse, num aliis etiam indulgendum. Quare sollicitudine soluti, alacri animo facultatem exoptatam Hispanis dedere; quâ per summam lætitiâ acceptâ, cœpere hi sacras Synodi celebritates in templo frequentare^h, vbi nonnisi rarò antea visebantur. Verùm ea lætitiâ Legatis breuî peperit nouam tristioremq; sollicitudinem. Etenim memoratæ epistolæ sententia non ea erat, quam illis persuas-

^g Montano,
6. Decem-
bris 1561.

^h Extat in
epistola Le-
gatorum ad
Borromæum,
12. Decemb.
1561.

Historia
Concilij
Tridentini
pars II

Montano
6. Decembris
1561

persuaserat seu ambigua verborum textura, seu mendosa cupidinis interpretatio; sed solum exponebatur propensio Pontificis ad concessionem, & dilatio sanctionis, cunctos æque complexuræ; ita tamen ut Legati paterentur intereâ illius usum in Hispanis, absque vlla facultatis comprobationisque declaratione. Per idem tempus Romæ in generali Cardinalium cœtu expensâ re¹, statutum est, ut palliolum illud, quod in aliis huiusmodi functionibus non erat in usu, ibi cunctis interdiceretur. Scripsit itaque Borromæus^k ad Legatos: Quamquam Pontifex Cardinalibus insinuasset procliuem animum quem gerebat Hispanis gratificandi, sententias tamen concordēs pro repulsa fuisse. Perpendisse Collegium, par non esse, ut in gratiam paucorum, etsi summi meriti Antistitum, consuetus reliquorum omnium habitus variaretur, aut quibusdam paucis alius à reliquis habitus indulgeretur. Vbi iam impetrassent Hispanienses ipsorum propriam habitus rationem, idem petituros fuisse Gallos, quibus in patria mos erat Carbasinâ indutos incedere, itidem ac incedebant Legati. Proinde inductum iri quamdam indumentorum varietatem, prorsus indecoram illi æquabilitati, quæ Patribus erat in omnibus præ se ferenda. Præterquam quod cum Hispani tam acriter contenderent, ut ea Synodus antecedentium conuentuum continuatio declararetur, ipsis supra ceteros seruanda religiosè fuisse tum decreta tum ritus superiores: nequiuisse Pontificem de re tam conspicua, tam adspectabili, decernere citra aut contra sententiam Cardinalium: ceterum se præstò esse ad beneuolentiam suam erga tam egregios Antistites per alias maioris momenti gratificationes exhibendam.

7 Hæ litteræ in molestissimam anxietatem Legatos coniecere. Et enim si prius repulsam vix tolerabilem Hispanis præuidebant, tunc prorsus intolerabilem arbitrabantur: propterea quod rei concessio & executio, quæ præcesserant, adieciissent eius ademptioni acerbissimam illam, quæ acrius à rei possessæ, quam à speratæ priuatione solet infligi. Præterea, quantam existimationis iacturam facerent Legati, si cogerentur in ipso Synodi limine palam facere, se tum per distortam intelligentiam, tum per incautam declarationem acceptæ iussionis offendisse: Quare iterum Romam scripsere, summâ quidem efficaciam, sed obsequio temperatâ, adeoque validiore, dum promptos ad parendum animos exhibebant, etiamsi Pontifex peristeret in repulsa petitionis, quæ iam ipsorum magis quam aliorum erat petitio. Sed ille^l, tametsi res sancita fuisset consensu communi Collegij, ac præcipuè Cœuæ Cardinalis Hispani, qui

contra

1561.

ⁱ 21. Decembris 1561.
in Actis Senatus:
^k 14. Decembris 1561.

^l Ex responsione Legatorum ad Borromæum, 3. Ianuarij 1562. & ex Actis Palæotti.

1561. contra petitionem ardentem differuerat, ipsi tamen satisfacere ma-
luit: in quo fortasse admissus error potuit fortunatus existimari,
quippe conducens ad eas turbas euitandas, quæ initio coalescen-
tium cœtum supra modum periculum procreant, ne aut illi dis-
soluantur, aut opus præcipuum impediatur. Et reipsa Hispani con-
cessione impetratâ latissimi, ornati quidem Epomio semper pro-
dibant, sed simul^m inuidiam singularis quasi fastus declinabant, sim-
plici habitu Ecclesiastico, & sine serico induti, ac simplici veti-
mento eorumdem mores respondebant, ab ipsis, qui rem Diuinam
faciebant, semper occupatis altaribus, & in reliquis ipsorum ope-
ribus egregiâ quadam pietate refulgente; quemadmodum etiam ex
communi consensu in eorum sententiis insignis quædam doctrina
promicabat. Sed neⁿ Itali præ illis habitu minus ornati, minusque
conspicui viderentur, concessum illis est, vt cum Sacro interessent,
aut Legatos inuiserent, Carbasinam gestarent, quâ prius nunquam
vtebantur nisi in templo ad sacras Synodi celebritates.

^m Narratio
Oratoris Ve-
neti ad Rem-
publicam.

ⁿ Litteræ Ar-
chiepiscopi
Iadrensis ad
Cornelium
Cardin.

16. Nouem-
bris 1561.

^o Cuncta ex-
stant in epi-
stola Lega-
torum ad
Borromæum,

14. Decem-
bris 1561. &

in Actis Pa-
leotti, & in

illis quæ in ar-
ce Aëlia ser-
uantur in ci-
tato volumi-
ne: vbi duo-
bus in locis

fit de his
mentio, præ-
ter varias lit-
teras Archi-
episcopi Ia-
drensis ad

Cornelium
Card. in au-
tographis,

quæ sunt
apud here-
des Ridulfi

Rinalducci
Fancensis, &
Secretarij

eiusdem
Cardinalis.

^p Epistola
Borromæi ad Legatos, 19. Nouembris 1561.

^q Epist. Borromæi ad Legatos, 29. Nouembris 1561.

Alterum quod accidit, sic se habuit^o: Bartholomæus de Marty-
ribus, Dominicanus, Archiepiscopus Bracarenfis, sibi ius tribue-
bat, tamquam Lusitanæ vniuersæque Hispaniæ Primate, præce-
dendi cunctis reliquis Archiepiscopis, tametsi prius Insulas ade-
ptis: & quamquam obiecta illi fuissent exempla Concilij sub Pau-
lo iam habiti, vbi Gothiæ, Hiberniæ, aliarumque regionum Pri-
mates inter Archiepiscopos pro antiquitatis gradu confederant;
adhuc ille contendebat, non potuisse ab illis paucis inferri detri-
mentum vniuerso Primatum ordini, quibus non minus tribuenda
esset sedes superior meris Archiepiscopis, quàm tribuenda sit Pa-
triarchis. Quapropter, vt honor deferretur illi Præsuli, qui egre-
gium dederat specimen obedientiæ erga Pontificem, & studij erga
Concilium, sicuti narratum est, & in quo simul honorabatur re-
ligiosus Rex, ac religiosissimum regnum; Moronus iussu Pontifi-
cis studuit, nec sine fructu, persuadere Sebastiano Leccaueleæ, ex
eadem S. Dominici familia, Græco Naxi Archiepiscopo, cui soli
tunc lis intendebatur, vt Lusitano cederet: sed non æquè facilem
se præbuit postea Granatensis, qui affirmabat, solum Toletanum
esse Primatem Hispaniæ; eam controuersiam agitari ceptam Ho-
norij III. ætate, nondum fuisse vllâ decisione diremptam.

Pontifex initio^p in Bracarensem propendebat, referuato tamen^q
accuratiore causæ examine huiusmodi rerum peritis. Deinde habi-
to Consiliariorum cœtu^q significauit, valde ambiguam rem esse,
ac

^p Epistola Borromæi ad Legatos, 19. Nouembris 1561. ^q Epist. Borromæi ad Legatos, 29. Nouembris 1561.

ac nouæ trutinæ indigentem. Post hæc scriptum fuit, rem à Pontifice decisum iri in proximo conuentu, quem vulgo *Signaturam* dicunt; sed non ita validas ampliùs videri Lusitani rationes, vt antea visæ fuerant, quoniam ne in Lusitania quidem recipi Bracarenfis Primatum probabatur, ac subinde oportuit iteratas dilationes concedi Oratoribus vtriusque Regis, quorum vterque suum Præsulem tuebatur, temporisque spatium postulabat ad eorum ius comprobandum, cum essent magis solliciti, vt assolet in huiusmodi litibus, ne causâ caderent, quàm vt vincerent. Româ verò insinuatum est Legatis, vt interim iniicerentur moræ, & concordia studeretur. Nihil ab illis omissum in cohortando Lusitano, vt qualibet à se contestatione præmissâ federet in loco, quem tempus susceptæ tiaræ illi tribuebat ex vsu superiorum conuentuum: at ille se assensurum fuisse respondit, nisi iam ipse super eo scripsisset ad sui Regis Oratorem apud Pontificem, significans, præstolaturum se decisionem aut à Pontifice, aut ab ipso Concilio, vbi fuisset inceptum; interim verò haud grauatè se à publicis functionibus abfuturum. Ita peractum est, Granateni solemnibus Synodi festis in templo confidente: ad quod faciliùs se flexit Lusitanus; quoniam cum fuisset agitatum de collocanda illi sede supra Archiepiscopos tamquam Primati, si non Generali totius Hispaniæ, certè peculiari Lusitaniæ, rescivit ille, in arcanis narrationibus à reliquis suæ gentis Episcopis negari id quod pro ipso aliunde non probabatur, nimirum, eâ illum prærogatiuâ inter Lusitanos gaudere, eiusque iurisdictionem aut honorem vniquam obtinuisse. Denique ex Legatorum sententia iussit Pontifex per diploma rationem haberi de solâ tiaræ acceptæ antiquitate. Eo diplomate Bracarensi à Legatis ostenso, illum impulerunt ad hortandum suis litteris Oratorem vt acquiesceret, sicuti effectum est.

10 Legitur hoc diploma à Pontifice directum ad Legatos, appositis singulorum nominibus, inter quos Puteus absens nominabatur; & præter quinque reliquos sextus ipsis de nouo additus, sed qui post dies aliquot Tridentum accessit. Is fuit Marcus Siticus Altempsius, Pontificis sororis filius. Fuerat hic antea promotus nominatione Canonicorum ad insignem Constantiæ Sedem; quod in Religionis emolumentum accidebat in vrbe prænobili, & periculis obnoxia. Et sanè Pontifex induxit animum ad eum inter Synodi Legatos connumerandum, propterea quod hinc infirma Putei valetudo eius accessum insperabilem ostendebat; hinc tamen tunc in Altempso peritia & doctrina deessent; ea suppleri poterant dire-

Pars II.

Q999

ctione

1561.
Litteræ
Borromæi,
6. Decem-
bris 1561.

Litteræ
Borromæi,
10. 15. &
20. Decem-
bris 1561.

Signatum
est die po-
stremâ De-
cembris
1561. & Le-
gatis mis-
sum.

Ex litteris
Legatorum
ad Borro-
mæum, 8. 12.
15. 18. &
22. Ianuar.
1562.

24 Octo-
bris, vt in
Actis Sena-
tus.

20 No-
uembri, vt
in Actis Se-
natus, & lit-
teræ Borro-
mæi ad Man-
tuanum.

1561. ctione collegarum; at verò in reliquum, præter coniunctionem sanguinis cum Madruccio, præualida ad Germanos pertrahendos censebantur in eo patriæ communitas, suæque ibi familiæ atque Ecclesiæ amplitudo.

Iam verò Suavis adedò egregiam obtinet notitiam argumenti suæ narrationi propositi, vt affirmet, Simonettam & Altempsum electos ad legationem ambos vnà fuisse, ignorans electionem Simonettæ tot ante menses peractam, & simul cum Osij ac Seripandi electione, de qua vsque ad huiusce tempestatis euenta locutus non est.

Nec minùs hallucinatur, dum narrat, petitionem contentionemque Bracarentis Archiepiscopi ortam fuisse in primo generali conuentu (de quo postea fiet mentio) cùm ibi recitatum est diploma, quo iubebantur antiquiores Archiepiscopi præire Primatibus recentioribus. Enimuerò quòd id sibi persuaderet Suavis, opus fuit, vt ipse de industria oculos clauderet ad ea cuncta monumenta, quæ hac de re mentionem habent, quando in omnibus enarratur, contentionem excitatam sedatamque multò antea fuisse; adeoque in generali cœtu, quem diximus, nulla eius mentio habita est; quin huiusmodi diploma non causa litigij, sed effectus simul ac finis fuit. Hæc errata, quæ tam facillè deprehendi possunt, & de quibus, quippe nihil causæ fauentibus, nequitiam inculcare non possum, opinionem meam, quam supra indicavi, validius semper confirmant; hoc est, Suauem alienis oculis legisse monumenta, suasque narrationes conformasse ieiunis confusisque quibusdam commentariorum summis, quæ solùm vsui esse possunt volenti non de rebus primùm edoceri, sed earum reminisci, cùm ibi auctor, rerum notitiâ antea instructus, vnico obrutu breuiter relegat quidquid ipse multo studio in pauca contraxit. Secus enim tam illæ ruto vsui sunt rerum gestarum narratori, quàm paruula descripsi mundi mappula viatori, ne fallatur in viis.

2. Prima duo
19. Nouem-
bris 1561.
vt in Actis
Senatus.

2. 5. Decem-
bris 1561.

Tria Decreta per eos dies à Pio in Senatu edita²: Vnum, vt si¹² Sedes vacasset, noui Pontificis electio ad Collegium, non ad Concilium pertinere; perinde ac pariter in antegressis conuocationibus statutum fuerat. Alterum, Vt intelligeretur, non licere Pontifici (id quod aliqui Doctores ipsi tribuerant) successorem adiutorémve cum futura successione sibi deligere, etiam si Cardinales omnes assentirentur. Tertium², Ne ius suffragij haberent in Concilio nisi qui illic aderant, iuxta ac à Paulo III. sancitum fuerat. Quibus Decretis subtractio potestatis firmabatur simul ac leniebatur in subditis, non minori subtractione in Principe, quandoquidem

dem nec iniustus nec feuerus habetur in ferendo aduersus alios iudicio, qui aduersus seipsum simul iudicat. 1561.

C A P V T XIV.

Euenta Religionis in Gallia. Colloquium Poissiacum inter Catholicos & hæreticos. Res à Legato gesta. Intenta & agitata ab Antonio Nauarra Rege.

OMnium negligentissima ad Concilium adeundum videbatur ea natio, quæ opus ab eo accipiendæ, quâ feruaretur incolumis, erat egentissima, nimirum Gallica. Crescebat in ea per incommoda Religionis monstruosa deformitas^a. Præsertim acciderat, vt Odettus Cardinalis Castilioneus, Bellouacensis Episcopus, Præfecti maritimi frater, antefereus familiæ sanguinem quem venis claudebat, Christi sanguini quem veste monstrabat, hugonottus iam ferè palàm euassisset. Conuentum habuerat apud S. Germanum Regina trium regni Ordinum: & quoniam orta erat inter ipsam & Regem Nauarra de auctoritate contentio, timens altera, ne alter, quippe consanguineus & indigena, vinceret, fertur præsidium maritimi Præfecti, eiusque fratrum quæsiuisse, pollicita vicissim, se illis exercitium ipsorum sectæ indulguram. Magnus Cancellarius, domus Hospitalis dominus, præpotens administrator in Gallia, puero præsertim Rege, in rebus religionis hugonottorum factioni apertè fauerat: non tamen propterea statutum erat, vt propria nationis Synodus cogeretur, cum & hæretici & catholici, etsi diuersa ex causa, eam obturbare studuissent: catholici, quia non periculosa modò religioni videbatur, sed iniuriuosa Concilio Oecumenico, quod iam extabat: hæretici, quia potestati iudicandi æquè ac catholici aspirantes, satis intelligebant, eam sibi ab Episcopis Gallia in propria eius regni Synodo minimè concessum iri.

² Decretum itaque est, vt colloquium iniretur Poissiaci, in vrbe S. Germano proxima. Ibi adfuit Rex, paulò antè Rhemis à Lotharingo Cardinali, Archiepiscopo illius vrbis, coronatus, Regina, cunctique præcipui regni Proceres, quinque Cardinales vltra Legatum, quadraginta Episcopi, qui prius apud S. Germanum ad regni Ordinum Comiticia celebranda conuenerant, & varij vtriusque partis Theologi. Illustre sui specimen dedere inter catholicos Claudius Espenceus laicus Parisiensis, & Claudius Santes Canonicus Regularis, qui postmodum ad Concilium missus est, vterque Operibus editis clarus. Inter hæreticos duo præ ceteris celebrati,

Qqqq 2.

Theo-

^a Vide Spondanum, & ab eo citatos, an. 1561. à num. 12. vsque ad 23.

1561.

Theodorus Beza, & Petrus Martyr. Ex Gallicis Cardinalibus duo plurimum gloriæ sibi peperere in religionis studio, Turnonenſis, Purpurati Collegij Princeps, conſiliorum grauitate, & Lotharingus præter hanc etiam robore doctrinæ. Hi duo ſimul cum Guifio nequaquam conſenſerant nouo Ordinum decreto, ne Cardinales, quemadmodum ſemper antea conſueuerant, regij ſanguinis Principibus præirent, ambo cum fremitu & conuentu egreſſi. At verò Cardinales Caſtilioneus & Arminiacus ſe decreto ſubiecerant: & Borbonius, antehabita dignitati familiã, declarauerat, ſe præcedere Condæo Principi fratri, iam hæretico, & in cuius gratiam hæc Apoſtolicæ Senatui inferebantur incommoda, ætatis non dignitatis cauſã. Exitus colloquij fuit, qualis eſſe ſolet in huiusmodi certaminibus, quòd neutra partium alteri concedat, & vtraque poſteà quamdã victoriæ ſpeciem ſibi arroget.

Narrat Suauis, ab Hiſpano quodam e Societate Ieſu, Legati Theologo, contumelias in hæreticos fuiſſe coniectas, increpitamque arroganter Reginam, quòd ipſa iis agitandis articulis intereſſet, quorum examen non ad Principes laicos, ſed ad Pontificem Præſuleſque ſpectabat; id verò fuiſſe à Pontifice celebratum, collatumque cum veterum Sanctorum libertate. Habemus hinc Suauis vituperationem, hinc Pontificis commendationem. Par vtrique, niſi dedignetur Suauis, auctoritas tribuatur, & deciſionem committamus Gallicis ipſis ſcriptoribus, ſtudioſiſſimis propugnandi dignitatem poteſtatemque ſuorum Principum, ac præcipue Spondano, cetera nihil verito Romanos Pontifices reprehendere. Obſeruetur, quanto ille cum honore & de homine & de re geſta loquatur. Fuit is Didacus Lainius, ſummus Societatis Ieſu Moderator, de quo frequens à nobis habita mentio eſt in duabus præteritis Concilij conuocationibus, longeque frequenter habenda erit in tertia; adeoque nihil aliud in præſentia de illius dotibus attingam. Nec Ferrarienſis Legatus, qui ex ipſius Suauis narratione reuerenter admodum circumſpecteque cum Regina ſe geſſit, paſſus fuiſſet, aut impunè fuiſſet, Theologum ſuum coram ſe in eo publico theatro arrogantius quidquam proferre in maiestatem tam præceſſe Reginæ, ſicut eſt contrario gratum meritò ipſi fuit, vt ille fidenter ac neceſſariò Reginam admoneret obſequij ac reuerentiæ quã colendus eſt Deus. Et reuera tum admonitionem tolerauit Regina, tum etiam poſteà ab huiusmodi colloquiis abſtinuit; tamenſi detrimentum ab hoc vnico colloquio illatum adeò ingens fuit, vt eidem imputent ipſi Galli catholici licentiam, quam adepti ſunt hugonotti,

§ Vide Spondanum an-
no 1551.
num. 22.

notti, palàm superstitionem suam profitendi, cùm antea inter ca- 1561.
ueas eam occultarent.

4 Gualterius Nuntius ex his indiciis infelicissima quæque præci-
nebat, eratque politicis Gallis suspectus, quasi inuaderet in ipso-
rum sensa de Religionis negotio, eaque Hispanicis ministris patefa-
ceret, & eorum violentis conatibus eadem perturbaret: atque eò
Galli deuenerant, vt eius tabellarios retinerent; sibi inducentes in
animum, occultam aliquam rerum tractationem cum Philippo
Rege in litteris repertum iri. Is itaque non ampliùs illi ministerio
idoneus, quamuis vitio non suo, reuocatus est à Pio, suffectusque
ipsi Prosper Sanctacrucius, qui viuentè Iulio acceptus Gallis fuerat,
& tunc in Lusitania morabatur, vti supra ostensum est. Gualte-
rius, qui dum discederet, Pontificem de quibusdam rebus celeriter
edocendum censuit, iter maturare noluit, & ne suspiciones auge-
rentur in Gallis, hominem qui sibi à secretis erat, Romam sedulò
præmisit. Huic iniunxit, vt exponeret Pontifici pessimam rerum
conditionem, & imminetia discrimina tum Ecclesiæ tum Regi:
ad rebus consulendum sibi aliud non occurrere, nisi vt priùs certò
exploraretur, verène molesta essent Regi Catholico Gallix turba-
menta, an potiùs per artem regnandi placeret illi ex finitimæ siluæ
flammis cinerem elicere, quàm suus ager pinguesceret. Vbi antefere-
retur ab eo huic politicæ utilitati seu studium Diuinæ gloriæ, seu
charitas cognationis, seu prouidentia (propria Hispanorum dos)
iacturæ, quam propinquum illud incendium minitabatur, si Bel-
gium ex vno latere inuaderet, ex altero vltra Pyrenæos fauillas im-
mitteret, extimularetur ad suas admouendas vires, quò seditiosi re-
primerentur, & Carolus verè regnaret, liber ab eorum perfidia, qui
in regali ministerio traditâ sibi auctoritate abutebantur ad sua com-
moda promouenda, & Sceptrum ac Tiaram abiicienda: id si fieret,
posset educere Pontifex è vagina sacre potestatis arma vnâ cum
Philippi Regis copiis aduersus hugonottorum petulantiam; quæ
tantum animi Gallis catholicis adderent, tantumque hæreticis
detraherent, vt sicca fortassis & incruenta victoriam obtinerent.

5 Maiori utebatur dissimulatione Legatus, qui vt natus Princeps,
ita Principum negotia interiùs callens, satis intelligebat, quantum
per belli vocabula spes attollitur elatione fragoris, tantumdem eam
decipi exitus inanitate, quippe quæ rarè possunt in opus deduci, &
etiam deducta rarissimè profunt. Hoc sententiarum dissidium in-
ter Legatum & Nuntium, à mentibus, prout fieri solet, ad ani-
mos transgressum, priùs mutuam in consiliis communicandis fidu-
ciam

c In docu-
mentis à
Nuntio datis
Secretario ad
Pontificem
misso, signa-
tis 8 Octo-
bris 1561.
inter scriptu-
ras Burghes-
iorum.

1561.

d In epistola Legati ad summi A&O rem, è S. Germano, ultimo Decembris 1561.

ciam extinxerat, mox offensionem excitauerat. Quamobrem Ferrariensis ^d suspicatus est, studia Gualterij prius per litteras, deinde coram apud Pontificem sibi aduersari, tamen Borromæus sponte contrarium testificatus fuisset; imò, quandoquidem suspicio, verum more, dulci nutritur, Legatus eas testificationes interpretatus est (quippe excusationes non petitas) tamquam veræ offenz argumentum. Sed apertius aduersabantur Legato Hispani, ac potissimum Orator Vargas, quasi fauenti commodis Antonij Nauarræ apud Pontificem, eumque cohortanti ad suam operam impendendam, quò suaderetur Regi Catholico, vt Antonio redintegraret compensaretve regnum dotale; quod à Philippo eiusque ministris recusabatur, aientibus, ab Antonio Religionem mercimonio haberi, suamque animam Ecclesiæ venalem licitari, dum se catholicum futurum pollicebatur, si terrenum sibi pretium rependeretur. Quapropter nequaquam par esse, vt homini, qui nullam Deo fidem seruabat, nouæ ditionis fieret accessio; vtque consilium tam sacrilegum ipsi lucrosum euaderet, aliis illecebrosum ad imitandum. Quare Philippus Oratori Gallico, qui Nauarræ postulari fauebat, dicebatque, ab illo missum iri hominem ad eam rem ibi transigendam, responderat ^e: Cùm Antonius Christianus esset Princeps, primo loco consulendum ab eo esse Diuinæ gloriæ, quæ tunc valde premebatur, & valde poterat eius auctoritate releuari. His ab eo peractis, agi posse de humanis emolumentis; sed antequam id fieret, laborem aduenturi nuntij frustra futurum: quamquam non idcirco ab eius missione ille destitit.

e Dicitum fuit Granuellano à Commendano, vt in eius epistola ad Borromæum, 19. Octobris 1561.

f Epistola Amulij Romæ ad Scripandum Tridentum, 15. Octobris 1561.

Et sanè videbatur Pontifex eadem ac Philippus sentire ^f; cùm propterea recusaret suis commendationibus promouere legationem Carlij, Romam ab Antonio ad id missi, ac destinati postea (quod effectum est) in Hispaniam. Sed Ferrariensis aliâ trutinâ rem expensens, ratiocinabatur, parum sinceram Antonij Religionem ipsius dumtaxat animæ nocituram: at verò per professionem, quam ille haberet, siue catholici siue hæretici, præsertim dum ipse Galliam administraret, allatum iri fortasse incolumitatem aut exitum cunctis illis prouinciis, & magna ex parte populis Christianis, qui cum ipsis connectebantur. Si honestè pretio redimitur vita temporaria vnius amici, scelestâ grassatorum auaritiâ exaturatâ, quantò sanctius id effici ad comparandam sempiternam vitam tot centenis millibus hominum, tum in præsentia tum in posterum? Idcirco nitebatur omni studio Legatus eum sibi amicis intimisque reddere, iisdemque artibus utebatur cum vxore Ioanna,

Ioanna, cuius ingenium imperiosum ac ferox in viri debilitatem 1561. dominabatur.

7 Porro die quodam accidit, ut cum Legatus colloqueretur cum Gallia Nauarræque Reginis, Nauarræa diceret, se interfuisse concionibus cuiusdam ex nouis concionatoribus, quo non mediocriter oblectata fuerat, præsertim ob modestiam, ut qui ab omni in catholicos aculeo abstinerat; ac Legato pariter placiturum, si ab ipso audiretur: tum verò vehementissimis precibus id illa ab eo petiit, simulque Gallia Regina id ipsum nihilo segnus postulauit, asfirmans, publicam audiri querimoniam, quod nimia Pontificiorum austeritas in recentium sententiarum sectatores, esset in causa, cur illi obdurescerent: quodnam artis genus esse, sibi homines fugiendo conciliare? Anceps admodum hæsit Legatus. Hinc (quem admodum planè ipse scribit) nouerat, mortales ad opera dimentienda adhibere normam præcrassam, hoc est, non formam reputantes, quæ in ipsis operibus est finis interior, ab agente sibi propositus, quia illum non introspiciunt; sed solam materiam, quæ est ipsum opus exterius, quia illud ob oculos habent: adeoque præuidebat, complures facilius detestaturos tamquam profanum, tametsi suoapte ingenio prauum non esset, & ab religioso operantis animo religiosissimi formam ac naturam acciperet. Hinc satis callebat consuetas affectiones conditionis muliebris atque regalis, quarum altera in cupiditatibus ardentissima, altera in repulsis iracundissima; simulque intelligebat, quanti esset emolumentum vtriusque Reginae gratia, quarum potentia id temporis Gallia status nitebatur. Maluit denique id, quod salutem putabat, rumori anteferre, seque concionem auditurum spondit; pactus, ut pariter vtraque Regina interesset alteri, quam postea ipsius Theologus habiturus erat. Adfuit itaque concioni in priuata quadam aula; cauitque, ne vllò exteriori indicio communicaret præcedentibus concionantis precibus, quò ab illius religione abhorre videretur. Dicentis modestia Reginae testificationi respondit; sed virtus dicendi longè infra expectationem accidit: vnde Legatus læritia argumentum deduxit, cum inde compertum haberet, magistrorum causam nihil esse metuendum, nisi eorum tenuitati robur addidisset animi perturbatio, & vtilitatis cupiditas in discipulis. Elapso biduo Reginae vocatae sunt ad conuiuium à Legato; ac post prandium in quodam sacello viri Cœnobitæ concionem audiuerunt; quæ ut multò maiori nobilium auditorum, etiam ex hugonottis, frequentia habita est, ita præteritam æquauit modestia, & eloquentia.

g In epistola Legati ad Berronem, 14 Nouembrii 1561. & in volumine litterarum apud Spadam Cardin. & in altero penes me, quæ continent litteras reliquas Ferrariensis, quas producam

1561. tiâ ac doctrinâ multis partibus superauit, communiq̄ue plausu accepta est.

h 4. Nouembris, vt apparet ex eius epistola ad Pontificem, scripta eodem die.

h Ad Borromæum, 15. Nouembris 1561.

k Constat ex duabus litteris Legati ad suum Actorem, 10. & 18. Decembris 1561.

l Ex eisdem epistola ad suum Actorem, vii mo Decembris 1561.

m Epistola modo citata.

Miserat per eos dies Romam Legatus Nichettum Abbatem, sibi à secretis^h, qui Pontificem plene doceret de rerum conditionibus, & mandata magis certa ac libera reciperet: ad quæ perficienda duæ linguæ diurno compendio plus valent, quàm annuo circuitu duo calami. Sed præfagiens animo Ferrariensis criminationes, quas sibi erat excitura audita postmodum à se concio, tum id quod egerat, tum eius causam ad Borromæum accuratè perscripsit: & Sanctacrucius recens Nuntius, qui diuturnâ emollitus experientia, placidiora quàm Gualterius senia gerebat, scripsit, narratum sibi fuisse à Principibus virisⁱ, nihil magis profuisse ad leniendum inclinandumq̄ue animum Ioannæ Reginæ ad partem Catholicam, quàm exhibita humanitas in ea inuisenda, eiusq̄ue concionatore auscultando. Sed Pontifex^k, qui ad eum vsq̄ue diem Legatum defenderat, etiam in Purpuratorum Senatu multis accusationibus reiectis, eiq̄ue significarat, suauitatem sibi magis quàm seueritatem probari, tunc^l liberè palàm fecit Ferrariensis Procuratori, postremum illud factum sibi ægrè fuisse; dicens, Negotia Religionis tractanda non esse eadem normâ quâ politica: Galliam, vt ipse conspiciebat, adedò præcipitem agi, vt iam de ea desperaret. Proinde studium à se adhibendum esse potissimum, ne saltem clades ingrueret, quæ conscientiam suam apud Deum, & Apostolicam sedem apud homines labefactaret; eâ gratiâ opus esse seueritate, vbi etiam ex aliorum nequitia, temporumq̄ue calamitate, ea inutilis ad improborum emendationem præuideretur. At Legatus quò se purgaret, ac Pontificem de multis rerum capitibus certiores redderet, binas scripsit grauissimas epistolas; alteram, aliquanto fidentiore appetioremq̄ue, ad Actorem suum^m; alteram eodem die signatam, & suo scriptam chirographo, sed formulis remissioribus, ad Borromæum, quarum summam hîc referam, quippe idoneam ad edocendum lectorem de variis euentibus notatu dignis, quos hîc exponendos simul omnes seposui ad breuitatis claritatq̄ue compendium; quæ duo emolumenta rerum coniunctio secum affert.

Agebat in primis ille grates Pontifici, quòd ipsum liberè mouisset: addebat, vt verissimum erat, aliâ normâ esse tractandas res Religionis, aliâ res politicas; ita id à se etiam tum seruatum fuisse, nisi perspexisset in præsentia non modò alteris alteras esse permixtas, sed religionem merum esse colorem extimum, utilitatem verò politicam, esse soliditatem intimam. Idcirco se sibi persuasisse,

suasisse, optimum fore consilium, si benevolentem in omnes animum præ se ferret, & palam ipsis faceret, maximum commodum, etiam politicæ utilitatis, ex eo illis expectandum esse, quòd partibus Catholicòrum adhererent. A se quidem, cui præ manibus opus aderat, non videri res Religionis in Gallia ita collapsas, ut de iis esset desperandum; quo casu se minimè prætermitturum generosam illam agendi rationem, quæ Pontificem ac seipsum liberaret ab omni nota, siue conscientia siue existimatio spectaretur; sed vnicam planè viam ne res desperaretur, à lenitate aperiri: id vnum se cupisse à Deo sibi concessum iri, ut nimirum posset perspicere Pontifex, quòd res euasura fuisset, ubi eius Legatus oppositam agendi rationem adhibuisset. Verùm quando id oculorum acie non posset à Pontifice conspici, posse quidem certè conici ex fructuum experimento, quos in simili rerum conditione aliorum ministrorum asperitas pepererat: satis à se animaduersum iri temporis opportunitatem, quâ sibi illa agendi ratio esset usurpanda; ac tunc quidem eò maiori animi fiducia id se præstiturum, quòd clariùs eius antegressa comitas comprobaret, eò se adduci conscientiæ necessitate, non ingenij acerbitate: quæ persuasio efficit, ut seueritas & leniùs exasperet, & validiùs medeatur. Non absque sensu doloris à se cerni, solum habitos in pretio quosdam ministros, qui in eorum Principum, apud quos morabantur, offensionem incurrerant, haud expenso, quantaeorumdem Principum esset indignatio propter eiusmodi æstimationem, ab eiusmodi merito profectam. Peculiari aliquo experimento comperisse Pontificem, quo pacto huius generis ministris fructu vacua res cessisset; & alioqui cum ipse Pontifex semel ab Hispania Reuertam amouisset, quòd is videretur Hispanorum animis nimium indulgere, sed cognouisset, eundem postea, ob gratiam quam apud eos idem obtinebat, supra ceteros agendis rebus idoneum reddi, hominem denuò ab eo remissum in Hispaniam. Non esse spem omnem abiiciendam de infirmo corpore, eò quòd graui febris laboret, ubi adhuc viget robore, quemadmodum Gallia vigeat: se quidem eius sanitatem haud sibi polliceri, nisi post plures ac periculosos paroxysmos; sed simul confidere (nisi destitueretur curatione, eius ingenio consentaneâ) ab ea vim morbi superatum iri. Nec in eo sitam esse prudentiam, ut semper infaustissima præcinantur; quod si ita foret (scribebat ille) Nostradamus in suis horridis vaticiniis omnium prudentissimus esset habendus: nec valere ad eam infelicem præflagitionem confirmandam, quòd afferri posset, se nondum obtinuisse, ut ipse facultates suæ legationis exerceret,

1561. & Episcopos Galliarum nondum ad Concilium conuenisse; alterum siquidem nec Reginae matris, nec Regis Navarrae vitio, qui eas comprobarant, contigisse, sed solum Gallici Consilij repugnantia, semper in iurisdictionis capitibus difficilis, & tunc ex hominibus haeresi contaminatis magna ex parte conflati. Ceterum ex praestita sibi tum a Regina tum a Navarrae licentia, ut illis facultatibus uteretur, palam fieri, eos qui supremum regimen exercebant, auctoritatem Apostolicae Sedis venerari. Non cessare Legatum rem pariter urgere, non sui commodi gratia, sed quod huiusmodi facultates sibi essent vsui, ad plurimos per beneficia causa publicae conciliandos.

Hic vero adigi me sentio, ut a summa litterarum, quam professor, digrediar, ad detegendam non modicam errorum, nequitiarum, mendaciorum congeriem, quam offendi in Suaui historia. Narrauit ille: Cum Cancellarius Legati facultatibus subscribere recuset, ipsis eius loco subscripsisse Reginae viduam, Regem Navarrae, & praecipuos Galliarum magistratus: Cardinalem vero, ad hanc subscriptionem impetrandam, suo codicillo pepigisse, illis se nequaquam vsurum, atque a Pontifice remedia adhibitum in *causis abusibus & incommotis, quae in Sacerdotiorum collatione, ac diplomatum consecratione Romae committebantur, quibus ille rebus cumulatissime contentus fuit, intentus magis suae dignitati conseruanda, quam vere promouendis eius emolumentis, qui ipsum legarat.* Cuncta plane merum mendacium, apertissime reuictum a laudato volumine litterarum Ferrariensis. Ibi certiore ille facit^r Borromaeum, se tandem fuisse consecutum facultatum comprobationem, qua maximopere laetatur, exprobratque felicem rei exitum obrectatoribus suae praeteritae agendi rationis, & infauit vaticinationibus de futuro. Scripserat quidem antea, optari a se eam potestatem, qua ad promouendam causam uteretur, & tunc nullam huiusmodi codicilli sponsonis, que, quam Suaui appingit, mentionem habet: quae certe latere Pontificem nequisset, cum praesertim is animaduerteret, numquam exerceri a Legato eas facultates, quibus exercendis inhiare se scripserat ad commissae sibi causae emolumentum; & qua promissione comperta, plane ridicula euassent & laetitiae significatio & exprobrationis aculeus; nec solum illi dignitas non conseruata, sed dedecus adiectum fuisset. Praeterquam quod quo pacto ille scripto se obstringere potuisset, fore ut Pontifex obiectis abusibus remedium admoueret, quandoquidem ne rei quidem notitia, nedum eiusdem Pontificis mandatum praecesserat. Ac denique ubi id peractum fuisset,

n Litterae
10. & 17. Ianuarij, & altera in reditu Nichetti Abbatis.

fuiſſet, curaffetne vniquam Regina, quemadmodum curauit°, de-
ferendum ab Oratore ſuo ad Pontificem luculentiffimum obſe-
quij argumentum, quòd Legati facultates tum à Regio tum à com-
muni Conſilio fuiſſent admiſſæ, tametiſi turbarum motus oppoſita
quæque ſuaderent?

Pergit ſcribere: Legatum huiuſce rei gratiâ induci ſe paſſum
fuiſſe ad hortandum Pontificem, vt is Euchariſtiæ ſumptionem ſub
vtraque ſpecie Gallis indulgeret: ac poſtmodum adiicit, illum in-
ſinuafſe, ducenta capitum millia per eam conſeſſionem acquiri
poſſe; id ab Oratore Gallico efflagitatum, ad id Pontificem prin-
cipio ſe pronum oſtendiſſe, ſed poſteâ in Senatu die decimo De-
cembris contrariis rationibus à Patribus fuiſſe dimotum. Tot erra-
ta, quot dicta.

11 Decimo Decembris ne Senatus quidem habitus eſt. Episto-
la Legati cum hoc aliſque Regiæ poſtularis eadem ipſa eſt, quam re-
citandam ſuſcepimus, & in cuius tenore ea poſteâ narrabimus; hæc
poſtremo Decembris ſignata eſt, quo tempore facultatum com-
probatio nondum contigerat, ſicuti priùs vidimus. Ibi verò non
modò ille non hortatur, vt Communio ſub vtraque ſpecie conceda-
tur, ſed conqueritur de iis Gallis, qui Regiæ illam depinxerant
tamquam conſeſſionem conuenientem Pontifici; qui tam longè
abſuit vt ſe in id procliuem oſtenderet, quàm clarè in hac hiftoria
conſpici poterit, quo pacto ſemper ille flagrantibus Cæſaris precibus
apertè reſpondit, nolle ſe ne latum quidem vnguem progredi ea in
re, quam alia Concilia iam agitauerant, abſque nouo Concilio.
Tunc verò conqueſtus eſt cum Oratore Galliæ, quòd is aduerſus
quàm verum erat ſibi petitionem expoſuiſſet, tamquam concordia-
ter comprobata ab Episcopis, qui Poiſſiaco conuentui interfue-
rant, & vniuerſè ab Eccleſia Gallicana; de qua conditione Lega-
tus Pontifici ſignificauit, rem non ita eueniſſe, ſed errorem, in quem
lapſa fuerat Regina, in eo niti, quòd Lotharingus Cardinalis vnâ
cum compluribus Præſulum, cum Regiæ referret quæ in conuen-
tu ſtatuta fuerant, ſignificarat, huiuſmodi conſeſſionem Pontifi-
cis plurimum ſolati j allaturam fuiſſe innumeris probæ mentis ho-
minibus, plurimumque confirmaturam complura capita in eo re-
gno nutantia.

12 Iam verò cum iam meo muneri ſatiſfecerim in edocendo lecto-
re de ſuauiſſis erratis, ad proſequendam epistolâ, de qua diximus,
ſummam regredior. Pergebat Legatus oſtendere, neque pariter,
ad deſperandum de Gallia, vim ineſſe alteri argumento Romæ pro-
ducto,

1561.
o Extat in
inſtuctore
imprefſa in
libro Galli-
co, cui titu-
lus, *Inſtru-
tiones, litte-
ra, &c. ad
Synodum ſpe-
ctantia*, cita-
to, ac ſæpiùs
citando, ſi-
gnata 20. Ia-
nuarij 1561.
tradita Lan-
ſaco Oratori,
Romam pro-
ficiſcenti.

1561.

Epistola
Legati ad
Borromœum,
ex S. Germa-
no, 30. Ian-
nuarij 1561.

ducto, hoc est, nondum Episcopos ad Synodum accessisse, ipsum sane concursum ad Concilium, qui erat quasi tessera quâ Catholici ab hæreticis discernebantur, esse potissimum à Pontifice intendendum in illis Prouincijs, habendumque pro potissimo iudicio simul ac præsidio viuentis in eis Catholicæ Religionis, cum reliqua contingentes quasi conditiones censeferi possent. Gallorum autem cunctationem ex nimia Antistitum desidia nasci (quod etiam prius scripserat) non ex modica dominantium Religione. Etenim cum iam diu Regina sex Episcopis protectionem indixisset, nunquam eos passos esse à patriæ commoditatibus se diuelli. Displicere sibi officia ab Oratore Vargas impensa, ne Pontifex Nauarræ negotia complecteretur, ac per id confirmari persuasionem in quibusdam infixam, Hispanis cordi non esse Galliæ commoda; quandoquidem id reipsa erat in causâ, cur Galliæ mala insanabilia essent putanda. Legatum, quod ad suum agendi tenorem spectabat, prætolari reditum Nichetti Abbatis, & cum eo notitiam certam de voluntate Pontificis, cui se paratum esse suam agendi rationem exemplò conformare. Quod si etiam aptiorem ibi censeret Pontifex alium Legatum, gauisurum se quòd Pontifici obsequium & commodum vnde cumque proueniret; sed etiam sperare, per ipsos rerum euentus sibi abundanter repensum iri quidquid ipse gratiæ apud Pontificem & opinionis apud alios amisisset. Si hætenus quæ ipse egerat magnoperè non profuerant, duo perpenderentur: alterum, ea maxima damna, quæ accidere potuissent aliâ inità ratione, exemplo Britannia comprobata: alterum, quàm parum auxilij offendisset ipsius legatio, spectatis tum eo qui prouincias, ad quas missus fuerat, administrabat, tum iis qui custodes aderant Religionis, cuius tutela sibi committebatur. Quod ad primum caput atinebat, medico parum vsui esse salutarem paratam apud se medicinam, vbi eam recusat ægrotus, nec ad ipsam sumendam cogi potest: id tunc in Regina contingere, quæ ad reprimendos hugonotos cuncta subsidia recusabat vel à Pontifice vel aliunde oblata, quò apertè in hæreticos irrueret, quâ sexus imbecillitate, quâ impetij sui minuendi timore: non posse per vim eò ipsam compelli, quippe cui omnem opem Germaniæ Protestantes assidue offerebant; adeoque periculosum esse, ne sollicitationibus succumberet, vbi sentiret se nimium à Pontifice premi. Satis non esse ad hoc discriminosum futurum: sæpè perturbationem animi haud parere prudentiæ; & cum qui se à cane appetitum conspiciat, quò morsum declinet,

Historia
Concily
Trident.
pars II

1561
SIV

clinet, interdum in apertum exitium ruere: confidere tamen Legatum, Catharinam paulatim, & non coactam ab impetu, adhæsuras esse utilitatis gratiâ illi consilio, quod, solo Religionis studio suadente, tunc recusabat. Sed hoc esse beneficium, quod à futuro tempore sperari posset, non conditionem propitiam præsentis; nec se meliores in conditiones incidisse, si Ecclesiastici, Præsulesque Galli spectentur. Eorum multos Gubernatoribus dixisse, Concilium esse quamdam larvam, nec umquam nisi in pollicitationibus apparentibusque prospectum visum iri; par futurum fuisse, ut Pontifex indulgeret postulatis Reginæ, quibus hugonottis satisfaceret, & quorum syllabus Legati litteris eo die ad Borromæum mittebatur: eos haud vehementer obstitisse consilio, ut, tamquam de ritibus legis Ecclesiasticæ, & non diuinitus præceptis, relaxaretur obligatio sacris imaginibus utendi; tolleretur supplicatio, quâ Corpus Christi circumfertur; & concederetur Calicis usus laicis Eucharistiam sumentibus, quæ petitio erat potissima ex ibi recensitis.

1561.

13 Ita Legatus. Et hæc eius sensa in præcipuo negotio, de quo deliberandum erat, hoc est in beneuolenter habendo Rege Nauarræ, admotis & auribus & fauore ad ea quæ in ipsius rem postulabantur, Philippi Regis ac Pontificis simul iudicio comprobata sunt. Etenim reuersus id temporis ab Aula Hispanica Gallicæ Reginæ Aulicus, responsum retulit, Regem superiore seueritate mitigatâ, cognitoque apparatu noui conuentus, proximo Ianuario habendi, in quo hugonotti omnem moturi erant lapidem ad publica templa obtinenda, daturum magni pretij compensationem Antonio, dummodo ipse Catholicæ Religionis fauisset, eiusque incommoda propulsa: Pontifex quoque commendauerat nouo Nuntio Alexandro Criuello, magnæ prudentiæ viro, qui post militarem & coniugalem vitam Ecclesiasticæ militiæ nomen dederat, tutelam Antonij apud Philippum. Et sanè Antonius reipsâ sua vota fiduciamque præcipuè collocarat in Pontificis gratia, cuius auctoritate ut amissa fuerat Nauarra, perinde se recuperaturum eamdem sperabat, quique nullâ suâ iacturâ ex illius restitutione maximum percipisset emolumentum in mutuis Antonij studiis ad commodum Religionis, cuius ipse Principatum gerebat. Legatus animaduertens, id summoperè conducere ad felices sui negotij successus, incredibile est quàm assiduè & quàm ardentem in singulis litteris ad hoc patrocinium Pontificem stimulauerit. Et iam tum inescatus Antonius suauitate verborum, quæ ab Hispania sonabant, egit de vxoris missione ad dotalem ipsius ditionis principatum; eaque prof-

Ex epistola Legati ad Borromæum, 6. Ianuarij 1561.

Ex Legati ad Borromæum litteris, 27. Ianuarij 1561.

Epist. Legati ad Borromæum, è S. Germano, 17. Ianuarij 1561.

1561.

etiam, de interdicto, quo hæretica concio in Aula sua vetaretur. Et in conuentu postea coacto mirifice iuuuit, ne hugonotti sua postulata impetrarent. Quare tamen plerique ex publicis Consiliariis ad ea propenderent, fuere tamen reiecta, quoniam priuatum Consilium, cui Antonius præerat, aliter iudicauit. Proinde decretum est, vt hugonottis & templa iam extructa denegarentur, & ne sibi propria extruerent iidem prohiberentur; simulque cogerentur quæ ab Ecclesiis eripuerant restituere, concionibus dumtaxat dissimulatis, modò extra oppida haberentur, & absque vi ac tumultu; idque per tacitam tolerantiam, & vsque ad Concilij sanctiones.

Funestissima de hoc conuentu præfagierant Romæ quotquot in Legatum ob remissas rationes agendi vociferabantur: & quamquam ipse meliorem de illo spem constanter fecisset, tamen tantum anxietatis conceperat, vt habuerit in animo illic interesse tamquam Regis, vt reipsa erat, Consiliarius, sperans, suffragia sua suarum dotium pondere plurimorum robur habitura. Sed vituperatio, quam Romæ communiter patiebatur auditæ concionis causâ, ipsum cohibuit, tamen non parum solatij ille postmodum hausit ex narrationibus Nichetti Abbatis ad se reuersi. Hæc fuere, verum esse, ipsum ab Aula vniuersè damnari quâ parum religiosi animi, quâ nimis politici, quâ parum circumspecti, nimisque creduli; sed Pontificem ac Borromæum Cardinalem ipsius defensores fuisse. Hinc non modicè Legati animus recreatus, cum sibi viderentur reliqui omnes in ea causa priuatam personam gerere, accusatorum negotium haud satis callentium, & in his duobus tantummodò auctoritatem inesse legitimorum iudicum, qui causæ acta probe perspexerant.

* Litteræ Legati ad Borromæum, 17. Ianuarij 1561.

Prosperum conuentus exitum comitata est destinatio legationis ad Pontificem*, ad quam elegit Regina Lansaci dominum: cumque is eques esset ex Ordine S. Michaëlis, plurimumque æstimationis simul ac fidei obtineret, palàm inde fiebat, velle Reginam in obsequio Pontificis concordique cum eo voluntate persistere, aduersus eorum vaticinia, qui rebus diffisi, ratiq̃ue Reginam quasi deprauatam, & Galliam quasi deperditam, Legatum lacerauerant, quòd cum illis tamquam cum viuentibus corporibus ageret, & non potius eas reiceret tamquam cadauera iam corrupta; haud certe memores prouidæ legum iussionis, quâ plurium horarum mora præcipitur in humandis defunctis, ne quispiam, qui fortasse viuat, ad mortem trahatur, dum pro mortuo abiicitur.

CAPYT

Historia
Concilij
Tridentini
Part II

1561
SIV

1561.

1562.

Consilium inter Tridentinos Legatos de rebus primo loco proponendis. Apertio Concilij decreta, sed vsque ad decimum octauum Ianuarij dilata, & qua de causa. Studia Hispanorum, quò declararetur, ea Synodus esse continuatio, & non noua celebratio: quo pacto id compositum. Primus Cœtus generalis decimaquintâ Ianuarij: huiusmodi cœtuum ritus.

Quamquam ob adductam ab Estensi Legato causam, siue ob alias, Gallici Præfules deessent; ea tamen erat Tridenti frequentia, earumque nationum & Infularum, vt inchoari posset functio cum dignitate, vtque si protraheretur, aleret suspiciones ne illa speciosam quasi scenam ostentaret. Et quidem erat opinio, validiorem longinquis stimulum fore, vbi per aliorum antecessionem certi redderentur nequaquam se decipi, quam per expectationem nequaquam se despici. Illic itaque coeuntēs quatuor Præsidum cœperunt in opus deducere id quod priores duo Romæ proposuerant tamquam opportunum, quò inchoationem collegæ per id temporis anteuerterent, nimirum, deliberare de iis quæ mox in Concilio sancienda erant, & Romam eorum notitiam præmittere. In quo duo efficacius Borromæo commendarunt^a: alterum, vt res in arcano lateret, ne huiusmodi communicatio, si per infortunium manaret in vulgus, calumniarum illi fomitem suppeditaret: alterum, vt cum Pontifex articulum quempiam proponeret Cardinalibus vt de ea deliberarent, si qua fortè animaduersio Legatorum ipsi placeret, eamque Collegio vellet exponere, proponeret vt suam, quò illos ab inuidia & arrogantia nota subduceret, quasi auderent eos edocere, qui sapientiâ ipsis præcellebant.

^a Litteræ ad Borromæum, 28. Decembris 1562.

Porrò inter capita coram Pontifice stabilienda, primum in executione, & summum in momento videbatur, quanam argumenta essent à Legatis proponenda Concilio, quæ ab ipso statim agerentur. In epistola recitata, quæ Pontificis manu exarata à Simonetta^b perlata fuerat ad collegas, confirmatur iussio, sicuti vidimus, præterita Synodi prosequendæ, habitis pro iam firmatis eiusdem sanctionibus; qua de re iam vsque ab initio Pius certum fecerat scripto Philippum Regem. Sed quoniam illius quod prodest pluribus, & pluribus videtur noxium, oportet Principem auctorem esse, sed auctorem non apparere; id per eam industriam agendum erat;

^b Litteræ Legatorum ad Borromæum, 12. Ianuarij 1562.

vt

1561. vt in Pontificis onus non cederet, quò in primo theatri illius actu
 1562. hæreticos tum Germanos tum Gallos abalienasset à qualicumque
 cogitatione illuc accedendi. Quare ad huiusmodi odium quere-
 lamque vitandam, Legatis animus non erat, vt proponeretur ab
 ipsis^e continuatio eorum capitum Fidei, quæ ab anteacto conuentu
 non sancita supererant: id enim nouum fuisset indicium, quasi vel-
 lent vt quæ decreta iam fuerant, intacta persisterent. Initum prin-
 cipio inter ipsos consilium fuit, vt progredierentur in Indice in-
 choato prohibitorum librorum, scribendisque curarent à Pontifi-
 ce litteras cohortationis plenas, quò indicaretur id fieri Pontificiâ
 auctoritate. Sed postea ab eo consilio resilire, vtpote animaduerten-
 tes, vnâ cum auctoribus eorumdem hæreses obliquè damnatum
 iri, adeoque eo etiam pacto illarum sectatoribus occludi, vt ita di-
 cam, Concilij fores, dum illud aperiretur. Existimarunt igitur, si-
 gnificaueruntque Pontifici, satius esse, vt argumentorum electio Pa-
 trum arbitrio committeretur: certum siquidem erat, ab his deci-
 sionum continuationem electum iri. Atque ita quod intendebant
 potissimum obtenturi erant, simulque submoturi omnem quæ-
 rimoniam titulum de Pontifice, quippe qui illius rei iussor non esset,
 & edituri luculentum specimen libertatis impertitæ Concilio cum
 plausu nationum, & Patrum alacritate.

^d Constat ex
 epistola Le-
 gati ad Bor-
 romæum,
 4 Ianuarij
 1562.
^e Epist. Le-
 gatorum ad
 Borromæum,
 28. Decem-
 bris 1561.
^f 19. Decem-
 bris, ex Actis
 Senatus.

^g Ex duabus
 epistolis Le-
 gatorum ad
 Borromæum,
 8 & 15. Ia-
 nuarij 1562.

Antequam hisce litteris responsum esset, epistolam acceperat^d,
 quâ huiusmodi propositio in ipsorum iudicio reponeretur, nec mi-
 nus se flexerat Pontifex, vt eorum arbitrio concederet prorogatio-
 nem inceptiois per aliquot dies^e, decretæ prius ab ipso in Sena-
 tu^f ad sacrum Epiphaniæ diem. Etenim factâ illis spe, breui Ora-
 tores Cæsaris peruenturos, operæpretium duxerunt, si eâ breui mo-
 rà in fronte noui ædificij huiusmodi decoris incrementum merca-
 rentur. Fallitur proinde Suauis, vbi affirmat, Simonettam in ad-
 uentu suo nactum fuisse noua mandata, ne prius Concilium aperi-
 retur, quàm denuò id Pontifex significaret; ipsum autem illi moræ
 consensisse petente Cæsaris Oratore. Reuerà nec ea tunc mandata
 fuerant, nec prorogatio postea statuta mandato Pontificis, sed solo
 eius permisso habita est. Quin cum ipse postea Legatis iniunxisset^g,
 ne rem protraherent vltra diem decimum septimum Ianuarij,
 recenter à Paulo IV. dicatum Romanæ Cathedræ S. Petri, id ipsum
 illis arbitrarium redditum est. Verumtamen Legati noluerunt am-
 plius procrastinari, tametsi nondum Oratores accessissent, veriti
 ne cunctatio nimia videretur; & iam adierant supra centum Præsu-
 les, qui satis inchoationem nobilitarent. Monita quædam scripto
 singu-

Historia
 Concilij
 Tridentini
 Pars II

Paulo IV.
 1562
 1562

singulis Patribus præmisere Legati^b; Vt primum Concilij Tridentini Decretum custodiretur, de modestia & pietate in cunctis actionibus exhibenda: Vt in templa conuenientes silentium seruarent, adeò vt Cærimoniarum Magistri ea quæ sui essent muneris absque strepitu peragerent, & quoad fieri posset, per nutus potius quam per verba: Vt Præsules à nimia epularum lautitia abtinerent, & sobriâ parcâque mensâ vterentur, Scripturæ lectionibus conditâ, instar Agapes, ab antiquis Synodis permissâ; recolentes memoriâ, à Redemptore in fine Cœnæ institutam Eucharistiam fuisse, vt ostenderet, Christianorum cœnas ita temperatas habendas esse, vt ipsi postea ad celebranda Sacramenta idonei reperiantur.

4 Hic fuit postremus ad aperiendam Synodum apparatus. Sed antequam id perficeretur, molesta remora interiecta est ab Archiepiscopo Granatenfi. Is in primis Simonettæ significauit, se inaudiuisse, velle Præsides ambiguis vti vocibus, vnde discerni non posset, cum res primò proponeretur, an noua hæc Synodus esset, an antiquæ continuatio; idcirco, ne ipse improuisò caperetur, palàm à se fieri, dubiam hac in re sententiam diplomatis, in causa fuisse vt ab Hispania perdifficulter ac tardius Episcopi mitterentur, & in Regio Consilio fuisse à compluribus repugnatum, quamquam per literas Regi declararet Pontifex, velle se Synodum Synodi antea actæ continuationem esse. Adhæsisse se in Consilio Pontificis voto, confisum, promissis rem illicò responsuram: proinde si principio hic articulus dilucidè non liqueret, nec se nec reliquos Hispanos quieto animo posse persistere. Respondit Simonetta: Voluntatem Pontificis constantem perdurare; sed quemadmodum Diploma eam loquendi rationem vsurpauerat ne deerrantes alienarentur, atque vt Cæsari satisficeret, cuius quoque satisfactionem Rex Catholicus fratris filius postulabat; ita tolerandum ab ipsis esse, vt generalis pariter vocum significatio seruaretur duos adhuc menses, vel vt minus per primam integram Sessionem, ne Patrum austeritati exprobrari posset, quòd ob intempestiuum vnus vocis vsu, prouinciarum sanitas & utilitas Synodi pessum irent. Visus est quieuisse Guerrerus: sed paucis post diebus cum eodem postulato omnes quatuor Legatos adiit coram Madruccio, & efficaciori modo illud postea separatim Simonettæ ac Seripando iterauit: Quæ ad Deum spectant, clara in luce peragenda esse; à vocum ambiguitate fictionis suspicionem ingenerari: cum ipse suaserat in Hispania, vt ad Synodum pergeretur, in os sibi à multis obiectum fuisse: *Quid si Tridenti comperies, continuationem præteritæ Synodi non intendi, vni' pergere*

Pars II.

SSS

confe-

1562.

^b Litteræ Archiepiscopi Iadrensis, 17. Ianuarij 1562. & monitorum exemplar, missum Romanam ad Paulum Filionardum.

1562. *confestim rediturus?* Ab opposita Cæsaris petitione non tolli, sed augeri necessitatem apertæ declarationis: etenim cum altera Hispanis innotuisset, vnde umbris animi offundebantur, altera iis abstergendis opus esse: tunc magis oportere formulis vti, quæ rectam sententiam euidenter significant, cum alioqui de distorta potest esse suspicio. Breuiter, id si committeretur, nec se nec alios nationis suæ retineri posse, quominus conuenientes contestationes haberent. Responsio iterata est: Si pia de causa ea declaratio in Diplomate fuerat omissa, in gratiam tam benemerentis Cæsaris, & quò hæretici conciliarentur, ad quos Pontificis charitas sese inclinauerat tot Nuntiorum missione, ex eodem respectu confici, opportunum esse, eà declaratione dies aliquot supersedere. Quidnam Gallos dicturos, qui breuè adituri erant, vbi noscerent, in articulo tantè momenti, adeoque ab ipsis oppugnato, se breuè interiectà morè nequaquam auditos? Si Guerrerus vellet nationis nomine contestari, mandatum ad id ab ipso producendum esse: si proprio nomine debitam à Synodo responsionem sibi præstolaretur, nec à Legatis existimari, cunctos Hispanos Præsules in ipsius sententiam ituros.

Statuerant inter se Legati conuocare nihilominus generalem cœtum, & ibi si Granatenlis contestaretur, causam committere alteri confessui postridie habendo, in quo proculdubio petitio & contestatio fuissent repulsam passuræ. Sed nimis ægrè ferebant, iniuria Synodi factura fuisse & famæ & felicitatis iacturam per contestationes, & fortasse per secessum quasi vnus integræ nationis. Studuerunt idcirco crudos illos humores concoquere solertiâ quorundam Italicorum Præsulum, quierant Hispaniensibus intimi, simulque vnus ex Hispanis, Romæ & concordix summo perè studiosi, qui fuit Antonius Augustinus, alibi à nobis laudatus, prius Romanæ Rotæ Duodecemuir, & tunc Verdensis Episcopus. Horum operâ pridie vesperi denunciati conuentus, Granatenlis, aliique duo ex Hispanis Seripandum adierunt, & vniuersæ nationis suæ nomine significarunt, se consensuros, sed quatuor positis conditionibus: Vt in aperienda Synodo nullum proferretur verbum continuationi contrarium; Vt Synodus secundum Diplomatis tenorem aperiretur; Vt continuaretur, cum primum opportunitas obueniret; Vt in fine Pontifex confirmaret cuncta Synodi Tridentini Acta tum iam habita, tum habenda.

Seripandus nolens aut sibi promissionem absque collegis arrogare, aut ostensâ dubitatione umbras augere, præsentemque animi propa-

Epist. Legatorum ad Borromæum, 15 Ianuarij 1562.

propensionem peruertere, certos Hispanos reddidit, inter ipsos ac Legatos ad eam vsque diem nullum de re, sed solùm de modo delictum fuisse; allocuturum se collegas, ac die postero responsa ipsis grata, vti sperabat, redditurum.

Quocirca Idibus Ianuariis, cum in Aula Præsules conuenissent, præstoque essent ad destinatum confessum habendum, acciti sunt Hispani ad Præfidum conclaue, non solùm quòd per eam honoris significationem mulcerentur, sed quòd perniciosus rumor extingueretur, qui eos tamquam membra iam à corpore seiuncta vulgabat. Scripandus ipse disseruit: questus est de agendi modo ab illis adhibito, tamquam exempli nocentis externis, quibus innotesceret: spondit cunctas quatuor conditiones expletum iri; & insuper offensa ipsis est eadem epistola, quam ad collegas Simonetta detulerat, vbi ipsi Pontificis characteres eius voluntatem, illorum Præsulum voto consonam, oculis patefaciebant.

7 Granatensis, beneficio impetrationis expectatione maioris cumulat, id quod egerat excusauit, enarrans, litteris regiis, per quas missus fuerat, imponi sibi vt ad Synodi continuationem iret: non tamen illas protulit, quamuis affirmaret, eas à se in sinu seruari. Præsides tum ad confidenatim præ se ferendam, tum ad colligendam eorum concordiam, formam Decreti, ad imminentem Sessionem parati, cum ipsis communicarunt, à quibus libenti animo comprobata est, proposita dumtaxat tenui alicuius voculæ mutatione*, potius ad ostentationem subtilitatis & attentionis, quàm quòd ad rei necessitatem facere censerent. Quæ animi fidentia, à Legatis aliam ob causam exhibita Hispanis Episcopis, fortis postea veluti clypeus ipsis euasit in diuturna validaque pugna cum iisdem, tunc minime præcogitata, nec nisi cum exitu Concilij in exitum deducta, sicuti in loco palàm fiet. Vsq̄ adeò semper potis est casus, etiam vbi summum prudentiæ adhibetur; quin etiam vsque adeò prouidæ mentis est, vt opportunitate aliena iudicia sibi conciliandi, quo tempore flexilia sunt, seu ad eorum postea possessionem firmiter retinendam, seu ad opponendam futuræ ipsorum repugnantia validdissimam auctoritatem, quæ cuiquam obiici possit, hoc est suam.

* Epist. Scripandi ad Amulium, infra producenda.

8 Dum huiusmodi contentiohem narrat Suauis, quantum narrat, tantum deerrat. Dicit, eam contigisse in primo cœtu generali; Hispanorum postulatis obstitisse Commendonum Zacynthinum Episcopum, vt qui, cum in Germania fuisset Nuntius, omnium optimè contrariam Cæsaris voluntatem callebat: ibi postea fuisse compositas voces de articulo exagitato, ac postea nauatam operam ad Decretum

1562.

cretum dictandum, Enimuerò ex Actis, & ex litteris Legatorum, oppositum in singulis animaduertitur; nimirum, controuersiam extitisse ac desisse antequam cœtus haberetur; Zacynthinum ne Tridenti quidem id temporis adfuisse, vt constat ex Episcoporum catalogo, qui primæ illi Sessioni interfuere, triduo post eum cœtum celebratæ; quinimò adeò non potuit haberi à Commendone sermo in eo conuentu, Idibus Ianuariis celebrato, vt ipse Tridentum non peruenerit è Germania, vbi Nuntium egerat, nisi tertio Martij¹, nec ante diem septimum eiusdem mensis publicè verba fecerit, iis quæ ipse in sua legatione egerat expositis^m. Denique Decretum non post sed ante conuentum dictatum est, & etiam ante concordiam cum Hispanis, quod illis ostensum fuit ad argumentum fiduciæ, dum componebatur concordia, & antequam haberetur confessus.

¹ Epist. Episcopi Mutinensis ad Moronum, 5. Martij 1562.
^m Litteræ Commendoni ad Borromæum, 8. Martij 1562.

^m Acta Paleotti, & epistola Archiepiscopi Iadicentis.

Post eam concordiam confestim conuocatus est cœtus in Aula ædium vbi primus Legatorum degebat, in quo duæ supra centum Tiaræ præter Purpuratos Patres conuenerunt. Ingratum non erit, semel hîc rei ordinem ritusque cognoscere. Supra reliquos considebant^m Legati, in sedibus ex villosò serico in medio theatro collocatis, supra podium modicè eminentis, ac prope illos assidebat Marduccius: ad eorum dexteram, sed in humilioribus subsellis, locus dabatur, cum interueniebant, Oratoribus Ecclesiasticis laicorum Principum; ad sinistram eorumdem laicis Oratoribus. Cum Procuratores aderant Ecclesiasticorum, profanas ditiones obtinentium, seu Cleri alicuius Prouinciæ, si huiusmodi Procuratores essent Præfules, secundum Præfulum ordinem considebant, haud habitâ muneris ratione. Inter Præfules, quibus scamna parabantur, antecedeabant Patriarchæ, post illos Archiepiscopi, tum Episcopi, pro antiquitate: subsequiebantur Abbates Intulati; post quos Regularium Ordinum summi Præsides, qui postremi erant inter suffragatores.

Quo in loco, quoniam alibi Suauis, sicut obseruabimus, Didacum Lainium, Societatis Iesu supremum Moderatorem, quasi superbum & contentiosum calumniatur, illic mihi repositâ per certiora argumenta confutatione, satis sit, in transitu ea planè verba producere quæ à Paleotto Cardinali in sua narratione conscripta sunt. *Didacus Lainius, Iesuitarum Præses Generalis, doctrinâ ac pietate spectabilis, dum ambigebatur de loco ipsi tribuendo: aut inter Regulares aut inter alios, maluit modeste ac prudenter extra ordinem, ac seorsim ab aliis collocari omnium infimus, quàm seu publicè seu priuatim quidquam de loco contendere.* Post

11 Post Ordinum Regularium Præsides, Romanæ Rotæ Duodecemuir sedebat, qui absque iure suffragij interdum à Legatis consultus, quid sentiret promebat, ac sententias notare consueuerat, quod non minus cuique liberum erat. Succedebant Aduocati Vaticanæ Consistorij, Promotor Concilij, & si quis supererat, cui extra ordinem interueniendi facultas à Pontifice data fuisset, qualis concessa fuit Abbati Lusitano & in sui Regis & in suorum promeritorum gratiam; omnium verò postremum gradum tenebant Ecclesiasticorum Procuratores, nisi digniori ad interueniendum titulo cohonestarentur.

12 Consideratis itaque hoc ordine congregatis, Mantuanus Præsidentum primus consuetam S. Spiritus precationem recitauit, vnà verò graui breuique oratione congratulatus est, quòd tempus à Pontifice tam exoptatum aduenisset ad eam Ecclesiæ opem ferendam. Causas retulit cur Pontifex Synodum conuocasset, eiusque postea inchoationem distulisset: Patres cohortatus est ad opem Diuinam sibi impetrandam precibus ac ieiuniis; & à Massarello recitari iussit ordinem in supplicationibus ceterisque solemnibus Sessionum ritibus seruandum, ac duo Decreta Sessioni proximæ parata.

13 Primum erat huiusmodi: *Placétne vobis, ad laudem & gloriam Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ad incrementum & exaltationem Fidei & Religionis Christianæ, Sacrum, Oecumenicum, & generale Concilium Tridentinum, in Spiritu Sancto legitime congregatum, ab hodierno die, qui est XVIII. mensis Ianuarij anni à Natiuitate Domini M. D. LXII. Cathedra Romana beati Petri Apostolorum Principis consecrato, sublatà quacumque suspensione, iuxta formam & tenorem litterarum sanctissimi Domini nostri Pij IV. Pont. Max. celebrari, & in eo ea, debito seruato ordine, tractari, quæ, proponentibus Legatis ac Præsidentibus, ad horum temporum leuandas calamitates, sedandas de Religione controuersias, coercendas linguas dolosas, deprauatorum morum abusus corrigendos, Ecclesiæ veram atque Christianam pacem conciliandam, apta & idonea ipsi sanctæ Synodo videbuntur?*

14 In secundo Decreto secunda Sessio præscribatur die vigesimo sexto Februarij, qui incidebat in quintam feriam post secundum solemnem ieiunij diem Dominicum. Madruccius, cui prima in suffragando vox erat, Pontificem, eiusque vigilantiam pluribus commendauit. Cuncti primum Decretum comprobarunt: in secundo vnus aut alter quasiuere, quibus de rebus interim agendum esset; ac summo Legatorum respondente, de iis sermonem in aliis cæcibus habitum iri, cuncti pariter consensere. Postremò lectum

1562.
 o Acta arcis
 Æliæ.
 p Per Diplo-
 ma 14. Fe-
 bruarij 1562.

est Pontificium Diploma de Primatibus, & quædam Præsidum declaratio, quæ postea °, cum per se minus valida videretur ad seruanda illæsa cuiuscumque iura, à Pio confirmata est P; quòd non idèd mens ipsi erat vllum inferre detrimentum Primatum Privilegijs, sed ea omnino illibata relinquere; cui Bracarentis assensus est per debitas priusque compositas contestationes, non quidem præsens (quippe morbo præpeditus) sed per Ioannem Xuarium Episcopum Conimbricensem, illius in eò actu Procuratorem. Ita vere affirmari potuit, in ea prima celebritate simul nihil effectum, simul partem operis maximam; quemadmodum maxima pars est dramatis ipsa siparij diductio.

C A P V T XVI.

Noua cum Hispanis concertatio super iis primi Decreti verbis, Proponentibus Legatis. Prima, seu decimasextima Sessio. Sessionum ritus tum proprij tum communes; ibique aduersus producta verba quorundam repugnantia.

GVerrerus, qui inter Hispanos vti gradu & Theologicâ doctrinâ, ita pariter auctoritate præcallebat, dum animo reuoluerat^a verba primi Decreti, *Proponentibus Legatis*, argumentum desumpsit nouæ concertationis, quam nuper prænuntiauerat, & cœpit obstrepere. Præsides re compertâ, Massarellum, qui à secretis erat, ad eum pacandum miserunt, reuocandumque ipsi in memoriam id quod actum fuerat, nimirum, Decretum illud ad verbum & priuatim à Legatis ostensum fuisse, ac iterum postea ab eodem auditum in generali conuentu, & utrâque vice ab ipso comprobatum. Sed nihil his ille commotus respondit: Angelorum, non hominum esse conditionem, per primam intelligentiam obiecta perfectè comprehendere: sibi, sic ex improviso tenorem Decreti auscultanti, non occurrisse incommodum, vti postea eundem excogitanti, eas voces esse nouas & inusitatas in Synodis superioribus, aptas ad præbendum argumentum hæreticis confirmandæ criminationis, quasi Concilium non esset liberum, atque ad eos peruicaciùs retinendos, ne illuc adirent, causantes, vocem ipsis interdiktum iri non ad iudicandum modò, vti postulabant, sed etiam ad loquendum. Ad hæc Massarellus, non eas ibi voces fuisse appositas animo sui cuiquam iuris abrogandi: si res esset integra, potuisset quidem de Decreto variando agi; sed cum illud propositum

^a In Actis
 Palcotti.

comprobatumque à generali conuentu fuisset, ampliùs non lice-
re ipsum mutare, nisi maior suffragantium pars id in Sessione po-
stularet.

2 Sed Granatensis, repugnantia tenax, ad Seripandum perrexit,
ut inceptum virgeret^b. Is respondit; Videri opiniones Guerreri in-
ter se pugnare, quando ille in eam particulam offendebat, potissi-
mum, vident dixerat, ne retraheret hæreticos à Concilio, in quo
fas ipsi non esset proponere; & simul tam vehementer efflagitabat,
ut ea Synodus præterita continuatio declararetur, cunctis Decretis
superioribus confirmatis. Quod idem foret, ac hæreticos, quippe
iam diserte damnatos, à Synodi limine arcere; at verò tributà Le-
gatis proponendi potestate non auferri Synodo potestatem iudican-
di, adeoque damnandi absolue cuiuscumque, prout censuis-
set; ac proinde non redigi hæreticos in eam desperationem, in
quam ob expetitam à Granatensi declarationem incidissent. De-
nique cum hic nulli cederet adductæ rationi, obtulit suam operam
Legatus, quâ rursus ante Sessionem partes vniuersi conuenirent,
ibique denuò de negotio deliberarent; quod tamen à Guerrero re-
iectum est, siue ad euitandam in primo sui operis orsu inuidiam ex-
citare ab ipso tam insignis commotionis, siue quòd spes ipsi non es-
set ad exitum perueniendi cum dignitate & cum fructu. Verum ex-
perimento compertum est, duos hosce nodos ab eo interiectos,
duosque præterea, quos idem subinde innexuit, fuisse penè quid-
quid ardui ac negotiosi ea diuturna ac memorabilis actio passa est.

3 Illuxit præscriptus Sessioni dies, & manè ad auroram omnes
conuenerunt ad Templum S. Petri, cui dies ille festus erat. Hic,
pro suo cuiusque gradu singulis ornatu suo indutis, cœpta supplica-
tio est ad Ædem maximam. Omnium primi incedebant Canonici,
sacra Lipsana gestantes; post illos Abbates; succedebant Episco-
pi, Archiepiscopi, & Patriarchæ; quòd si tunc interfuissent Orato-
res Ecclesiastici, eos continenter fuissent subsecuti: agmen Cardi-
nalibus antecedens eo die claudebat Mantuæ Dux, qui celebritatis
spectator accesserat, post illum, quippe dignitate præcellentes, ibant
Madruccius & Legati, non alio inter eos discrimine, nisi quod
Madruccius tiaram albo serico, hi verò aureo textili contectam ge-
rebant. Proximè post ipsos locus erat Oratoribus laicis, tum Ge-
neralibus religiosorum Ordinum Præfectis, Romanæ Rotæ Duo-
decemuiro, Aduocato, Promotori, Magistratibus Ciuitatis, ac
multis nobilibus. Hæc supplicationis pompa primâ vice fuit adhi-
bita ad illustrius Synodum inaugurandam; in subsecutis Sessioni-
bus

1562.

^b Litteræ Se-
ripandi ad
Amulium,
8. Ianuar. &
28. Februarij
1562.

^c Acta Pa-
leotti, &
Diarium Ma-
gistri carti-
moniarum,
18. Ianuarij
1562.

1562.

In Diario
Seruantij.

bus ad templum maximum recta itum est. Ibi postea sedendi ordo seruatus, qui cœtuum ordini respondebat. Legatorum princeps eo die sacrificium decantauit, quod ipsi primum solemne fuit, cum paulò antè in ea vrbe Sacerdotis & Episcopi Ordines suscepisset. In reliquis postea Sessionibus varij Antistites sacris operati sunt. Habebatur latina concio, quæ Legatorum arbitratu alicui Patrum demandabatur; & eo die perfunctus eà est Gaspar à Fosso, ex Ordine Minimorum, Rhegiensis Archiepiscopus: post hæc varix preces habitæ ex Rituali; quibus absolutis (vbi contingeret) Oratores Principum solemniter admittebantur; legebantur tradita ipsi mandata; res ab iis propositæ audiebantur; ac reddebantur responsa vrbauitatis quidem, non item negotij; cui lux plurima nunquam congruit.

Postmodum eo die Massarellus è suggestu recitauit Diploma Pontificis, quo Synodus conuocabatur, & litteræ quibus destinabantur Legati. Tum Archiepiscopus qui concionatus fuerat, e voce illud egit quod pro munere spectabat ad Antistitem sacrificantem, cum gradum inferioris Præsulis habebat, nimirum, prouolutus in genua ante Legatos, ab ipsorum manibus paginam accepit, in qua sancita iam Decreta continebantur, eaque postea è suggestu elatâ voce recitauit, adiecitque: *Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini, & amplissimi Patres, placente vobis hæc omnia?* & respondentibus Cardinalibus, *Placent*, qui à secretis erat, cum scribis Concilij singulorum sententias colligebat, seu voce seu scripto datas, prout ipsi mallent. Idem illicò eas ad Legatos referebat, qui vel altâ voce pronuntiabant, *Decretum comprobatum est ab omnibus, nemo discrepante: agenda sunt Deo grates:* aut vbi sententiarum esset varietas, dicebant: *Decretum est ab omnibus comprobatum, aliquibus exceptis, qui aliquam mutationem vellent.* Statim verò qui à secretis erat legebat elatâ voce sententias Patrum discordantium, vbi scripto reddite non fuissent; quod interdum fiebat ad speciem discordiæ minuendam. Legebantur subinde schedulæ ab ægrotantibus missæ, dummodò hi Decreti illius examini interfuissent: dein ad alterum Decretum gradus fiebat, ita tamen vt vnicum ea quæ Fide credenda essent complecteretur, & vnicum item ea quæ ad disciplinam spectabant. Postremò Promotor absentium contumaciam accusabat, iubebatque scribas omnes præsentis, quæ peracta fuerant, in tabulas publicas referre. Hymnus in Dei laudem canebatur, & impertitâ Legatorum benedictione dimittebatur conuentus.

Huiusmodi erat vniuersalis Sessionum ritus. In hac verò prima
ita

ita res habuit: Primo Decreto recitato singuli absolute dixerunt, *Placet, exceptis iis qui sequuntur: Granatensis schedam dedit in hanc sententiam: Ea verba, Proponentibus Legatis & Præsidentibus, mihi non placent, utpote noua & non necessaria, nec opportuna, præsertim his temporibus. Idcirco peto, ut Concilij scriba meam hanc sententiam referat in Acta simul cum Decreto, & authenticas mihi tabulas tradat.* Franciscus Blancus, Episcopus Auriensis, schedulam protulit a duersus eadem Decreti verba, & tamquam insolita, & tamquam sonantia restrictionem indecoram Conciliis Oecumenicis, & tamquam non posita in Diplomate, cui aperiendæ Synodi Decretum erat conformandum. Andreas à Cuesta, & Antonius Corromerus, Legionensis alter, alter Almeriensis Episcopus, dixerunt, *Sibi placere Decretum, modo Legati id proponerent, quod Concilio visum esset dignum ut proponeretur.* Dein vniuersè comprobatum fuit alterum Decretum, quo futura Sessio die 26. Februarij indicebatur.

1562.

6 Huic solemnī functioni interfuere, præter Cardinales & Mantuanum Ducem, centum & sex Episcopi, quatuor Abbates mitrati, quatuor summi Regularium Præpositi. Defuerunt Oratores Principum: qui enim ex illis prior accessit, Tridentum peruenit eâ planè horâ, quâ in Æde maxima Patres aderant. Hic fuit Georgius Drafcouizius, ex Croatia, Quinque Ecclesiarum Episcopus, filius sororis^f interfecti Georgij Cardinalis Martinusij, de quo alibi dictum est, Orator Cæsaris, quatenus Hungariæ Regis. Videtur tam sublimium dramatum scena nondum suum iubar & maiestatem obtinere, donec in eam prodeat qui regiam personam agat:

^e Litteræ Legatorum ad Borromæum, 19. Ianuar. 1562. & Acta, quamuis aliqui numerum cum aliqua varietate recensent. ^f Epistola Archiepiscopi Iadrensis, 12. Februarij 1562.

C A P V T XVII.

Suauis mendacia de memorata Sessione.

Huius Sessionis imaginem expingit Suauis consuetis sibi mendaciis maculosam. Narrat, Legatos post cœtum generalem dedisse operam Decreto formando: sed cum animaduertent ex priuatis colloquiis, Episcopos re ipsa omnino animum adiecisse ad ampliandam iurisdictionem suam, & ad Pontificiam minuendam, studuisse per eam artem illud concipere, ut hinc libertas proponendi Patribus adimeretur, hinc ratione tam occultâ id ipsum fieret, ut vix intelligi posset; ac propterea post plurimum studij ea verba posuisse, *Proponentibus Legatis.* Immanis enim uerò falsitas! Sicuti diximus ex litterarum Actorumque testimonio, non modò Decretum iam disertè formatum cum verbis memoratis per-

Pars II.

T t t

lectum

1562. lectum fuit ante triduum in publico conuentu, sed prius etiam priuatim ostensum fuerat Granatenſi, cuiusque focis, quod ab ipsis ex-penderetur. Præterea, tametsi & ipse Granatenſis & reliqui tunc illud concorditer comprobassent, obstacula tamen ab eo postmo-dum obiecta sunt, & ante Sessionem euulgata; adeoque potuit à sin-gulis ea de illis haberi ratio, quæ cuique videretur, antequam sen-tentias pronuntiarent.

^a Vide li-brum 8. cap. 4. & li-brum 9. cap. 7.

Nec tunc primùm Legati eam sibi prærogatiuam tribuebant, ut ipsi solùm proponerent: sed Montanus Cardinalis eandem pro-fessus fuerat, & constanter sustinuerat a Paulo III. sedente: cumque id ipsum illi obiiceretur, hoc pacto videlicet reliquorum linguas li-gatum iri, qui rem aliquam agnoscerent propositionis indigam, & a Legatis neglectam; ipse responderat, Cuiusque sic exultimari licere illud exponere per opportunitatem suæ proferendæ senten-tiæ de alio argumento. Ea verò forma libertatis postea experimen-to patuerat non commentitium quid, aut animo tantùm cogitabile, quod ad opus deduci non posset; sed seruata semper fuit in Con-cilio, in quo, quoties & quo tempore illud perstitit, visum est licere cui libet expromere quid sentiret, etiam in Legatos & in Pontifi-cem; nullo iis, qui sententiam erant dicturi, iniecto fræno, per exem-plum illius surdæ pœnæ vel ultionis, iis qui dixerant, dissimulan-ter inflictæ. Quod palàm fuit in Braccio Martello, Fædularum An-tistite, audentissimo, sicuti vidimus in huiusmodi contentionibus cum Montano tunc primo Legato qui postea Romanus Pontifex Iulius III. hominem remuneratus est. Ceterùm apud se quisque perpendat, quænam oriretur confusio in cætu plurimo-rum capitum, quorum singula (pro eo ac omnium mos est, præter-itam imperitantium) prudentiam sibi arrogat ad humanum genus reformandum, si eorum singulis daretur potestas proponendi, & in disceptationem vocandi extra ordinem quidquid ipsis in mentem veniret. Quando nam vniquam conuentus absolueretur? quando grauiſſima Decreta, maximeque fructuosa perficerentur? Non so-lùm in conuentibus vnius capituli auctoritati subiectis, cuiusmodi sunt Concilia, sed in iis etiam qui habentur in plurium dominatu, hæc proponendi potestas ad paucos coarctari solet; cum contingat in qualicumque hominum multitudine, ut plus minusve insit aliquid plebeium, adeoque ignorantia, audaciæ, loquacitatis, & per-turbatæ affectionis. Id autem obseruatum fuit ab Amulio Cardina-li ^b, expertissimo Senatore magnæ Reipublicæ liberæ, dum hac de re scribens ad Seripandum, hæc verba vsurpauit: *Ita fit in Senatu Ve-*

^b Litteræ A-mulij ad Se-ripandum, 18. Februar. 1562.

neto, qui moderatissimus est, & in aliis conuentibus magno consilio delibe-
rantibus, ubi pars aliqua, hoc est, pauci proponunt, & cuncti decernunt:
& in comperto est, has rationes plurimi fuisse habitas ab illis Patri-
bus, quandoquidem in tanta suffragatorum frequentia, qui natione
uarij, omnesque, ut fert natura, de libertate ac potestate solliciti
erant, tot Patres Decretum illud vnanimes exceperunt, duobus
tantum Hispanis refragantibus.

3 Duobus inquam solis, propterea quod alterum Suavis menda-
cium est, quatuor modò nominatos Hispanos omnes eiusdem fuisse
sententiæ in reprobando Decreto, cum in hoc solus Auriensis
cum Granatensi conuenerit; sed Episcopi Legionensis & Almerien-
sis sibi probari Decretum responderunt, modò Legati proponerent
id quod videretur Concilio dignum ut proponeretur; quod hone-
stissimum erat: siquidem ubi non vnus tantummodò ex Patribus,
sed Synodus, hoc est, ipsorum plerique in conuentu petiissent à Le-
gatis ut aliquid proponeretur, quis dubitat id silentio prætereun-
dum non fuisse?

4 Expendendus nobis superest modus, quo Suavis affert summam
latinæ concionis, habitæ ab Archiepiscopo Rhegino. Diuinæ pro-
uidentia laus est, ut fraus nesciat esse cauta, adeoque diu se obtege-
re nequaquam possit. Hæc oratio, & omnes reliquæ in Concilio reci-
tata, extant in volumine typis peruulgato^d, & tamen audet tam
crebrò Suavis earum sententiam adulterare, contaminare, & ob-
scurare apertâ malignitate. Id in multis ostendimus: in hoc idem
confirmemus; de quo sic ille: *Dixit, auctoritatem Ecclesie minorem
non esse verbi Diuini auctoritate: ab Ecclesia Sabbathum, à Deo iam insti-
tutum, in diem Dominicum fuisse commutatum, sublatamq; Circumcisio-
nem, ab ipso Deo diserte imperatam: hæc præcepta non Christi prædicatio-
ne, sed Ecclesie auctoritate fuisse mutata. Cohortatus est Patres, ut laborem
constanter inirent contra Protestantes, certi, quemadmodum Spiritus San-
ctus nequit errare, ita ipsos decipi non posse.*

^d Louanij
edito, an-
no 1567.

5 Cuncta sunt adeò mutilata ac distorta, ut per ea pulchrum cor-
pus monstri specie depingatur; cum enim autographum conflu-
tum fuerit sincerâ doctrinâ, formisque decentibus, expicta imago
illud refert aut in re malè sanum, aut certè in modo deforme.
Thema propositum à Rhegino, fuit Auctoritas Ecclesie & Conci-
liorum, & eorum firmitudo quæ ab ipsis sancita iam erant. Et quo-
niam hæretici contendebant, solam credendi vel operandi nor-
mam esse sacram Scripturam; dixit ille, uti sacræ Scripturæ, ita et-
iam Ecclesie auctoritatem à Deo esse, & per mutuam inter se con-

1562. uenientiam alteram ab altera confirmari: in Scriptura legi: *qui audit, aut despici Ecclesiam, ab ipso audiri, aut despici Deum*; atque ab Ecclesia vicissim agnosci veras Scripturas pro Diuinis, easque ab apocryphis discerni, & venerandas præcipi; adeò vt scripserit Augustinus, Euangelio se crediturum non fuisse, nisi illud auctoritas Ecclesiæ comprobasset. Tot hæreses, quas, vt affirmauit Apostolus, fore necesse erat, & quarum unaquæque Scripturam pro se proferebat, non nisi Ecclesiæ auctoritate fuisse proscriptas. Et hoc de Fide: de Legibus verò, Haberi in sacris Litteris duo præcepta adeò inculcata, Circumcisionis, & Sabbati: neutrum illorum à Christo per suam prædicationem fuisse sublatum, cum ipse dixisset, *se non uenisse legem soluere, sed adimplere*: postea tamen utrumque irritum auctoritate Ecclesiæ fuisse redditum, & quòd irrita iam essent dubitari non posse, cum Apostolus aperte affirmet, *Si circumcidamur, nihil nobis prodesse Christum*: manifestam igitur conspici potestatem Ecclesiæ vel in mandatorum mutatione. Si hæreticis esset in pretio Scriptura, Ecclesiam quoque, eiusque Præsules in pretio futuros: neque his opponi effatum sacre Paginæ, *Omnis homo est mendax*. Verum esse, homines cum ex se ipsi loquuntur, mentiri; sed cum vnà conueniunt, & articulos Fidei agitant, tametsi discordent, interdum dum illos expendunt, ubi tamen sententiam ferunt, non ipsos quidem loqui, sed Dei Spiritum, qui loquitur in illis; adeò vt Apostolorum exemplo in definitionibus Synodorum aptè ponatur: *Visum est Spiritui Sancto, & nobis*. Ex quâ ratiocinatione collegit: *Quare sanctissimi Patres, cum uestra sanctiones præcipuè Spiritui Sancto sint tribuenda, profecto Spiritus ille veritatis ut fallere non potest, ita non patietur vos falli*. Hæc Archiepiscopi dissertatio numquam qualis reuera fuit agnosceretur in Suauis narratione, in qua videtur Orator ausus fuisse Scripturam Ecclesiæ in omnibus æquare, haud reputans, eam esse Diuinum oraculum, illam verò Diuini oraculi interpretem: ab altera induci Sacramenta, & eiusdem Ecclesiæ potestatem constitui; ab altera nihil effici posse ultra fines à Dei verbo illi præscriptos. Nec minùs ibi videtur, in immunitate ab errore, absque vilo discrimine homines Spiritui Sancto æquiparasse; equidem meminimus affirmari à S. Hieronymo, *Accusare auaritiam & latro potest*. Sed itidem meminimus Tullium docere, summà opus esse innocentia in eo qui alterum accusat. Quare perabsurdum est, quòd scriptor, qui omnes & vel ipsam Ecclesiam vult esse mendaces, cum ipse mendacissimus sit, apud multos veridicus habeatur.

• Epist. 2. ad
Neporianum.

Proposita à Legatis in cœtu generali ad secundam Sessionem, de Indice librorum qui damnari possent: de citandis iis ad quos id spectabat; & de concedenda fide publica securitatis, offerendæque venia hereticis. Suavis animaduersiones in librorum prohibitionem.

TAmetsi Romam Legati scripserant, confectionem Indicis librorum futuram fuisse auctorum simul ac sententiarum proscriptionem, adeoque deterritum iri eorum asseclas ab adeunda Synodo vt ibi audirentur; animaduersum postea fuit, quodcumque examen, quod in articulis Fidei susciperetur, Legatos adacturum ad citius declaranda tamquam firma superiora Decreta: vnde siue id Pontifici, siue Concilio tribueretur, præcipuum idem incommodum redundabat, nimirum impedimentum ne aberrantes reducerentur. Opus Indicis esse diuturnius, adeoque spatium temporis ab eo concedi voto Cæsaris, ad minora studia tandem experienda: quin posse hinc nouam opportunitatem captari eos inuitandi ad accusatas scripturas rationibus suis propositis defendendas. Quare comprobatum Romæ fuit, vt huiusmodi labor Patrum arbitrio proponeretur. Et quoniam Paulus IV. solerti studio selectorum hominum, librorum perniciosorum Indicem ad id vsque temporis promulgarat, vnde videbantur reuocanda à Concilio non esse ad nouum iudicium auctoritate suâ, ea de quibus Sedes Apostolica cognitionem habuerat; ex Legatorum consilio, de quo nuper diximus, Diploma Pontificium confectum est, quo Patres ad hunc laborem inuitabantur.

Ansam hinc arripit Suavis ad inducendum parergon de consuetudine librorum prohibendorum, potius historicum quàm dogmaticum, satis habens iacere semina ad fructum idonea, quem ipse intendit in mente lectorum maturari; sed de eodem argumento (quò res pernoscat) differuit ille in quodam tractatu de sacra Inquisitione, detracto ibi velamine tum auctoris nomini, tum sententiæ. Equidem id prosequar quod pertinet ad rem quam melior, cum haud me lateat, ad librum alterum confutandum, adhibitum fuisse stylum altioris dexteræ^a. In primis, pro certo ille assumit, consuetudinem interdicens vsus librorum, præsertim si Fidei non aduersentur, esse recentem in Ecclesia, & diuturno tempore

^a Liber manuscriptor Francisci Cardinalis Albizi in Opus vulgatum à Suauis, cum vero ipsius nomine, de Inquisitione.

1561.

nulla alia lege fuisse Christianos obstrictos ad abstinendum ab huiusmodi lectione, nisi naturali, siue ne se periculo laedenda pietatis exponerent, siue ne tempus tererent infructuose. Placet mihi haec pro veris admittere. An in tot aliis rebus compertum non est, nouas edi leges prudenter à quavis sapienti Republica, per quas interdicitur vniuersè tamquam scelus grauissimum id quod suapte naturam malum non est, nisi in quibusdam conditionibus, in quibus ipsius naturae praescripto vetitum est, sed postea deprehenditur experientia in aliquo regimine, & aliqua aetate, absque huiusmodi generali interdicto saepe & compluribus inde occasionem praebere committendi id quod naturam malum est? Exploretur antiquitas, an breuioris teli gestatio sine vllius offensa, fuerit culpa, vniuersè capitali supplicio aequè ac homicidium punita, quemadmodum in variis regionibus hac tempestate punitur. Minime certe: & tamen haec recens telorum prohibitio nequaquam veluti immoderata seueritas improbat, quin laudi vertitur Magistratibus à cordatis viris, tamquam à charitate profecta, quippe quae subditi subtrahantur periculo subeunda acerbioris seueritatis, cum experimento liqueat, pauciores in delictum prolabi, paucioresque re ipsa supplicij acerbitati succumbere, vbi hic ipse telorum vsus delictum est, quam vbi permittitur, & solum vulnera per illud inflicta prohibentur & plectuntur. Etenim posito iam severo interdicto, facile singulis est, dum pacatum animum gerunt, absque huiusmodi telis incedere, vnde fit, vt improuisa rixae innocentes euadant: contra vero, vbi concessum, adeoque consuetum fit ea tela gestari, quae ad inopinatam ac lethale vulnus infligendum instrumenta sunt, difficillimum planè est impetum irae à nouo vsu coerceri.

Ita proportione contigit in lectione librorum. Minor est noxae frequentia in locis, vbi praeter eam lectionem, quae tamquam perniciofa ex se aut otiosa cognoscitur, adeoque naturae lege prohibetur, in noxam pariter generatim migrat, ob Ecclesiasticam Constitutionem, lectio prauorum librorum, quam vbi eadem lectio noxa non est. Etenim plura & grauiora peccata vitantur, dum innumerabiles homines, ex obedientia ab huiusmodi libris abstinentes, viuunt expertes damni, in quod ipsos imprudenter pertraheret ea lectio, quam quae committuntur eò quòd aliqui curiositate pellecti legem transgrediuntur: nec satis est, vt experientia docet, id singulorum conscientiae committere, ita vt per se quisque perpendat, an huiusmodi sit liber qui lapsus periculum creet, vnde sibi naturali lege nefas sit illo vti. Hoc periculum numquam nisi serò cognoscitur,

Historia
Concily I
dent.
Pars II.

Historia
SIV

tur, & per noxium experimentum: quidnam multa Opera contineant, complures ante ipsorum lectionem ignorant. Præterea nimia est hominum fiducia suæ tum scientiæ tum potentiæ; sibi quisque persuadet, se à nullo impostore deceptum iri, à nullo visco oblitum iri. Historiæ, quæ narrant quod reipsa extitit, & fabulæ, quæ ob oculos ponunt quæ sæpè contingere consueuerunt, exemplis abundant, quibus docemur, quanta sit hominum ante opus confidentia, quantâ in opere ipso debilitate succumbatur. Præterquam quòd prauorum librorum interdictio duo simul affert emolumenta: alterum, quòd metus huius notæ, suis paginis inurendæ, complures cohibet ab iis scribendis, euulgandisque: alterum, quòd eadem iniecta venditioni prohibitio, typographos retinet ab ipsis imprimendis, & bibliopolas à coëmendis. Hinc fit, vt seges maligna ex cultorum penuria paulatim rarefcat & arefcat, & styli torcularia & officinæ alliciantur ab utilitatis esca, ad se in Operibus vtilibus exercenda.

4 Cur autem verita huiusmodi fuerint vsitata, atque aucta postremis temporibus, duo sunt in causa: Multiplicatus auctorum ac lectorum numerus; & accessio facilitatis tum alteris ad libros spargendos, tum alteris ad comparandos.

Quod spectat ad numerum, adeò diffusa sunt litterarum studia iam altero cum dimidio abhinc sæculo, vt maior forsitan in præsentia sit eorum copia qui libros scribere, quàm antea qui intelligere possent. Lustrentur eruditæ lucubrationes eorum, qui scriptorum syllabos per atates singulas digesserunt, eritque in comperto, à cunctis simul Operibus, ex quo cœpit Ecclesia è cryptis prodire vsque ad annum millesimum quingentesimum, modicam partem confici, si cum iis conferantur, quæ post illud tempus prodire.

5 Quod spectat ad facilitatem, vsus typorum post annum millesimum quadringentesimum cœptus, & frequentissimè post millesimum quingentesimum adhibitus, effecit, vt cum antea vnus libri semen messem redderet triplam, nunc centuplam reddat, & tanti nunc æstimetur pretium triginta librorum, quanti olim vnus libri: præter illicium, quod affertur legenti à claritate ac fidelitate impressorum characterum super tricas & menda manuscriptorum. Porro consuetum rationique consentaneum est, vt quibusdam certis nouisque legibus arceantur perniciosâ quæque, quorum vsus in dies crescit. Cum igitur librorum vsus sit adeò dilatatus, ii que animaduertantur adeò potentes ad influendum per oculos in sinum, quemadmodum ethnici quoque legislatores obseruarunt, & Plato potissi-

1562. potissimum in sua Republica; num fortè conducibile non erat, vt Ecclesia longè depelleret à suis filiis eas paginas, quæ ab ipsa agnoscuntur ad corrumpendum idonea, concessio per cautionem prudentem eorum vsu iis tantummodò, quibus sacrorum Magistratum iudicio vitalis inest calor ad conuertendos cibos etiam noxios in succum salubrem? Quòd si quis obiectaret, in iis interdicitum indicendis tum relaxandis interdum errari, apud se reputet, id esse commune cuius Reipublicæ, cunctis Magistratibus, legibus vniuersis; nec propterea pronuntiandum est, oportere vt huiusmodi potestas eradatur ex hominum cœtibus, & more belluarum viuatur.

Obtrudit nobis Suauis, fuisse postea proscriptos libros, qui fuerant antea comprobati Pontificiis litteris, cuiusmodi fuere, quos Leo X. apposuit Erasmi Notis in Nouum Testamentum, prius à Pontifice visis. Per hanc Suauis argumentationem crederet vniquisque, litteras illas fuisse definitionem ex Cathedra, quæ eundem di Notarum doctrinam tamquam probam legitime pronuntiat. At reuera fuit^b vrbana quædam responsio ad ea quæ auctor ad Pontificem scripserat, reconcinnatum videlicet à se, melioremque in formam redactum fuisse librum, ab ipso iam antea in lucem editum, ac Pontifici dedicatum, ac velle se iterum illum vulgare: in qua responsione Leo id sibi gratum ostendit, affirmatque, vt Opus in prima forma laudem sibi vniuersè compararat, perinde, multoque amplius id sperandum in secunda. Quod fortasse à Pontifice, seu veriùs ab eo qui erat ab epistolis, scriptum fuit, non nisi particulâ quâdam Operis, vt accidit, delibatâ.

Mirum est, cur potius Suauis non damnet proscriptionem libri à Machiavello editi, quòd primò in lucem prodierit cum privilegio per Clementem VII. typographo concessio, cuius privilegij diploma solet ab hæreticis, amatoribus ac buccinatoribus illius impia doctrinæ, fronti voluminis affigi. Perinde quasi in quibuslibet litteris, quas Pontifex signat in huiusmodi genere, possit ipse reibi scriptas recognoscere vel suis oculis, vel hominum peritissimorum diligentia; & quasi, tametsi hoc ipsum præcesserit, reamper perspicilia non suppeditet, ad id postea discernendum secundâ vice, quod primâ deprehensum non fuerat. Quænam Republica non agnoscit, interdum aliquid noxium à se concessum, aliquid perperam comprobatum fuisse, eaque reuocare non consuevit?

Prorumpit tandem in rabidam declamationem Suauis aduersus proscriptionem earum opinionum, quæ aduersantur Pontificis iurisdictioni.

^b Data 11. Septembris 1518. & impressa Moguntia apud illum librum à Ioanne Schoeffer, anno 1522.

Historia
Concilij
Tridentini
Part II

1562
SIV
8

rifidictioni, collatæ cum potestate siue laicorum Principum, siue Synodorum, siue Episcoporum; & subdit: *Numquam pulchrius arcanum repertum est ad Religionem adhibendam, ut homines reddantur excordes.* Nosse peruelim, an non proscribantur à laicis Principibus ea volumina, quæ ab ipsis perniciofa suæ iurisdictioni censeantur, collata seu cum aliis Principibus, seu cum subiectis sibi Dynastis, seu cum generalibus Ordinibus, seu cum quocumque mortalium. Cùm igitur contra seditiosas illas molitiones illi non negligant propria ipsorum arma, quæ sunt multæ temporariæ; cur Romano Pontifici propria ipsius tela, quæ sunt pœnæ animis intentatæ, otiosa relinquenda sunt contra libros seditiosos iurisdictioni suæ, supra cunctis reliquorum Principum sacrosanctæ, & cuius contemptus solet primus esse gradus ad prolabendum in hæresim? Nec idcirco quilibet è scriptoribus Pontificali potestati minùs fauentibus interdicatur; cùm inter Doctorum libros minimè vetitos in hoc argumento conspiciatur magna opinionum dissensio, quæ omnes admittuntur vel ut probabiles, vel saltem ut tolerabiles: sed illæ dumtaxat prohibentur, quæ putantur intolerabiliter iniuriôsæ auctoritati Pontificis, Christi vicem gerentis.

9 Quòd si obiiciatur iterùm, posse nonnumquam ex immoderata animi affectione in hoc excedi; idem repeto quod sæpè in re simili respondi, periculum huiusmodi esse commune, planeque ineuitabile cuilibet supremæ potestati, quæ propterea in causâ propria iudex fit: & tamen necesse est, huiusmodi potestatem extare; aliter inter eos qui præsunt numquam ad summum perueniretur, sed procederetur in infinitum. Iam verò si per id quod meritò fit in hoc genere à laicis Principibus, dici non potest, reuerentiam legum adhiberi ab ipsis ad homines reddendos excordes, quin potius ad reddendos quietos obsequentesque, pro eo quod opus est publicæ tranquillitati; cur incusandi erunt Pontifices, quasi per hæc interdicta *adhibeatur ab ipsis Religio, ut homines reddantur excordes?* Conferantur acumen, doctrina, eruditio eorum qui in rebus ad pietatem spectantibus obediunt Pontifici, cum reliquo hominum genere. Conferantur fideles huius ætatis, cum iis qui ante usum harum prohibitionum vixerunt: & deprehendetur, num ea vetita abusa fuerint religione tamquam opio, quo homines redderentur excordes. Numne ob huiusmodi librorum interdictiones ignorant Principes laici, quantum ipsorum sceptris à quolibet scriptorum tribuatur? Quid? tempore coacti Concilij, cùm iura Synodo & Episcopis, ex coniunctione inter se præualidis, à scriptorum opi-

Pars II.

V u u u

nionibus

1562. nionibus attributa, poterant maiorem Pontifici sollicitudinem incutere, nonne facultatem Patribus ille sponte concessit legendi cunctos scriptores, adeoque dispiciendi, quantum ipsis comparatè ad Pontificem tribuant potestatis? Sed quid mirum, quòd Suavis ita loquatur? Eadem usus est arte primus impostor, ut subditos instigaret ad violationem primi præcepti, quod legitimus Princeps imposuerat, asserens impositum fuisse ne scirent bonum & malum.

C A P V T XIX.

Varie Patrum sententiæ de tribus capitibus quæ Legati proposuerant.

Satis hîc Suavis ratiocinationem, non item narrationem impugnavi. Patrum opiniones de tribus articulis, quos Legati proposuerant, illi tam infeliciter innotuere, ut, seu illos ipsorum auctoribus is assignet, seu illarum summam referat, ne semel quidem rem tangat; & errorum multitudine planè cogor imitari quod in communibus militum delictis usurpatur, ubi solùm decimus quisque plecti consueverat. Curiosior lector, si libuerit, ea distinctè deprehendat, conferens cum Suauiana nostram narrationem, desumptam ex Actis tum quæ in Ælia arce asseruantur, tum præcipuè quæ à Paleotto conscripta sunt, cuiuserat, quippe in Romana Rota Auditoris, cunctas sententiâs adnotare. Duo in transitu perstringam errata in rebus, quæ tunc omnibus in comperto erant: Quamdam opinionem adscribit ille Gregorio, Eremitarum S. Augustini summo Moderatori; & tamen hic Moderator nec huiusmodi opinionem protulit, nec appellabatur Gregorius, sed Christophorus. Narrat, Altempsum Legatum quinto die Februarij peruenisse Tridentum; & eò peruenit trigesimo Ianuarij, ut liquet ex cunctis Diariis: quin extant litteræ Legatorum ad Borromæum, ab illo quoque signatæ secundo Februarij.

Iam verò ad narrationem. In eo quod primo loco propositum fuerat, spectabatque ad Indicis constitutionem, Marcus Antonius Elius, de quo non semel dictum est, qui tunc post Purpuratos Patres primus sententiâ dicebat, utpote Hierosolymitanus Patriarcha, opus commendavit, quippe quod utramque laudabilis rei conditionem singulariter complectebatur, utilitatem & arduitatem. De utili palàm fecit, quantum prodesset libros sinceros à contaminatis secernere; ad conseruandam pietatem; de arduo perperdit, quâ doctrinâ, quâ solertiâ, quo labore opus foret in centioribus, quibus.

quibus ferendum esset iudicium non de moribus paucorum ciuium sibi æqualium, sed de scripturis omnium ingeniorum, quas illa à quacumque præterita ad præsentem ætatem transmisissent. Itaque uideri sibi, à Legatis habendum esse Patrum delectum, qui tanto molimini pares forent.

3 Daniel Barbarus, Adiutor Aquileiensis Patriarchæ, monuit, Indicem Pauli IV. correctione plurimâ indigere, cum eodem modo proscriberet opus licentiæ iuuenilis, & opus hæreticæ prauitatis. Equè perniciosum esse regimini & quòd crimina sint impunita, & quòd inæqualia crimina sint æquè punita.

4 Granatensis^a ab ea occupatione Patres dehortatus est, quippe longissima, & quæ Synodum distraxisset ab altioribus negotiis, magisq; indigentibus ipsius proximâ curâ; cui Bragarentis adiecit, posse id committi Academicis, Bononiensi in Italia, Parisiensi in Gallia, Salmanticensi in Hispania, Conimbricenti in Lusitania, vetitis iisdem Academicis interea ne quempiam inter Academicos cooptarent, quò ad maturandum stimulentur.

Exat in notis Tridento missis ad Paulum Filonardum, Neapolitani Cardinalis Secretarium.

5 Donatus Laurentius Episcopus Arianensis dixit, difficultatem omnem industriæ cedere, nec eum conuentum seu mentis vigore, seu virtutis præstantiâ eiusmodi esse, ut ipsi magni laboris molimina, dummodò magni etiam emolumenti, consentanea non forent: posse difficultatem minui, accersitis eorum nonnullis, qui destinati fuerant à Paulo IV. aut conquisitis ope Pontificis adnotationibus eà tempestate confectis.

6 Ægidius Fuscararius Mutinensis Antistes hoc pacto disseruit: Nulam esse arduitatem, quæ superari non posset, ubi duo seruarentur, à magistris ad eam minuendam tradita: Si scilicet obices tollerentur, & vires multiplicarentur. Primum effectum iri, tum iis libris absque noua trutina prohibitis, quos tamquam hæreticos concurs opinio detestabatur; tum absque censura relictis iis, quos antiquitas apocryphos quidem agnouerat, sed non prauos, quale erat Euangelium Nicodemi: solum igitur expendendos esse dubios, & postrecentes hæreses conscriptos. Alterum haberi posse, aduocatis extra Concilium eruditis uiris, qui operam ad id conferrent, & conquisitâ rei notitiâ eorum ope, qui Pauli ætate in eo negotio desudauerant: in ferenda sententia, quantum fieri posset, petendam esse normam à sanctis Patribus: exempli causâ, ab eo quòd affert S. Hieronymus in epistola ad Tranquillinum, cur Origenis libri permitterentur; & à S. Augustino in proœmio ad Psalmum centesimum vigesimum sextum, ubi rationem reddit, cur Deus voluerit,

1562.

vt Diuinæ Litteræ legerentur in Ecclesiis sub nomine Salomonis, qui ex effrænata libidine in idololatriam incidit, & reprobatus est.

Marcus Laureus, Episcopus Campaniæ, in eadem quam proximè retulimus sententiam iuit, excepto librorum Origenis exemplo, adductâ dispari ratione, propterea quòd tum ille, tum Tertullianus, non habebantur pro hæreticis dum viuebant, quemadmodum recentiores, de quibus tunc agebatur. Addidit, aggredendum non esse à Synodo librorum omnium iudicium, sed eorum dumtaxat, qui notam hæresis haberent; reliquos qui numero excedebant, committendos esse pluribus priuatis minusque occupatis censoribus.

Vincentius Iustinianus, generalis Prædicatorum Magister, auctor erat, vt inter selectos ad formandum indicem nec Religiosorum Ordinum summi Præsides, neque Regulares apponerentur, atque ad Academias scriberetur, vt confectos à se indices Tridentum mitterent.

Christophorus Patauinus, generalis Eremitarum Gubernator, existimauit, nouum ab initio indicem construendum non esse, sed indicem Pauli reformandum, cuius conflationi à se quoque admodum manum dicebat; affirmabatque, peractum id fuisse exquisitâ diligentia, extractis è Vaticana Bibliotheca voluminibus, inspectis aliarum Prouinciarum indicibus, diuisâque rei curâ inter plurimum Religiosorum Ordinum Theologos: vt opus illud numeris omnibus absolueretur, solùm deesse nitorem aliquem maioris claritatis, adiecto singulis libris interdictis auctoris nomine & cognomine, & vulgationis anno: interdum enim horum defectu contingebat, vt scripta innoxia nocentium pœnam subirent. Quosdam etiam ex libris esse, qui inter bona plurima mali aliquid continebant, & hos emendandos quidem esse, non omnino refellendos; cum ea sit terrenarum rerum conditio, vt is, qui mallet omne bonum quod purum non est eliminare, & non potius illi defæcando studere, genus humanum omni bono priuaret.

Singularis fuit sententia Petri Contareni Paphensis Episcopi, quæ à Suauis multis aliis tribuitur, non autem illi, qui solus eam proposuit, solusque propugnauit. Is itaque, utpote non mediocris affectus beneuolentiæ erga Paulum, cui familiaris intimus fuerat ante Pontificatum, & à quo postea Tiaram acceperat, suadebat, vt nulla fieret in indice Pauli mutatio: esse veriùs recentium ingeniorum intemperantiam, quàm Religionis studium, velle decessorum opera reformare, non quòd illa meliora redderentur, sed quòd ipsi præstan-

præstantiores ostentarentur. Cauent, ne sanctiones maiorum illi reuocantes, posteros stimulent ad ipsorum exempla sequenda in eorumdem Decretis abolendis.

11 In altero capite, ubi sententiam rogabantur Patres de iis citandis, qui ex huiusmodi proscriptione possent dedecus pati; quamuis Alfonso Rossetus Comaclensis Episcopus arbitraretur, id urbanitatis bonique publici gratiâ conuenire, aliique dicerent, iure deberi; oppositum tamen existimauit Ioannes Baptista Castanea Archiepiscopus Rossanensis, qui post annos plurimos sedit in Pontificali Soglio, Urbanus Septimus nuncupatus. Eius verò sententia doctissimis rationibus confirmata est ab Augustino, à Boncompagno, & ab aliis communiter; ita fuisse à Gelasio Pontifice obseruatum in Canone *Sancta*, posito in distinctione decima quinta; atque ita oportere, cum de auctoribus damnandis non ageretur, sed solum de lege statuenda, per quam aliquis illorum commentarius à nostra Republica, quippe ipsi perniciosus, remoueretur: fieri posse ut simul artifex sit innocuus, simul eius opus in aliqua regione sit noxium; adeoque illius regionis rectores opus meritò excludant, artifice non accersito ad suam causam dicendam.

12 De tertio, quod in concedenda fide publica securitatis versabatur, Episcopus Assaphensis, & alij quidam volebant, ut ea concederetur hæreticis, adiectâ conditione, *dummodò ad penitentiam, non ad certamen venirent*: alij, ut saltem obligarentur ad temperandum sibi à contumeliis ac maledictis etiam in priuatis colloquiis. Verùm Ludouicus Beccatellus Archiepiscopus Ragusinus, & cum eo plerique ex conuentu, cohortati sunt Patres ad omnem laxitatem tum in despondenda illis securitate sine vlla restrictione, tum in iisdem inuitandis ad respiscendum cum certa veniæ promissione. Omitendum etiam esse in illis aduocandis odiosum *hæreticorum* nomen, ne ipsa inuitatio videatur contumelia quæ illos repelleret. Neque cuiuscumque vocis causâ, quæ in Sanctos ac Romanum Pontificem ab illis proferretur, in eos animaduertendum esse suprâ quàm cum phreneticis ageretur.

13 Perquam prolixè ^b Patrum sententiæ dictæ fuerant, pro eo ac vsuuenit præsertim in præcellis conuentibus, cum auiditas ut audiantur nondum est per vsu exaturata, nec per defatigationem hebetata. Quare in quodam confesso solum triginta Patres totius temporis spatium expleuere; adeoque opus fuit, ut non semel conuentus iteraretur. Denique, plerisque consentientibus, ut aliquibus indicis cura demandaretur, dareturque hæreticis fides amplissima

b Litteræ Legatorum ad Borromæum, 2. Februarij. 1562.

1562. tuti accessus, Legati petierunt à Patribus, vt librorum censores designarent, & eos qui futurum Decretum digerent; sed cum ipsis communi voce electio fuisset iniuncta, selegerunt octodecim ex Patribus ad Indicem elaborandum, traditâ facultate tum ipsis minores etiam Theologos adhibendi, tum reliquis, suggerendi quod cuique in id conferre videretur.

Legati, cum confectum Decretum expendendum fuit, quo prolixitatem consuetam impedirent, præceperunt in ipso opere, vt cuncti sententias dicerent in eo conuentu, etiamsi hora protrahenda esset. Id effecit, vt complures, antea rati sibi non futurum ea dicendi locum, adeoq; imparati conuenientes, ex necessitate verba parcius fecerint; alij verò ex voluntate, diuturnæ functionis tadio affecti. Quapropter secundâ noctis horâ suum quisque sermonem absoluerat.

Præter varia minutiora, haud memorabilia, quæ prætermittimus, Madruccius maiorem in Decreto claritatem postulauit, & communem consensum traxit non sine quadam inuidia, dum Patres eius sententiam comprobantes, auctoris laudes frequenter & copiose intermiscabant.

Granatensis ad pristinum Hispanorum postulatam rediit, vt Synodo titulus imponeretur, *Vniuersalem Ecclesiam representans*. Sed Rossanensis efficaci ratiocinatione, à reliquis approbatâ, id confutauit: cupiit tamen in Decreto securitatis exhibendæ ordinem aptiorem, quod etiam probatum est.

Sed labor illius tunc reformandi fuit sine fructu. Etenim Hispani, tametsi principio illi consenserant, postea exposuerunt, eam veniæ promissionem, ad eos extensam in quos inquirere iam cepissent Inquisitores^e (quemadmodum Legati pro concessa sibi à Pontifice potestate exequi habebant in animo) futuram fuisse permolestam Philippo Regi, qui vsque ad id temporis illius formidati Tribunalis freno subditos suos in obedientia continuerat: si frangum hoc relaxari cœpisset, ingentem cladem imminere, sicuti testificari potuissent præsertim quatuor ex ipsis, diu Inquisitorum munere perfuncti. Ea itaque ratio^d, ne laxarentur habent, quas Fidei Tribunal in Hispania regebat, ac pariter in Lusitania, cuius par erat causa & postulatio, tantum roboris habuit apud Patres & Legatos, vt eâ permoti securitatis concedendæ formam retardauerint. Etenim simul necessarium vt fieret, simul fieri non posse videbatur, vt eiusmodi voces excogitarentur, quæ ex vna parte nihil detrimenti illis Tribunalibus afferrent, ex altera cunctos homines, & ipsos etiam hæresiarchas securos redderent. Nimirum ea corpora

^e Litteræ Legatorum ad Borromæum, 31. Iulij, & altera 18. Augusti 1562.

^d Litteræ Legatorum ad Borromæum, 15. Februa. 1562.

Historia
Concilij Trid.
dent.
pars II

1562
SIV

corpora curationis difficillimæ sunt, quæ duos graues patiuntur morbos, medicamentis contrariis indigentes. 1562.

C A P V T XX.

Duo Ferdinandi Oratores excepti. Controuersia, prius Lusitanum eorum altero, dein Patrum cum utroque, composita. Tertij priuatus accessus. Eorum postulata, praesertim de prorogatione Sessionis indicenda. Varia super eo sententia. Litteræ Oratoris Vargas ad Hispanos.

Inter hæc operosa negotia miscebantur varia solemnium rituum spectacula, quæ simul oculos exhilarabant dignitatis splendore, simul animos rerum significatione refouebant. Post accessum Drafcouizij peruenit postremo Ianuarij Antonius Mugli- zius Morauus, Pragensis Archiepiscopus, alter ex Oratoribus destinatis à Ferdinando quatenus Cæsare. Drafcouizius quò solem- nem vnà cum illo haberet ingressum, ^a extra urbem perrexit; & utrique obuiam processerunt Legatorum familia, & ipsorum no- mine quinque Episcopi: sed ea voluptatis dulcedo sollicitudinis amaritatem peperit. Excipiendi erant hi Oratores pro more in Cœ- tu generali: sed cum interim peruenisset ad tria passuum millia prope Tridentum Ferdinandus Martinus. Mascaregna, Sebastiani Regis Lusitanæ Orator, significauit, par non esse prius Drafcoui- zium quàm se exceptum iri, tum quòd ille legitimum sui Princi- pis mandatum non produxerat, tum quòd illi, personam gerenti non Cæsaris, sed Regis Hungariæ, præferendus erat Orator Regis Lusitanæ, qui maiorem seipsum Ferdinando existimabat, eo so- lum Regno spectato.

2 Legatis non modicam molestiam afferebant huiusmodi litigia, à quibus ipsi trahi poterant in necessitatem inuitabilem priuandæ Synodi integræ natione, inanis cuiusdam honoris causâ. Prospici- entes etiam animo longè difficiliorem litem ^b, imminentem inter Oratores duorum maximè potentium, maximeque æmulorum Principum, litteras ad Pontificem dederant, vt ad huiusmodi con- tentiones illius mandata in promptu haberent: siue, vbi visum ipsi fuisset illo se odio non onerare, eiusdem certè consilio non care- rent: vnaque illi suggererunt, ne decisionem litis inter Galliam & Hispaniam conuentui committeret; cum enim citra omnem com- parationem Hispanorum affectæ numero præstarent, lata fuisset sen- tentia.

^a Extat in narratione Secretarij Scripandi.

^b Duæ litte- ræ 28. Ia- nuarij, alte- ræ & alia 2. 5. & 9. Fe- bruarij 1562. Lega- torum ad Borromæum.

1562.

tentia contra Gallos, cum ipsorum indignatione & auerfatione implacabili. Sed in oborta controuersia, de qua nunc scribimus, quinque ex Patribus designarunt, qui tribus de rebus deliberarent: Admittendus ne Drascouizius esset, magis authentico mandato, quàm effectricibus fidei litteris ab eo non producto; An illum par esset ante Lusitanum excipi; Vtri ex illis locus dignior tribuendus. Erant Patres designati, Elius, Castanea, Augustinus, Boncompagnus, & Paleottus.

Hi de primo articulo consenserunt: quamuis enim Drascouizius mandatum non haberet scribæ notâ signatum, tamen ipsæ Cæsaris litteræ ipsum appellabant constituebantque ad Synodum Oratorem, idque alia præualida argumenta ac testimonia confirmabant.

De secundo: eundem prius quàm Lusitanum admittendum esse, quoniam prior accesserat, idque pro consuetudine Aulæ Romanæ.

Tertium videri implicatiorem, & eiusmodi, vt minimè oportet Concilio manum ad eum extricandum admouere, sed potius rationem excogitare, quâ vtrique satisfaceret: fuisse de hoc etiam disceptatum in conuentu ætatē Iulij habito; sed consilium tunc initum, vt nimirum Oratores laici in cœtibus medijs sederent, & è regione Legatorum, in præsentia opportunum non censeri; satius existimari (idque postmodum obseruatum est, sicuti iam diximus, narratione præuertentes ritus generales Cœtuum & Sessuum) vt Oratores Ecclesiastici sederent ad dexteram supra reliquos Ecclesiasticos^e; sed in ferendo suffragio seruarent ordinem Turæ susceptæ, vt qui illud vt Episcopi non vt Oratores ferebant; laici verò ad sinistram sederent, atque in cunctis functionibus cunctos Ecclesiasticos non Oratores antecederent; exceptis quibusdam Ecclesiæ celebritatibus, in quibus Episcopi Pontificales vestes ac mitras gerebant, quemadmodum proximo Cinerum die agendum erat. Etenim quod attinebat ad huiusmodi functiones, decretum est, vt omnes Episcopi & Abbates mitrati ad Altare ante laicos Oratores accederent: similiter etiam in iis solemnibus supplicationibus, in quibus Episcopi non quotidiano, sed Pontificali habitu induebantur, Oratores, quos diximus, post Præsides incederent, qui locus in alijs supplicationibus Oratoribus Ecclesiasticis dabatur: hi verò incederent post vniuersum ordinem Episcoporum ante Legatos, qui locus in supplicationibus ordinarijs laicis Oratoribus tribuebatur; de quo ordine aliquid prius^d ab ipsis Patribus litigatum fuerat. Etenim tametsi Elius, qui primus erat ex Patriarchis,

^e Vide Acta Paleotti, & fustis in capitibus firmatis in Ephemeride Seruantij.

^d Litteræ Legatorum ad Borromæum, 9. Februarij 1562.

chis, simulque vnus ex designatis ad concordiam, non assentiretur modò, sed etiam iudicaret, concedendum Oratoribus Ecclesiasticis, vt reliquos Præsules non Oratores antecederent: tamen Venerus & Aquileiensis Patriarchæ auersum animum præ se tulerunt; sed cohortantibus Legatis tandem assensi sunt: ac postea eidem vniuersali sanctioni Oratores acquieuerunt.

1562.

4 Dies sextus Februarij excipiendis Ferdinandi Oratoribus est destinatus. Sed, cum iam in ædibus primi Legati adessent cum amplissimo comitatu, sicut in huiusmodi actionibus mos erat, noua quaestio coorta est: etenim exposuere, fuisse sibi à Cæsare imperatum, ne cuiquam nisi Legatis loco cederent, adeoque se supra Mardruccium collocandos existimare. Responsum ipsis est: Ferdinandi mandata fuisse in ea re ad verbum desumpta ex primis mandatis, quæ Carolus Quintus suis Oratoribus dederat, quo tempore Concilio non aderant Cardinales præter Legatos, adeoque cum ea duo nomina eisdem significabant; sed postea Caroli Oratores Cardinalibus Tridentino & Giennensi ibidem cessisse. Nec ea omnia ad Oratores permouendos satis erant; nisi (quando Patres in confessu præstolabantur, & Oratores in alio conclauis adhuc obfirmati persistebant) ad eos accedentes Osius & Simonetta, illud sibi onus assumpsissent, vt Ferdinandus id ratum haberet; quod euenit. Statutis itaque ritibus, duo Episcopi missi sunt à Patribus, Oratores deducendi; & is semper est habitus ritus. Illi coram omnibus, qui cum ipsis ingredi vellent, introducti, litteras detulere, & Drafcouizius orationem habuit obsequio, religione & promissis referatam. Dein digressis Oratoribus, & cunctis externis, Massarello paratam iam responsonem recitauit, Patrumque sententias petiit. Cuncti assensere, præter tres Lusitanos, qui Drafcouizium excipiendum esse negabant. Postea reuocatis Oratoribus perlecta est ab eodem Massarello responsio, quæ Cæsaris commendatione, actisque Cæsari gratiis affluebat. Denique à scribis in publicas tabulas relata res est.

• In epistola Archiepiscopi Iadrensis, 9. Februarij 1562. f Cæsaris litteræ Pragæ 22. Februarij 1562.

5 Die postero vrbs portam intravit Orator Lusitanus. Illi obuiam extra portam iuerunt duo Episcopi, Præsidium nomine, & supra quadraginta, ex libera vrbianitate, quippe illi nationi beneuoli. Postridie ritu debito in conuentu exceptus est: & altero die admissus est Sigismundus Tonus, ex Tridentinis Proceribus, vir egregius religione ac prudentiâ, qui secundus Orator Cæsaris erat, adeoque Muglizij collega. Ante aduentum illius, qui absque noua pompa ingressus est, noluit collega negotium aggredi: postea de-

g Diarium, 7. Februarij.

h 8 Februarij. i Die 9. Februarij.

Pars II.

X x x x

cimo-

1562.

k Litteræ Legatorum ad Borromæum, 14. Februarij.

l Oratorum articuli, & Legatorum responsa, exstant in Diario, 18. Febr. 1562. & fufius in documentis datis à Cæsare Oratoribus, 1. Ianuarij eiusdem anni, quæ sunt in principio voluminis litterarum citandi.

cimotertio Februarij ambo simul quædam à Legatis petiere à nomine Cæsaris & voce & scripto: vnde coacti sunt Præsides ad ea Pontifici significanda per certum cursorem, vt responsionem acciperent ante postremum conuentum, qui ad conueniendum de Sessionis Decretis cogendus erat. Postulatorum hæc erat summa: Quò^l omnis obtentus adimeretur Protestantium pertinacia, abstinerent Patres à quouis vocabulo *Continuationem* sonante.

Vt prorogarentur notabili temporis interuallo doctrinarum examina; imò, cum Oratores multorum Principum nondum aduenissent, ne ipsa quidem Sessio celebraretur: aut vbi Patres id reculerent, saltem in argumentis generalibus ea infumeretur.

Cum præsensissent Oratores, velle Synodum Indicem librorum proscribendorum conficere, postulabant, ne id temporis Augustana Confessio prohiberetur: ea siquidem offensio non modò perpetuam in Protestantibus auersionem animorum excitatura erat, sed eos in acerbissimam ultionem prouocatura.

Vt omni studio seruarentur argana Decreta, antequam in Sessionibus euulgarentur.

Vt fides publica tuti accessus promulgaretur, quâ Protestantes quam posset amplissimam securitatem facilitatemque obtinerent.

Aiebant denique, Se iussos à Cæsare fuisse, Legatos quandocumque vocarentur adire, nec quidquam illis adiuuandis & consilio & operâ parcere.

Responsionis sententia fuit: Synodum, quò Cæsari satisfaceret, 7 per eos dies *Continuationis* vocabula minimè vsurpaturam.

Sessionem iam decretam omitti non posse, sed impensum iri in res quæ animos non perturbarent.

Curaturos se Sessionis futuræ moram, quoad fieri possit, protrahendam.

Interdictionem Augustanæ Confessionis id temporis ne in mentem quidem ipsis venisse, cum Index, qui tunc extruebatur, non nisi ad exitum Concilij vulgandus esset.

Tabulas ad securum omnium aduentum cum omni laxitate formatum iri.

Grates à se agi Cæsari ob ipsius studium, quo suis Oratoribus iniunxerat, vt præsentem Legatis opem suppeditarent.

Silentium verò de Synodi arcanis impensè Patribus in cœtu inculcatum est^m.

Omnis sollicitudo ambiguitasque Legatorum redigebatur ad 8 postulatam moram. Etenim Cæsarianiⁿ contendebant, esse prius expe-

m 17. Februarij, ex Diario.
n Litteræ Archiepiscopi Iaderensis, 20. Februarij. 1562.

expectandum exitum conuentus Cæsarei in Germania celebrandi, in quo Ferdinandus experiretur extrema quæque ad Protestantes emolliendos flectendosque ad Concilium. Quoniam autem Oratores animaduertebant, prolationem ad incertum terminum nec peti debere, nec posse impetrari, eam ad certum postulabant; sed ita remotum, vt interim Comitiorum exitus sperari posset. Intelligebant Legati, quanti Ferdinandi satisfactio referret, & cuiusmodi eius animi sinceritas esset: sed nulla suppetebat ipsis ratio Hispanos sedandi, cunctationis impatientes in confirmandis superioribus Decretis, & Synodo continuanda; neque pariter sedandi Gallos, qui nisi statim ab Oecumenica Synodo rebus consuleretur, ad propriam suæ nationis se conuertissent; ac denique cunctos sedandi, qui intolerantes incommodi, diutiùs otiosi diffluxissent, sicuti bellatores voluntarij consueuere, cum apud tentoria ieiunis armis detinentur. Idcirco argumentum aliquod exquirebatur tractandum interea, quod placeret Patribus, conduceret sanis, & ægrotis non officeret; sed quodnam illud esset, inter se minimè concordabant.

9 Nouus ipsos incessit metus impingendi in noua certamina in proximo cœtu, ad Sessionis apparatus habendo. Etenim ° resciebat quæ ad Granatensem scriplerat Orator Vargas. Hic plurimis de Pontifice interiectis laudibus, semperque ob oculos positus Regis auctoritate ac voluntate, de Hispanis Episcopis querebatur, quod constantes non perstitissent in postulanda declaratione continuationis Synodi, & usurpatione tituli sæpiùs recantati: sed præter cetera, quod voces illas permisissent, *Proponentibus Legatis*, amplificatâ importunitate siue Catholicorum ægrimoniâ, siue hæreticorum suspicione spectatâ. Eapropter ipsos hortabatur, vt errata corrigere studerent, in proxima Sessione re in opus deductâ, id vbi alio pacto perfici non posset, secederent à conuentu: quod si huiusmodi consilium nimis acerbum videretur, saltem prolationem obtinerent vsque ad Oratoris aduentum, aut abrogationem eorum quæ detrimentum attulerant: quamquam ea, dicebat ille, suaapte naturâ pro irritis essent habenda; nam apertio Synodum antecedit, & quidquid per eam actionem fit, Synodi opus non est, neque vim obtinet, quippe à non legitima iurisdictione profectum. Vsque aded doctrina, vbi cum animi perturbatione sociatur, potis est mentem iis erroribus deprauare, qui numquam à sola inscientia dimanassent.

10 Non tamen Hispanienses iis adhæsere consiliis, præter paucos; iique solum in eo quod ad titulum spectabat, sicut memorabitur,

X x x x 2

cùm

o Litteræ Legatorum ad Borromæum, 16. Februar. 1562.

1562. cum ab illis nec æquitas in re proposita, nec spes in euentu cernere-
tur. Sed teli aciem hoc ipsum hebetavit, quod à Vargas demanda-
tum fuerit negotium Granatensium, quasi nationis antesignano. Nam
si Guerrerus auctoritate doctrinâque pollebat, alij claritate generis
eum superabant, dote nimirum, quæ reliquis antecellit suorum
æstimatione possessorum, præsertim verò Salmaticensis Antistes

¶ Litteræ Ar-
chiepiscopi
Iadrensis,
23. Februarij
1562.

Petrus Consalvus Mendoza, Ducis Infantadi frater, & ex prima-
riis Hispaniæ Proceribus; vnde inter hos duos, dum Oratorem Lu-
sitani in vrbe ingressu comitabantur, æmulatio orta fuerat:
cum enim Mendoza ad sinistrum Oratoris latus incederet, ante-
quam ad vrbe portam perueniretur, & Guerrerus ad dexterum; ubi
eò deuentum est, quo agmen ordinatim procederet, aduocatus est
ad honoratius Oratoris latus Hierosolymitanus Patriarcha, vt pote
dignissimus inter Præsules; cumque Guerrero inde recedenti Men-
doza locum haud offerret, neque ille auderet sibi poscere, ante
Oratorem equitare maluit, quam in secundo post illum ordine.
Quocirca Zambeccarus Sulmonensis Episcopus⁹, vir solers apud
multos Hispanorum Antistitem, studuerat, sicuti medicus assoler,
humore vitioso ad opus salutare vri, eoque pacto à signis Granaten-
sis illos abducere. Præterquam quod ij etiam qui minori tumebant
spiritu, si vellent illum sibi Principem sponte constituere, nolebant
tamen vt idem sibi Princeps ab alio imponeretur, multoque minus
à Vargas, cui, sicut alibi significauimus, multum auctoritatis apud
nationem mediocritas natalium minuebat. Quamobrem delatis ad
Granatensem Vargæ litteris, alij Hispani pronuntiare non sunt ve-
riti, habituros se quo debebant obsequio rationem regiæ volunta-
tis; sed in animo non habere ductum sequi *Licentiati* Vargæ¹. Li-
centiati enim vocantur apud Hispanos, qui peractis disciplinarum
studiis merentur quidem lauream, sed quò sumptibus pro ea obti-
nenda immodicis parcant, inferiori titulo contenti sunt.

¶ Extat in
narratione
Secretarij
Scripandi.

¶ In produ-
ctis litteris
23. Februa-
rij.

¶ Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum,
21. Februarij
1562.

¶ Constat ex
dictis litteris
23. Februa-
rij.

Postquam igitur impetrarunt Hispani, ne quid inferretur detri-
menti sanctæ Inquisitionis Hispanicæ Tribunali⁶, cunctationi resti-
terunt potius, quam articulis à Vargas commendatis institerunt.
Proponebatur à Legatis mora vsque ad diem decimum quartum
Maij, in quem dies octauus post Redemptoris Ascensionem inci-
debat⁷: atque ita contrahebant aliquid de flagitata à Cæsariis
trium mensium prolatione, simulque protrahebant permissum sibi
à Pontifice vsque ad Kalendas Maias. Hispanis adhærebant aliqui
ex Lusitanis, & complures ex Italis in mora damnanda: Protestan-
tes fuisse toties expectatos in antegressis conuocationibus, rot offi-
cios

ciosis rationibus inuitatos tum à sedente Pontifice, tum à decessoribus: eorum gratiã amplius subsistere, aut simplicitatem mentis, aut animi vilitatem videri: pestilentibus morbis efficacissimum esse remedium remedij celeritatem: cunctatione posse insanabiles reddi multas Catholicas nationes, ad eam vsque diem modica ex parte corruptas; alias verò nationes miserum iam desperationis argumentum euasisse, neque per hanc quasi formidolosam lentitudinem eas ad emendationem allici, sed in pernicacia confirmari.

12 Contra verò Drascouizius, Quinque Ecclesiarum Antistes, se dixit locuturum non tamquam Oratorem Cæsaris; sed tamquam Præsulem: Si Patres Concilij Dioceses suas in Germania possedissent, haud ignoraturos fuisse ingens quod imminabat discrimen, vbi & fructu vacui redirent, & id eorum impatientiæ posset adscribi.

13 His Mantuanus adiecit, animaduerti à se, duo esse quæ multos commouebant, inutilitatem, & otium cunctationis. Quod ad primum attinet, ingens emolumentum ex eo trahi quòd Cæsari satisfaceret, & ipsorum causa purgaretur apud homines, qui animaduertenterent, capitali hæreticorum in ipsos odio à se fuisse responsum pari charitatis ac mansuetudinis excessu: etsi nihil aliud, certè quòd liquidò cognosceretur, perditorum cladem esse irreparabilem, nec oportere vt ampliùs eius vitandæ causâ Catholico corpori inferretur incommodum; nec tenuem ex ea mora fructum collectum iri. Quod de otio dicebatur, minimè dubitarent, ne seu negotij penuriã, seu Præsidium socordiã ipsorum intereã virtutem inexercitam relinquerent.

14 Plerique Patres his rationibus cessere. Granatensis conatus suos iracundè iteravit ad optatam inscriptionem consequendam. Cùm enim Castanea, dum eam refellebat, tumidam appellasset, Guerrerus locum protulit octauæ Synodi Oecumenicæ, vbi dicitur: *Loquere Domine, quia hic est vniversus orbis: & indignabundo supercilio subiecit: Non est igitur tumidus hic titulus, sicuti quispiam dixit.* Sed hoc ad profusionem iræ profuit, non ad victoriam: quamquam reuerà multis in pugnis ipsa victoria non nisi erumpentis iræ voluptate prodest.

Sessio secunda, seu decima octaua. Dissidium inter Lusitania & Hungariae Oratores ob loci prerogatiuam. Sententiarum varietas. Sessionis Decreta; & de his animaduersiones adductae à Suauis.

** Diarium, & Acta Paleotti, praeter ea quae habentur in acta Aetia.*

Die vigesimo sexto Februarij manè ^a conuenerunt Patres in Ædem maximam. Diuinam Hostiam obtulit Hierosolymae Patriarcha: latine dixit pro concione Antonius Caucus Patrarum Archiepiscopus, & electus Corcyre. Tum litigium molestum superuenit. Cum enim recitasset Massarellus, qui à secretis erat, duo Ferdinandi mandata, alterum ad Muglizium & Totonum Oratores Casareos spectans, alterum ad Drascouizium, illius Oratorem vt Hungariae Regis, peteretque subinde à Mascaregna sui Regis mandatum vt ipsum legeret, illud se daturum Lusitanis negauit, conquestus, per eam antehabita lectionem, Hungariae Regem suo Regi fuisse praelarum. Descendit tunc è suggestu Massarellus, adiitque Mascaregnam, affirmans illi pro certo, per eam actionem haud intendi vllius prerogatiuae declarationem, sed pro more Aulae Romanae merè fuisse prius lecta ea mandata, quae prius ab Oratoribus tradita fuerant. Sed quidquid Massarellus, ac deinde Promotor, Legatorum iussu conati sunt, in irritum cecidit. Mascaregna nec Italicae linguae nec Latinae peritus, necesse habebat, vt quae ab illis ministris proponebantur exciperet per interpretes Lusitanos, quasi per canales qui liquori vim adimebant: nam pro multorum errore, quibus videtur studium erga sui Principis dignitatem in eo situm, quod ipsi profiteantur eum fuisse despectum, & non potius, quod ab omni despectu illa sum tueantur, illorum Praesulum suasiones ad Oratorem languidas eneruesque deferebant, planeque correctas, seu verius corruptas contrariis ipsorum consiliis. Quapropter Mascaregna, deposita tunc natiua singularique humanitate, ostensa postmodum & exercita semper, sicut in posterum liquebit, erecta persistabat fronte, fixisque oculis, nec alium nisi ad repulsas edebat motum, vultu infensis modis protenso. Statuerunt Legati duos Praesules mittere, qui hominem ad meliorem mentem reuocarent, eius idioma callentes, atque ipsi intimos: hi fuerunt Pompeius Zambeccarus Episcopus Sulmonensis, qui Iulij aetate in Lusitania fuerat, & semper beneuolentiam & consuetudinem cum ea natione retinuerat, & Gaspar Cafalensis Augustinianus,

nus, Episcopus Leitiensis in Lusitania. Submoto importuno famulorum interposito, confestim illi impetrarunt ab Oratore, ut mandatum suum traderet, dummodò Massarellus è suggestu publicè declararet, in lectionis ordine nonnisi de traditionis antiquitate habitam fuisse rationem.

2 Sed quoniam suspicio exterorum propria est, & anxietas æmulo-
rum, Drascouizius, qui ex aduerso Mascaregnæ sedebat, audieratque cum indignatione tumultum, ymbas contraxit, quasi detrimento sibi esset id quo litigator oppositus se contentum ostendebat; adeoque contradixit & huic actui, & cuius alij, qui haberetur ut fatisceret homini, ut ille dicebat, contentioso & fastuoso. Tunc Madruccius è sella prosiluit, & ad Drascouizium accedens, ostendit, progressum operis, & non peruicaciam in ea vana contentione, esse re ipsa solidum in Cæsarem obsequium. Sed non priùs euanuerunt ymbrae Drascouizij, quàm pari de causa redierunt ad Lusitanum; qui mutatus dixit, eminentiorem sui Principis dignitatem adeò elucescere, ut ne in ambiguo quidem esset relinquenda. Legati defessi, perplexi & pertæsi, accersierunt ad se Augustinum, Castaneam, Boncompagnum, & Paleottum, ut ex eorum sententia illi tam obstinatæ controuersiæ finem imponerent. Tunc denique Zambeccari solertia vtriusque partis duritiem emolliuit, & post duas horas molestissimæ cunctationis, lectum est Mascaregnæ mandatum, & functio continuata.

3 Varia postea Pontificis litteræ recitatae de Indice, de Stationibus Tridenti concessis in quadragenario ieiunio pro consuetudine Romana, de superiori Episcoporum loco absque Primatum respectu, confirmatà per id Præsidium declaratione, de qua diximus. Inde primum Decretum perlectum huiusmodi sententiæ.

4 *Sacrosancta Oecumenica, & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, presidentibus in ea eisdem Apostolicæ Sedis Legatis, non humanis quidem viribus confisa, sed Domini nostri Iesu Christi, qui os & sapientiam Ecclesiæ suæ daturum se promisit, ope & auxilio freta, illud præcipue cogitat, ut Catholica Fidei doctrinam, multorum inter se dissidentium opinionibus, pluribus locis inquinatam & obscuratam, in suam puritatem & splendorem aliquando restituat; & mores, qui à veteri instituto defluerunt, ad meliorem vitam rationem reuocet, corq; patrum ad filios, & cor filiorum ad patres conuertat. Cum itaque omnium primum animaduertit, hoc tempore suspectorum ac perniciosorum librorum, quibus doctrina impura continetur, & longè lateq; diffunditur, numerum nimis excreuisse; quod quidem in causa fuit, ut multa censura in variis prouinciis,*

1562. uinciis, & præsertim in alma urbe Roma, pio quodam zelo edita fuerint; neque tamen huic tam magno ac pernicioso morbo salutem ullam profuisse medicinam; censuit, ut delecti ad hanc disquisitionem Patres, de censuris librisq; quid factò opus esset, diligenter considerarent, atque etiam ad eandem sanctam Synodum suo tempore referrent; quo facilius ipsa positi uarias & peregrinas doctrinas, tamquam zizania, à Christiana ueritatis tritico separare; deq; his commodius deliberare, & statuere, quæ ad scrupulum ex complurium animis eximendum, & tollendas multarum querelarum causas magis opportuna uidebuntur. Hac autem omnia ad notitiam quorumcumque deducta esse uult, prout etiam presenti Decreto deducit: ut, si quis ad se pertinere aliquo modo putauerit, quæ uel de hoc librorum, & censurarum negotio, uel de aliis, quæ in hoc generali Concilio tractanda prædixit, non dubitet à sancta Synodo se benigne auditum iri.

Quoniam uero eadem sancta Synodus ex corde optat, Deumq; enixe rogat quæ ad pacem sunt Ecclesiæ, ut uniuersi communem matrem in terris agnoscant, quæ quos peperit, obliuisci non potest, unanimes, uno ore glorificamus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi; per viscera misericordiæ eiusdem Dei & Domini nostri, omnes, qui nobiscum communionem non habent, ad concordiam & reconciliationem, & ut ad hanc sanctam Synodum ueniant, inuitat atque hortatur; utq; charitatem, quod est uinculum perfectionis, amplectantur; pacemq; Christi, exultantem in cordibus suis, præ se ferant, in quam uocati sunt, in uno corpore. Hanc ergo non humanam, sed Spiritus Sancti uocem audientes, ne obdurent corda sua, sed in suo sensu non ambulantes, neque sibi placentes, ad tam piam & salutarem matris sue admonitionem excitentur & conuertantur. Omnibus enim charitatis officiiis sancta Synodus eos ut inuitat, ita complectetur.

Insuper eadem sancta Synodus decreuit, fidem publicam in congregatione generali concedi posse; & eandem uim habituram, eiusdemq; roboris & momenti futuram, ac si in publicâ Sessione data & decreta fuisset.

Decretum cunctis probatum est, excepto Granatensi, qui uincus inter Hispanos titulum postulabat toties à nobis memoratum. Quare falsum est, quod narrat Suauis, Archiepiscopum Calaritanum, & Hispanorum plerosque Granatensi ea in re consensisse: quin pro infortunio mendacis scriptoris Calaritanus Archiepiscopus ne interfuit quidem illi Sessioni, sicut constat ex Actis. Duo uel tres suffragio suo quasdam parui momenti condiciones addidere, & præter eos Iacobus Gibertus à Noguera Hispaniensis, Alifanus Episcopus, dixit sibi displicere uocem illam, quod dissidentium inter se opinionibus Catholica doctrina fuisset inquinata.

Recitatum postea fuit secundum Decretum, quo Sessio præuocatur

tiabatur decimo quarto Maij. Illud pariter cunctis placuit, subla-
tis duodecim, plerisque Hispanis aut Lusitanis, qui conditionem
aliquam desiderabant; alij, *ut interim aliquid ageretur*; alij, *ut interim*
morum emendationi daretur opera. Solus Ioannes Beroaldus Panormi-
tanus sanctæ Agathæ Episcopus scriptam dedit schedulam, in qua
temporis contractionem postulabat, ostendebatque, dilationem
hæreticis conciliandis infructuosam, & Catholicis noxiam fore.

7 Hic suam ad consuetudinem relabatur Suavis, & ea describens
quæ homines de primo Decreto perpendebant, hæc habet: *Ab omni*
hominum genere reprehensum est. Exquirebatur, quo pacto Synodus eos vo-
cabat, quorum interesset cognoscere quæ in Synodo agenda erant, si ea igno-
rabantur, & antehac omnia præter expectationem acta fuerant? quisnam
diuinasset quid essent proposituri Legati, quando ne ipsi quidem ea sciebant,
quippe mandata Romæ præstolaturi? Similiter iis, quorum referebat librum
aliquem illa sum haberi, quinam poterat innotescere in eum quidpiam agi-
tari? Generalis citandi ratio, & incertum causæ genus cunctos adigebat ut
Tridentinum adirent: nemo siquidem erat ad quem res aliqua non spectaret,
de qua possibile admodum esset ut ageretur. Vniuersè concludebatur, specie
quidem homines citari, sed re ipsa illos excludi.

8 Si Suavis has adeo falsas cauillationes alicui ex infensis hæreticis
tribueret, fieri posset, ut eius narratio credibilis euaderet; sed cum
in omnium ore generatim eas collocet, coniecturam præbet ad ne-
gandum, in vllius ore illas extitisse. In primis tam discrepat à ve-
ro, res antea peractas præter expectationem fuisse, ut cuncta multò
priùs fuerint ordinata quàm decreta, quemadmodum non solùm
liquet ex Actis monumentisque, ab Historia nostra productis, sed
ex ipsa Suavis historia magna ex parte colligitur. Forma in rebus Fi-
dei vsque ab initio stabilita & vulgata, hæc fuit: Verbum Dei, In-
fantium iustificatio, Iustificatio adulatorum, Singula Sacramenta.
Et in rebus ad disciplinam spectantibus: Tollere abusus à prædica-
tione verbi Diuini, & Sacramentorum administratione; Ecclesia-
sticorum vitæ, & rectæ Pastorum electioni leges præscribere; Ad
mansionem in suis Ecclesiis eos cogere; Auferre eius impedimenta,
& detrimenta quæ in suis bonis & functionibus pateretur Ecclesia.
Huiusmodi fuerat vsque à principio rerum forma, non quidem abs-
condita, sed exposita cunctorum notitiæ; & pro ea forma fabrica
postmodum erecta. Quin etiam habita fuerat subinde, rudi saltem
ratione, longa priùs quædam prænotio earum rerum, de quibus in
qualibet proxima futura Sessione sancendum esset. Quid autem il-
lud est: *Ne ipsi quidem Legati ea sciebant, quippe mandata Romæ præsto-*
lantes?

1562.

lantes? Nesciebant quidem examussim peculiare articulos citius tardiùsve agitando, perinde ac ipse Pontifex nesciebat, nec scire potest ullus homo prudens, tametsi supremus Princeps, in iis quæ facienda sunt ex consilio incertarum rerum incidentium: sed sub vniuersali quadam ratione, quæ satis erat, penè dixerim, Quis ex lippis & tonforibus ignorabat expendendas esse nouas opinationes, inductas à Lutherò, à Zuinglio, aliisque Ecclesiæ inobsequentibus, & damnatas in diplomate Leonis, & in censuris Catholicarum Aca- demiarum? Quamobrem nemo erat hæreticus adeò rudis, cui la- teret, suam doctrinam ac sectam esse in Concilio discutiendam. Si- militer cuiquam ex vulgo incompertum erat, parari proscriptionem earum corruptelarum, quæ in viris rebusque Ecclesiasticis obser- uarentur?

Quod attinet ad interdictionem librorum. Si Suauis menserat, per ea quæ obiectat, probare, deliberari forsitan potuisse de aliquo volumine proscribendo, idque ab eius auctore ex vi vniuersalis ad- monitionis haud præuideri; hoc equidem fuisse possibile fateor, tametsi difficile ut contingeret, sed in rem nostram non cadit: dif- ficile inquam; cum enim declararet Synodus, velle se recognosce- re Indices ad id vsque temporis editos, tum proprios in prouinciis, tum vniuersales Romæ, facile non erat librum nocentem reperiri, qui tot tribunalium virgam censoriam subterfugisset. Huc accedit, ut diximus, neque id ad rem esse, quandoquidem, sicuti Suauis ipse paulò antea retulit, Patribus numquam in animo fuit, sese obligare ad eos auctores citandos, quorum libri expendebantur, quod neque pariter efficiunt Principes laici, cum eos prohibent tamquam bono ciuili Reipublicæ contrarios: quod si hoc opus foret, prægrauaren- tur tribunalia intolerabili onere prolixitatis & litium; quod pariter locum habet in proscriptione doctrinarum: ideoque cum illæ tam- quam hæreticæ ab antiquis Synodis reiectæ sunt, numquam mos fuit ut earum fautores citarentur. Cuius rei causa in aperto est: Vocatio in ius non exigitur nisi in controuersis de facto, in quibus agitur de aliquo homine damnando aut in seipso aut in bonis; reo namque semper potest in illis causis suppetere aliqua defensio de fa- cto, quam Iudex ignoret, cum fieri non possit, ut quisquam homi- num certus sit, sibi quodcumque singulare factum innotescere, cuius notitia ad alicuius litis decisionem conferret. Haud ita sanc in controuersis de mero iure; Ius enim ex Legum peritorum doctrina suâ naturâ notorium est. De reliquo, vniuersalem illam admonitio- nem singulis inutilem non fuisse, quod Suauis postulat, palam est.

Quicum-

Historia
Concily I
dent
pars II

in Bibliotheca
SIV
D

Quicumque habebat in animo defendere aut impugnare nouas doctrinas; quicumque cupiebat nouitatem aliquam in Ecclesia, & præsertim reuocationem seu relaxationem legis Ecclesiasticæ, prohibentis, exempli gratiâ, vsum Calicis, aut Sacerdotum coniugium, cognoscebat ex vi denuntiationis illius, se non frustra Concilio adfuturum: quicumque auctor aut defensor fuisset alicuius ex libris per vulgatos indices proscriptis; qui haberet in votis, vt in his prohibitionibus aliquid declararetur aut mutaretur; quicumque vellet huiusmodi indices sustinere, seu curare vt aliud præterea scriptum interdiceretur, vtiliter admonebatur ab ea vniuersali denuntiatione.

10 Pergit per ironicam laudem dicere: *Inter hæc illaudata, laudabilem nancisebantur ingenuam Synodi confessionem, quod præterita librorum proscriptiones religionem animis iniiecissent, & querelarum causam præbuisserent.* Studens nempe Synodum ita carpere, quasi eadem ipsa palam faceret, Indices huiusmodi perniciosos & iniustos fuisse. Sophisticam planè consecutionem! Quænam excogitari posset multarum rerum vniuersalis interdictio, quæ multis angorem conscientiæ non excitet, multis querelarum occasionem? Num Suauis nactus est vquam eas leges vllius Principatus, quantumuis prudentissimi, quæ ab hoc nocenti effectu essent immunes? Profectò ne ipsa quidem Synodus in spem venit Indicis conficiendi, qui esset hac præditus, quæ obtineri nequit, immunitate. Sed quoniam facile est aliorum labores perfectiorem ad formam redigere experientiæ documento, & iudicio plurium peritorum hominum, in vnum conuenientium, quorum quilibet, auditis omnibus, omnium scientiam in eo argumento reddit suam, confidit Synodus, effecitque, vt superiores Indices exactius elaborati prodirent in posterum, eaque formâ, quâ minuerentur & angustia conscientiæ & tituli querimoniæ.

11 De fide ad securitatem data, dicit Suauis, vmbas hæreticis affusas ab ea restrictione, quod illam liceret Synodo extra Sessionem concedere, cum haud discerneretur quid interesset inter Sessionem & Congregationem, nisi quod in altera iidem homines cum tiara, in altera sine tiara conuenirent. Enimverò noua, quantum conspicio, hæc ratio est, propter quam quispiam vmbas contrahat: ex eo nimirum, quod in concessionibus, & securitatis tabulis sibi impertitis, adhibeatur cura vmbas omnes procul expellendi per cautiones redundantes, & fortasse minimè necessarias. Sed dum ita loquitur Suauis, non eum se prodit, quem legum scientiâ præstantem eius Vitæ scriptor depingit. Prætermitto scribarum tabulas, &

1562.

sententias Iudicum, huiusmodi cautionibus refertas. Verum quod ad rem propositam spectat, quæ notior regula quàm hæc; Vbi constituitur Iudici aut à iure aut à consuetudine certus quidam solennis ritus & præsentia in tribunali, eius acta, alio modo aliòve in loco edita, iudiciali ac legitimâ auctoritate carere? Atque hinc est quòd Iudices pronuntiare soliti sunt, *Prout in scheda*, seu per alias eiusmodi formas, quò intelligatur, sententiam fuisse pro tribunali prolatam. Nónne compertum erat, à Concilio numquam extra Sessionem fuisse confecta Decreta; & cum oportuerat etiam tumultuose illud aut transferri aut suspendi, Patres opus esse censuisse, ut Sessio celebraretur, tametsi expers consuetæ dignitatis? Cur igitur dubitari saltem non potuisset, datam extra Sessionem securitatis fidem ratam non esse? Contra verò certum erat, à Concilio legitime congregato per Sessionem, adeo quæ iurisdictione plenissimâ instructo, posse iisdem Patribus, & aliis etiam qui accederent cum iure suffragij, in Sessione facultatem tribui conficiendi illius peculiaris Decreti vel extra Sessionem. Sed Suavis dum hæc pro vmbribus habet, similem se patefacit infortunatis illis antri Platonici habitatoribus, qui luci ac veritati humeris obuersis, res omnes solidas quasi vmbas conspicabantur.

HISTO-